

Grundskolers erfaringer med nødundervisning under covid-19- pandemien

En undersøgelse af nødundervisning i foråret og
sommeren 2020

INDHOLD

Grundskolers erfaringer med nødundervisning under covid-19- pandemien

1	Resumé	5
----------	---------------	----------

2	Indledning	15
2.1	Formål og undersøgelsesspørgsmål	15
2.2	Metodisk design	16
2.3	Datakilder i grundskoleundersøgelsen	17

3	Ledelse og rammesætning	21
3.1	Forvaltningens rammesætning	21
3.2	Skoleledelsens rammesætning	22
3.3	Skoleledelsens rammesætning for nedlukningsperioden	25
3.4	Skoleledelsens rammesætning for genåbningsperioden	29
3.5	Tema: Kommunikation og samarbejde fra hhv. et ledelses- og lærerperspektiv	32

4	Nødundervisnings tilrettelæggelse samt elevernes oplevelse og udbytte	37
4.1	Struktur og undervisningsformer i nedlukningsperioden	37
4.2	Elevernes deltagelse og motivation i nedlukningsperioden	43
4.3	Elevernes læringsudbytte i nedlukningsperioden	48
4.4	Elevernes trivsel og sociale fællesskaber i nedlukningsperioden	52
4.5	Tema: Elever med særlige behov	56
4.6	Struktur og undervisningsformer i genåbningsperioden	62
4.7	Elevernes deltagelse og motivation i genåbningsperioden	67

4.8	Elevernes læringsudbytte i genåbningsperioden	69
4.9	Elevernes trivsel og sociale fællesskaber i genåbningsperioden	72
4.10	Tema: Aflysning af afgangsprøverne	76

	Appendiks A – Litteraturliste	81
--	--------------------------------------	-----------

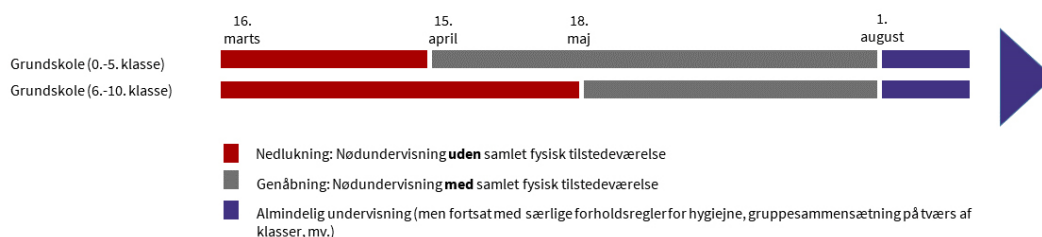
1 Resumé

Denne rapport er en del af en større opsamling på erfaringerne med nødundervisning i foråret og sommeren 2020 på hhv. grundskole-, ungdoms- og voksenuddannelsesområdet. Undersøgelsen er gennemført på opdrag fra Børne- og Undervisningsministeriet (BUVM) med det formål at samle og lære af de erfaringer, som skoler og uddannelser gjorde sig under de første måneder af covid-19-pandemien.

Rapporten belyser de erfaringer, som skoleledere, lærere og elever i *grundskolen* har gjort sig i forbindelse med den nødundervisning, der fandt sted i foråret og forsommeren 2020¹. Som illustreret nedenfor omfattede perioden med nødundervisning både en nedlukning af skolerne i marts og en gradvis genåbning i løbet af april-maj.

FIGUR 1.1

Nødundervisning på grundskoler i foråret og sommeren 2020

Kilde: Danmarks Evalueringsinstitut.

I de fire øvrige rapporter har Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) undersøgt, hvilke erfaringer man har gjort sig med nødundervisning under covid-19-perioden på hhv. de gymnasiale uddannelser, erhversuddannelser, den forberedende grunduddannelse (FGU), ungdomsuddannelse for unge med særlige behov (STU) samt på voksen- og efteruddannelserne.

Erfaringsopsamlingen på grundskoleområdet har fokus både på nødundervisningens *styrings- og ledelsesmæssige rammer* (kapitel 3) og *organisering og pædagogik* (kapitel 4). Opsamlingen belyser således de retningslinjer og forventninger til nødundervisningen, som skoleledelserne har udstukket. Rapporten giver herudover indsigt i nødundervisningens organisering, pædagogik og didaktik, dvs. hvordan nødundervisningen blev tilrettelagt, og hvilke erfaringer lærere og elever

1 I løbet af januar – april 2021 gennemfører EVA en tillægsundersøgelse for BUVM, hvor fokus er erfaringsopsamling blandt følgende grupper: pædagoger i grundskolen og i fritidsordninger, ledere af fritidsordninger, ledere i de relevante kommunale forvaltninger samt ledere af kommunernes pædagogiske psykologiske rådgivning (PPR).

gjorde sig med forskellige undervisningsformer i hhv. nedluknings- og genåbningsperioden i foråret og forsommeren 2020. Herunder belyses elevernes deltagelse, motivation samt trivsel og læring i perioden med nødundervisning samt forskellene mellem elevgrupper med fokus på elever med behov for særlig opmærksomhed. Der ses endvidere på, hvordan eleverne oplevede aflysningen af afgangsprøverne, og hvilke alternativer der evt. blev sat i stedet.

Relevans og målgruppe

Der var i perioden med nødundervisning som følge af covid-19-pandemien i foråret og forsommeren 2020 tale om en ekstraordinær situation. Skolerne gjorde sig på kort tid mange helt nye erfaringer. For det første måtte skolerne finde måder, hvorpå de kunne håndtere en decideret nedlukning på grund af en pandemi, og for det andet betød de helt nye rammer, at ledere, lærere, forældre og børn gjorde sig erfaringer med forskellige former for fjernundervisning, som de ikke tidligere havde stiftet bekendtskab med. Formålet med erfaringsopsamlingen på grundskoleområdet er at fremhæve den læring og de erfaringer, man gjorde sig i hhv. nedluknings- og genåbningsperioden med henblik på dels at blive klogere på, hvordan man kan håndtere tilsvarende ekstraordinære situationer i fremtiden, og dels hvordan erfaringen med fjernundervisning kan være relevant i videreudviklingen af grundskolernes almindelige praksis. Der tages dog det forbehold, at man ikke kan sammenligne nødundervisning med almindelig undervisning i forholdet én-til-én, hvorfor ikke nødvendigvis alle erfaringer fra covid-19-perioden er relevante, når grundskolerne engang vender tilbage til den almindelige skolehverdag.

Rapportens resultater er relevante for både nationale og kommunale beslutningstagere samt for ledelser, lærere og pædagoger på grundskolerne.

Resultater

I det følgende præsenteres de resultater, som træder tydeligst frem i analysen af de mange erfaringer, som ledere, lærere og elever på de deltagende grundskoler har gjort sig i forbindelse med nødundervisningen i foråret og forsommeren 2020. Hovedresultaterne kan sammenfattes således:

- Lærerne vurderer, at læringsudbyttet under nedlukningen i foråret 2020 var generelt lavere end i den almindelige undervisning – og i særlig grad for de fagligt svage elever.
- Under nedlukningen i foråret 2020 blev det faglige indhold tilpasset vilkårene og trivsels- og relationsarbejdet blev prioriteret højt af såvel ledere som lærere.
- Selvom motivationen var udfordret hos en del elever, så var der andre for hvem undervisningen derhjemme oplevedes positivt bl.a. fordi der var mere ro og færre forstyrrelser.
- Nedlukningen var mest udfordrende – fagligt og trivselsmæssigt – for de mere sårbare elevgrupper, fx elever fra socialt udsatte hjem og elever der får specialundervisning eller anden faglig støtte. Enkelte elever fx med psykiske problemer synes at have haft gavn af undervisningen derhjemme.
- Kontrasten til den almindelige undervisning var stor under nedlukningen i foråret 2020. Uanset klassetrin bestod undervisningen i høj grad af selvstændigt arbejde og brug af digitale læremidler. Virtuel klasseundervisning og virtuelt samarbejde med andre var imidlertid primært noget, som udskolings eleverne deltog i.

- Under genåbningen i 2020 var det primært de yngre elever, der fik gavn af en anderledes skoledag med fx mere udeundervisning, mindre hold med få lærere til hvert hold, flere sammenhængende timer enten i ét fag eller i tværfaglige forløb.
- Prøvelignede aktiviteter for 9. klasse blev gennemført på flertallet af de skoler, der indgår i denne undersøgelse. Eleverne blev motiverede af muligheden for at øge deres standpunktskarakterer; de så en værdi i at få erfaring med prøvedisciplinen, selvom de samtidig var lettede over at skulle slippe for presset ved at skulle gå op til afgangsprøverne.

Lærerne vurderer, at eleverne lærte mindre under nedlukningen – især de fagligt svage elever

Syv ud af ti lærere vurderer, at læringsudbyttet for den samlede elevgruppe var enten lidt eller meget lavere under nedlukningen sammenlignet med den almindelige undervisning. I tråd hermed vurderer i alt ca. halvdelen (51 %) af eleverne i 5. og 8. klasse selv, at de lærte enten lidt eller meget mindre end normalt i løbet af nedlukningsperioden. Lærerne vurderer læringsudbyttet forskelligt for eleverne, afhængig af om der er tale om fagligt stærke eller fagligt svage elever. I alt 80 % af lærerne angiver i spørgeskemaundersøgelse, at læringsudbyttet for de fagligt svage elever har været lidt (30 %) eller meget lavere (50 %) end sammenlignet med den almindelige undervisning. De tilsvarende andele for de fagligt stærke elever er hhv. 20 % og 4 % (i alt 24 %).

Sammenlignet med den almindelige undervisning vurderer lærerne elevernes læringsudbytte noget højere i genåbningsperioden. 27 % af de adspurgte lærere vurderer således, at den samlede elevgruppes læringsudbytte var lavere end normalt i genåbningsperioden. 38 % af lærerne vurderer sågar, at elevernes læringsudbytte var højere i genåbningsperioden end i den almindelige undervisning.

Erfaringsopsamlingen giver samtidig anledning til at påpege, at nogle elever havde glæde af fjernundervisningen. Ifølge de interviewede elever skyldes det særligt, at der var mere ro til at koncentrere sig og bedre muligheder for at arbejde i eget tempo. De kvalitative analyser indikerer, at det især gælder elever, som er meget fagligt stærke og gode til at strukturere deres arbejde og indsats. Desuden er der eksempler på, at elever, som har svært ved at indgå i sociale relationer, eller som typisk bliver distraheret af de sociale spil, der typisk er en del af et almindeligt klasserum, har haft gavn af fjernundervisningen, fordi de har haft nemmere ved at fokusere på det faglige.

Det faglige indhold blev tilpasset vilkårene og trivsels- og relationsarbejdet blev prioriteret højt

Undersøgelsen viser, at nødundervisningens faglige indhold og omfang blev tilpasset det, som var realistisk i den ekstraordinære situation. De ældste elever havde den bredeste fagdækning, når nødundervisningsperioden betragtes samlet. I spørgeskemaundersøgelsen har i alt 72 % af de adspurgte ledere svaret, at udskolingseleverne enten fik undervisning i størstedelen af fagene (63 %) eller alle fag (9%). Nogle steder fik eleverne kun undervisning i få, udvalgte fag som fx dansk, matematik og engelsk. Det gjorde sig især gældende for elever i indskolingen og på mellemtrinnet. Under nedlukningen var fjernundervisning i fag som idræt, musik, madkundskab og fysik/kemi selv sagt begrænset af praktiske årsager.

Ledere og lærere har angivet, at trivsels- og relationsarbejdet blev prioriteret højt, og på nogle skoler var meldingen fra ledelsen, at sikring af elevernes trivsel var vigtigere end den faglige læring under nedlukningen. Da skolerne genåbnede for elever på 0.-5. klassetrin, var det hensigtsmæssigt, at eleverne primært skulle møde få, kendte lærere, hvilket betød, at det som regel var dansk- og/eller

matematiklæreren, der varetog undervisningen. Der blev koblet så mange fag på, som lokale forhold og personalekompetencer muliggjorde. Ifølge lederne var det et puslespil om ressourcer, som ikke blev mindre vanskeligt af, at eleverne på 6.-9. klassetrin vendte tilbage til skolerne en måned senere.

Elevernes trivsel har ifølge lederne været udfordret – særligt i nedlukningsperioden og særligt for nogle elevgrupper. I spørgeskemaundersøgelsen svarer i alt 33 % af skolelederne, at nødundervisningsperioden betragtet som en helhed har haft en overvejende negativ (32 %) eller meget negativ (1 %) betydning for trivslen, når man ser på den samlede gruppe af elever. Især elever fra socialt udsatte hjem har trivselsmæssigt været påvirket negativt: I alt 55 % af lederne svarer, at nødundervisningsperioden som helhed har haft en overvejende negativ (43 %) eller meget negativ (12 %) betydning for disse elevers trivsel. Lærere og elever giver også udtryk for, at trivslen har været udfordret – særligt under nedlukningen – om end der samtidig er nogle, for hvem trivslen i perioden var god og endda bedre end i den almindelige undervisning.

Kontrasten til den almindelige undervisning var stor under nedlukningen, og eleverne var udfordrede på motivationen

Uanset klassetrin var det et vilkår for alle elever, at de skulle arbejde meget alene under den første nedlukning i foråret 2020. På tværs af klassetrinnene har langt størstedelen af lærerne i denne periode i høj eller nogen grad (92-95 %) bedt eleverne om at arbejde selvstændigt med opgaver. Selvom lærerne var opmærksomme på vigtigheden af at motivere eleverne gennem samarbejde med andre, er det lærernes oplevelse, at dette i praksis var vanskeligt i nedlukningsperioden. I spørgeskemaet angiver i alt 14 % af 5. klasseeleverne, at deres lærer dagligt eller tre-fire gange om ugen bad dem arbejde sammen i grupper. For de ældre elever var lærerinitieret gruppearbejde lidt mere udbredt, idet 24 % af eleverne på 8. klassetrin svarer, at lærerne enten dagligt eller tre-fire gange ugentligt bad dem om at arbejde sammen i grupper. Spørgeskemadata indikerer endvidere, at udskolingseleverne i højere grad end eleverne på mellemtrinnet selv tog initiativ til at arbejde sammen med klassekammeraterne.

Eleverne oplevede det omfattende individuelle arbejde som en stor kontrast til den normale undervisning, hvor de oftere bliver bedt om at arbejde sammen i makkerpar eller grupper. Eleverne oplevede det individuelle arbejde bag skærmen som ensomt, ensformigt og mindre lærerigt. I spørgeskemaerne svarer i alt 72 %, at de fandt det enten lidt sværere (46 %) eller meget sværere (26 %) at variere undervisningen under nedlukningen. Samtidig viser analyse af de kvalitative interview, at lærerne i den virtuelle undervisning oplevede at miste føling med eleverne, og at det var svært for eleverne at være aktive og byde ind i undervisningen. Desuden oplevede eleverne udfordringer med at få hjælp til opgaverne undervejs. Ifølge interview med lærere bar undervisningen under nedlukningsperioden endvidere i høj grad præg af repetition og træning. Lærerne oplevede, at det var sværere at introducere nyt stof for eleverne.

Lærernes spørgeskemabesvarelser viser, at to ud af tre (67 %) lærere angiver, at de fandt det enten meget eller lidt sværere at motivere eleverne i nedlukningsperioden sammenlignet med i den almindelige undervisning. Blandt de elever, som i foråret 2020 gik i 5. og 8. klasse, angiver knap halvdelen (45 % på tværs af de to klassetrin), at de var mindre motiverede i nedlukningsperioden, sammenlignet med før covid-19-pandemien.

Fjernundervisningen har dog også vist sig at være en motiverende faktor for nogle elever. Spørgeskemaundersøgelsen viser fx, at en tredjedel af eleverne (33 %) på 5. og 8. klassetrin har oplevet at være mere motiverede under nedlukningsperioden sammenlignet med i den almindelige undervisning. Det drejer sig bl.a. om mere ro og færre forstyrrelser, at de har kunnet planlægge arbejdet

selv, og for nogle elevers vedkommende at de har følt sig mere trygge ved computeren derhjemme, end de gør i klasserummet, hvilket har resulteret i, at de har været mere aktive i undervisningen, end de plejer.

Primært de ældste elever modtog virtuel klasseundervisning

Jo ældre eleverne er, jo mere har klasseundervisning gennemført via *Skype*, *Microsoft Teams*, *Google Meet* eller lignende software fyldt i løbet af foråret og forsommeren 2020. Hvor i alt 83 % af de adspurgte udskolingslærere i nogen eller høj grad benyttede sig af denne form for virtuel undervisning, gælder det blot for i alt 49 % af lærerne på mellemtrinnet og i alt 16 % af lærerne i indskoling. Analysen viser, at lærerne i fjernundervisningen af de ældste elever i grundskolen i høj grad fulgte en vant struktur og gjorde aktiv brug af de forskellige virtuelle muligheder, fx ved at klasser mødtes hver morgen på *Microsoft Teams*, hvor læreren præsenterede dagens opgaver.

I modsætning hertil var det kendetegnende for de yngre elevers undervisning, at de særligt i starten af nedlukningsperioden fik skriftlige anvisninger fra læreren gennem *Aula*, *Meebook* mv. Her var det hensigten, at eleverne skulle arbejde med forskellige tilsendte materialer og løse opgaver derhjemme, evt. med hjælp fra forældre. Undertiden supplerede nogle lærere de skriftlige anvisninger med videoinstruktioner og vejledninger til, hvordan de forskellige digitale læremidler skulle tilgås, så forældrene bedre kunne støtte deres børn.

Nedlukningsperioden har tydeliggjort den afgørende betydning af at skoler og familier støtter op om særligt de yngste elevers læring i en nødundervisningssituation uden fysisk tilstedeværelse på skolen. Analysen af spørgeskemadata viser, at også elever på mellemtrinnet og i udskoling i stor stil fik hjælp til skolearbejdet af deres forældre i nedlukningsperioden i foråret 2020. Det gælder for 85 % af eleverne på 5. klasseset, og 76 % af eleverne 8. klasseset. Det er endvidere værd at bemærke, at elever, hvis forældre har en videregående uddannelse, i højere grad har fået hjælp sammenlignet med elever, hvis forældre ikke har en erhvervskompetencegivende uddannelse. Elever med dansk/vestlig baggrund har ligeledes i højere grad fået hjælp til skolearbejdet af deres forældre sammenlignet med elever med ikke-vestlig baggrund.

En anderledes skoledag og mere udeundervisning kom primært de yngre elever til gode

Da skolerne genåbnede i april 2020, og eleverne på 0.-5. klasseset kunne vende tilbage til skolerne, var det til en forenklet skoledag. Fordi det kun var en del af eleverne, der var tilbage på skolerne, kunne de fysiske rammer udnyttes til fulde – både inde og ude. I alt svarer 83 % af de adspurgte lærere, som underviste i indskoling, at mindst halvdelen af undervisningen foregik udendørs. Til sammenligning angiver i alt 77 % af lærerne på mellemtrinnet, at mindst halvdelen af undervisningen foregik udendørs.

For at minimere smitterisikoen blev allokeringen af lærere drevet af et få-lærere-princip, dvs. at eleverne skulle undervises af så få lærere som muligt. Det betød, at lærerne på de lavere klasseset ofte havde halve eller hele dage med det samme lille hold af elever. I alt 76 % af skolelederne angiver i spørgeskemaundersøgelsen, at de benyttede sig af holddannelse for alle (63 %) eller størstedelen (13 %) af 0.-5. klasserne i genåbningsperioden. Inddelingen af eleverne betød, at der var behov for at bringe flere medarbejdere i spil, primært skolens pædagoger og eksisterende vikarer. Mindre hold er noget, som lærerne anså som positivt for undervisningen og elevernes læringsudbytte. Analysen af de kvalitative interview viser, at opdelingen i mindre elevgrupper især betød roligere timer med bedre tid til den enkelte elev. At have de samme elever i flere, sammenhængende timer gav endvidere lærerne mulighed for at afprøve nye organiseringer og undervisningsmetoder

samt for løbende at justere og lade skift mellem faglige aktiviteter være afhængige af elevernes motivation og "dagsform" frem for af det vanlige skema. I spørgeskemaundersøgelsen angiver en mindre del af skolelederne, at de allerede har ændret praksis eller har truffet beslutning om at indføre mere holddeling (21 %) eller flere voksne i undervisningen (14 %).

Lokale- og personalesituationen var en ganske anden, da 6.-9. klasseeleverne kom tilbage til skolerne, og afstandskravet samtidigt blev sat ned til én meter. Erfaringsopsamlingen viser, at reduktionen af afstandskravet var helt afgørende, fordi det var en stor udfordring for skolerne at finde lokaler nok og sikre lærere nok til alle elever. Skolerne benyttede sig især af to løsninger på ressourcudfordringen: (1) nogle af lærerne fortsatte fjernundervisningen for de ældste elever, og (2) én lærer underviste to halve klasser samtidig. I spørgeskemaundersøgelsen svarer i alt 32 % af udskolingslærerne, at under genåbningsperioden havde deres elever fortsat enten hele dage, halve dage eller få timer i løbet af ugen med fjernundervisning. Desuden foregik en del af undervisningen af eleverne i udskolingen udendørs: 40% af lærere, der underviste på disse trin, angiver, at mindst halvdelen af undervisningen foregik udendørs i genåbningsperioden. Erfaringsopsamlingen viser, at lærerne under genåbningsperioden valgte at give det sociale fællesskab og sociale aktiviteter mere plads sammenlignet med den almindelige undervisning. Der var både tale om aktiviteter med et primært socialt eller pædagogisk formål og aktiviteter, hvor det faglige og sociale blev kombineret.

Genåbningsperioden fra april 2020 og frem oplevedes ikke udelukkende positivt af alle. Nogle lærere oplevede således, at de var "på" hele tiden, og at det var krævende at have ansvar for eleverne både i undervisningen og i pauserne – uden stop. De længere, sammenhængende perioder med ét fag betød samtidig, at der var fag, der ifølge eleverne blev forsømt eller "bare visket ud", hvilket på nogle skoler var medvirkende til, at eleverne oplevede undervisningen i genåbningsperioden som ensformig. Selvom en stor del af de ældste elever også var inddelt i mindre hold (i alt 59 % af skolelederne har angivet, at det gjaldt størstedelen af eller alle klasserne), da de kom tilbage efter nedlukningsperioden, viser den kvalitative analyse, at holddeling ikke nødvendigvis indebar én lærer til hvert hold alle steder. Undervisning af ét hold blev nogle steder streamet til et andet hold, eller lærerne gik mellem to lokaler for at varetage undervisningen af to hold samtidig. Eleverne oplevede denne form for holddeling som frustrerende, fordi undervisningen blev afbrudt, og det var svært at få hjælp til skolearbejdet. Desuden havde afstandsreglerne især to negative betydninger: For det første blev interaktionen i undervisningen udfordret, og for det andet var samværet mellem eleverne begrænset.

Nedlukningen var mest udfordrende for de elever, der i forvejen havde det svært

Under nedlukningsperioden har skolerne haft særlig opmærksomhed rettet mod at bevare en relation og sikre en stabil kontakt til de elever, som af forskellige grunde ikke kunne forventes at få den nødvendige støtte i hjemmet til undervisningen. Både ledere og lærere beskriver i interviewene, at dette arbejde blev prioriteret højt og fyldte en del for lærerne. Spørgeskemaundersøgelsen viser, at 77 % af lærerne angiver, at de havde løbende, individuel kontakt til disse elever (og/eller disses forældre). Af de lærere, der havde dette ansvar, angiver 27 %, at de havde daglig kontakt, 42 % at de havde kontakt to-fire gange om ugen, 22 % én gang om ugen og 10 % mindre end én gang om ugen.

Erfaringsopsamlingen peger på, at nedlukningen af skolerne har haft de største negative konsekvenser for de elever, som i forvejen havde svært eller på anden vis var mere udfordrede end andre (fx socialt udsatte eller elever med forældre, som ikke taler dansk) og elever, der modtager specialundervisning eller anden faglig støtte. Det var svært for en del skoler at fortsætte den eksisterende

specialundervisning og øvrige støttetilbud (fx til elever med ordblindhed, psykiske eller sociale udfordringer), og nogle steder kunne det slet ikke lade sig gøre. Adspurgt specifikt til nedlukningsperioden, svarer sammenlagt 81 % af lærerne, at de vurderer, at elever fra socialt udsatte hjem har haft et meget eller lidt lavere læringsudbytte i nedlukningsperioden sammenlignet med den almindelige undervisning. I løbet af nedlukningsperioden oprettede skolerne små hold med fysisk tilstedeværelse på skolens matrikel, hvor de mest udfordrede elever kunne modtage undervisning, som tilgodeså deres behov.

Samtidig viser analysen af det kvalitative datamateriale, at nogle elever med særlige behov ”blomstrede” i nedlukningsperioden. Det gælder fx elever, som normalt har svært ved at samle sig om opgaverne i klassen, tit kommer i konflikter eller lider af skolevægring. Lærernes vurdering er, at disse elever har haft gavn af en pause fra det daglige pres. Det har haft en positiv betydning, at de ikke har skullet forholde sig til mange klassekammerater eller skifte mellem mange aktiviteter. De har i stedet kunnet arbejde i eget tempo og med tilpassede opgaver.

Prøvelignende aktiviteter var motiverende for afgangseleverne

Den 6. april 2020 meddelte Regeringen, at elever i 9. og 10. klasse ikke skulle til afgangseksamen i 2020. I stedet skulle de afsluttende standpunktskarakter ophøjes til prøvekarakter, så eleverne fra årgang 2019/20 har fået et fuldt eksamensbevis og kan søge ungdomsuddannelser som normalt. Størstedelen af skolelederne (i alt 80 %) angiver i spørgeskemaundersøgelsen, at der på deres skole er blevet gennemført prøvelignende aktiviteter i undervisningen for alle eller nogle af skolens 9. klasseelever.

Analyse af interview med elever, der i foråret 2020 gik i 9. klasse, viser, at aflysning af afgangsprøverne både løftede og sænkede elevernes motivation i den sidste periode op til sommerferien. På den ene side blev eleverne demotiverede af at prøverne var blevet aflyst. På den anden side blev eleverne motiveret af at yde en ekstra indsats, da de vidste, at deres præstation i undervisningen frem mod sommerferien ville blive bedømt og belønnet. Et gennemgående perspektiv i elevinterviewene er nemlig, at lærerne italesatte, at elevernes præstationer i den sidste undervisning op til sommerferien og i de prøvelignende aktiviteter kun kunne *højne* karakterne. Både elever og lærere giver udtryk for, at eleverne har haft gavn af de prøvelignende aktiviteter, hvor de fik mulighed for at øve sig i at gå til prøve, bl.a. for at ruste dem til at gå til eksamen på deres næste trin i uddannelsessystemet. Herudover har de interviewede elever givet udtryk for, at de var glade for at slippe for det pres, der er forbundet med at skulle gå til afgangsprøver.

De interviewede elever oplevede, at undervisningen ændrede karakter, da afgangsprøverne blev aflyst. Eleverne oplevede, at undervisningen i fag, hvor der ikke blev gennemført prøvelignende aktiviteter, blev mere overfladisk, og at der indgik flere sociale aktiviteter.

Tydelig rammesætning har været vigtig på alle niveauer

Erfaringsopsamlingen viser, at tydelig rammesætning, klare strukturer og italesættelse af forventninger har været vigtige på alle niveauer fra forvaltning til skoleledelse, lærere og elever. Kommunalforvaltningens retningslinjer har ifølge de interviewede skoleledere spillet en afgørende rolle for, at de kunne træffe de nødvendige beslutninger og formulere klare retningslinjer til lærerne, eleverne og deres forældre. Spørgeskemaundersøgelsen blandt de ledere, der modtog kommunale retningslinjer, viser, at disse især har drejet sig om, hvilke elever, der skulle tilbydes nødpasning og hvilke elever, der skulle tilbydes at møde ind fysisk under nedlukningen.

På de skoler, hvor ledelsen hurtigt meldte klare og tydelige forventninger ud, fik lærerne alt andet lige de bedst mulige betingelser for at planlægge og prioritere deres indsats. Under nedlukningen kunne det fx handle om, hvorvidt de eksisterende skemaer eller strukturer for undervisningen skulle følges, om der skulle være faste mødetider på de virtuelle platforme eller klare aftaler om, hvilke elever der skulle kontaktes af hvem og hvor ofte. Sådanne udmeldinger var hjælpsomme ikke kun for lærerne i deres tilrettelæggelse af undervisningen, men også for eleverne. Den kvalitative analyse vidner om, at en relativt løs struktur var vanskelig at håndtere for nogle elever. De blev frustrerede, hvis de fx havde svært ved selv at skabe struktur for dagen eller ved at overskue de stillede opgaver. Det var ikke kun de alleryngste elever, der havde brug for hjælp til at strukturere skoledagen derhjemme. Også en del af de lidt ældre elever med et fagligt svagt udgangspunkt havde brug for hjælp. Spørgeskemabesvarelser fra elever, der i foråret 2020 gik i 5. klasse, viser, at næsten halvdelen (45 %) af eleverne, som havde et fagligt svagt udgangspunkt, hver dag fik hjælp af deres forældre til at planlægge og strukturere skolearbejdet.

I genåbningsperioden handlede de kommunale retningslinjer bl.a. om ledelsens forventninger til og prioritering af, hvordan undervisningstiden skulle bruges, fx om det var indhentning af det faglige blandt eleverne eller genskabelse af det sociale fællesskab i klassen, der var i fokus. Der er enkelte eksempler på skoleledere, der besluttede, at alle elever skulle have én ugentlig turdag og én ugentlig idrætsdag, som gav mulighed for både faglig fordybelse og at indhente noget af den tabte idrætsundervisning.

Perspektivering

Opsamlingen på erfaringerne, som grundskolens ledere, lærere og elever har gjort sig under covid-19-pandemien i første halvdel af 2020, giver anledning til en række perspektiverende refleksioner, ikke mindst i lyset af at Danmark aktuelt i februar 2021, hvor nærværende rapport færdiggøres, pga. covid-19-pandemien befinder sig i endnu en periode med lukkede skoler.

Erfaringerne fra nødundervisningsperioden har sat fokus på nogle af de elementer, som er vigtige for god undervisning i grundskolen. Det handler bl.a. om, at der skal være gode muligheder for at udvikle faglige og sociale relationer mellem elever og lærere samt eleverne imellem. God undervisning handler også om, at lærernes instruktioner til eleverne er tydelige, at eleverne kan få passende hjælp til og feedback på skolearbejdet, samt at udfordrede elevers behov imødekommes. Erfaringerne med nødundervisningsperioden i foråret og frem til sommerferien 2020 illustrerer også betydningen af variation i undervisningens fag, indhold og arbejdsformer samt mulighed for, at eleverne kan være aktive i løbet af skoledagen. Nedluknings- og genåbningsperioderne har givet ledere, lærere, og elever anledning til at gøre sig nye erfaringer med disse elementer, men perioderne har også været med til at understrege, at der ikke findes nogen enkel eller enstregig vej. Udvikling af god undervisning er en fortløbende proces, som kræver indsigt og professionalisme, og som må foregå, både når en pandemi ændrer skolehverdagen markant, og når undervisningen finder sted med udgangspunkt i skolens mere velkendte fysiske rammer og situationer.

Tydelig rammesætning er vigtigt

Nedlukning og genåbning af skolerne har krævet mange og hyppige ændringer, ligesom der har været et væld af praktiske og logistiske udfordringer, som særligt ledere og lærere har skullet håndtere. Erfaringsopsamlingen peger på, at tydelig rammesætning og klare italesættelser af forventninger kan være til stor hjælp. Denne erfaring er oplagt at tage med videre til en lignende, fremtidig situation.

Ekstra fokus på de elever, der i forvejen har det svært fagligt eller socialt

Nødundervisningen blev – som tiden gik – ensformig og mindre motiverende for flere elever, ligesom elevernes læringsudbytte under nedlukningsperioden vurderes at have været mindre sammenlignet med den almindelige undervisning. Særligt de elever, som i forvejen har faglige eller sociale udfordringer, har haft det svært, specielt under nedlukningen. I lignende situationer er det derfor helt afgørende, at der er et yderligere fokus på netop denne elevgruppe. Samtidig er det vigtigt at være opmærksom på elevernes behov for hjælp til at strukturere arbejdet med dagens opgaver, og især elever med et fagligt svagere afsæt skal have mulighed for at få hjælp til skolearbejdet undervejs.

Potentiale for at udvikle undervisningen

Erfaringerne med nødundervisningen har givet den væsentlige erfaring, at skoler kan omstille sig til ændrede vilkår på meget kort tid, og at der lige fra den kommunale forvaltning til den enkelte lærers undervisning har været fokus på at finde gode løsninger for eleverne. Nogle steder har de ændrede vilkår endog givet anledning til nye erfaringer og andre organiseringer, som er kommet eleverne til gode. Det gælder først om fremmest en øget ekspertise blandt lærerne i brugen af virtuel undervisning. Samtidig har muligheden for at arbejde mere selvstændigt med mere ro og mulighed for at koncentrere sig været befordrende for nogle elever. Endelig har genåbningsperioden særligt for de yngste elever vist eksempler på, hvordan undervisning på mindre hold med samme lærer i flere timer ad gangen samt variation af undervisningen inde og ude kan opleves som givende af både lærere og elever. De nye erfaringer og idéer må oplagt kunne anvendes til fortsat at udvikle og forbedre skolens undervisning – i særlige periode med nedlukning, men også i en mere almindelig skolehverdag.

De gode erfaringer kan ikke overføres én-til-én

Det er vigtigt at være opmærksom på, at erfaringerne fra nødundervisningsperioden i foråret og sommeren 2020 ikke kan overføres til den mere normale skolehverdag i forholdet én-til-én. Uanset om det handler om at skabe en mere sammenhængende skoledag eller en undervisning, der i højere grad forgår udendørs, skal der arbejdes aktivt for at gøre de konkrete erfaringer fra nødundervisningsperioden til reelle muligheder under de rammer og med de ressourcer, der er gældende. Det bliver samtidig vigtigt at være opmærksom på at sikre plads til alle skolens fag og at fastholde en passende variation og fremdrift i det faglige indhold for alle elever.

Om datagrundlaget

Samlet set baserer undersøgelsens resultater sig på et datagrundlag bestående af både kvantitative og kvalitative elementer, der til sammen giver et bredt og nuanceret billede af de mange erfaringer, som de deltagende grundskoler har gjort sig i nødundervisningsperioden i marts-juni 2020.

Det kvantitative datagrundlag består af både spørgeskemadata og registerdata. Spørgeskemadata er indsamlet blandt skoleledere, lærere, der i foråret 2020 underviste i enten 2., 5. eller 8. klasse samt blandt elever, der i skoleåret 2019/2020 gik i 5. og 8. klasse. I alt er der til undersøgelsen indsamlet svar fra 710 skoleledere, 680 lærere og 1.110 elever. De 710 lederbesvarelser vedrører 364 folkeskoler, 256 fri- og privatskoler og 90 efterskoler. De 680 lærerbesvarelser fordeler sig med 508

svar fra folkeskolelærere, 160 svar fra fri- og privatskolelærere og 12 efterskolelærere. De 1.110 elevbesvarelser fordeler sig med 845 svar fra folkeskoleelever og 265 svar fra fri- og privatskoleelever².

Spørgeskemadata blev indsamlet i perioden august - oktober 2020, hvor det viste sig, at skolerne var langt mindre tilbøjelige til at ville deltage, end det erfaringsmæssigt er tilfældet. Der er derfor modtaget færre svar på spørgeskemaundersøgelsen end forventet, og de gennemførte repræsentativitetsanalyser viser, at der er visse skævheder i data. Stikprøverne kan derfor ikke betragtes som direkte repræsentative for de respektive populationer. På baggrund af en statistisk analyse af undersøgelsens repræsentativitet er det dog vurderingen, at skævhederne ikke har betydning for undersøgelsens konklusioner.

Registerdata inddrages for at opdele eleverne efter deres etnicitet og deres forældres uddannelsesniveau. Desuden bruges elevernes tidligere nationale testresultater i en analyse af elevernes faglige udgangspunkt. Læs mere om de kvantitative metodeelementer og gennemførte repræsentativitetsanalyser i rapportens metodebilag A.

Undersøgelsens kvalitative datagrundlag består af interviewdata indsamlet i form af casebesøg på i alt ni grundskoler. Skolerne er udvalgt, så de afspejler variation i størrelse, geografi, socioøkonomisk baggrund og etnisk minoritetsandel. På skolerne deltog i alt 41 lærere og i alt 48 elever i fokusgruppeinterview. Det er lærere og elever fra både indskoling, mellemtrin og udskoling, som har medvirket. EVA har gennemført interview med den øverste leder på alle ni caseskoler. Hertil kommer individuelle interview med otte afdækkede 9. klasseelever, som handlede om deres oplevelser med de aflyste afgangsprøver, deres erfaringer med eventuelt prøvelignende aktiviteter og deres tanker om, hvilken betydning det kan have for dem fremadrettet. Læs mere om de kvalitative metodeelementer i rapportens metodebilag A.

2 I rapporten afrapporteres generelt om respondenter fra de deltagende grundskoler *samlet*, dvs. uden en opdeling på folkeskoler og fri- og privatskoler. Det gør vi fordi forskelle mellem folkeskoler og fri- og privatskoler ikke er valgt som en gennemgående tematik i denne afrapportering. Der, hvor der gøres undtagelser herfor, står det eksplicit, fx vedr. retningslinjer fra kommunalforvaltningerne i kapitel 3. Svar fra efterskoleledere er afrapporteret separat i en boks til sidst i kapitel 4, mens besvarelser fra efterskolelærere ikke indgår i analyserne pga. det lave antal besvarelser. Specialskoler indgår ikke i datagrundlaget.

2 Indledning

Alle skoler og uddannelsesinstitutioner i Danmark måtte i marts 2020 lukke som følge af covid-19-pandemien. Undervisningen måtte derfor i en periode gennemføres uden samlet fysisk tilstedeværelse af lærere, elever, og deltagere. I stedet trådte en nødundervisningsbekendtgørelse i kraft (BEK nr. 242 af 19.3.2020). Målet med nødundervisningen var at tilgodese den enkelte elevs behov inden for rammerne af, hvad der var praktisk muligt i den ekstraordinære situation.

I løbet af april og maj 2020 fik skolerne og uddannelsesinstitutionerne gradvist lov til at genåbne og en ny nødundervisningsbekendtgørelse så trådte i kraft (BEK nr. 629 af 15.5.2020). Nødundervisning i genåbningsperioden sigtede mod en ”fleksibel og gradvis indfasning af den almindelige undervisning” (BEK nr. 629 af 15.5.2020, s. 2). Selvom elever og lærere kunne vende tilbage til skolerne, var der dog fortsat tale om en ekstraordinær situation.

Denne rapport om *grundskolernes* erfaringer er en del af undersøgelsen *Systematisk erfaringsopsamling om læring fra covid-19-perioden på grundskole-, ungdoms- og voksenuddannelsesområdet*. Undersøgelsen er gennemført på opdrag fra Børne- og Undervisningsministeriet (BUVM) og rapporten er én ud af i alt fem rapporter fra samme undersøgelse. I de fire øvrige rapporter har Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) undersøgt, hvilke erfaringer man har gjort sig med nødundervisning som følge af covid-19 pandemien på hhv. gymnasiale uddannelser, erhvervsuddannelser, den forberedende grunduddannelse (FGU), den særligt tilrettelagte ungdomsuddannelse (STU) samt på voksen- og efteruddannelserne i foråret og sommeren 2020.

2.1 Formål og undersøgelsesspørgsmål

Formålet med undersøgelsen er at opsamle erfaringerne fra skolernes nødundervisning i foråret og frem til sommerferien 2020. Covid-19-pandemien har stillet skoleledelser, lærere og elever over for en ekstraordinær udfordring. Skolerne har med kort varsel skullet beslutte, hvad nødundervisningen skulle bestå af, og hvordan den skulle gennemføres. Eleverne har heller ikke haft mulighed for at forberede sig på, hvordan undervisning derhjemme skulle forløbe, og det var også en anderledes skoledag, der mødte dem, da de igen fik mulighed for at vende tilbage til skolerne i genåbningsperioden.

Alle elever, lærere og ledere har gjort sig erfaringer både i nedluknings- og i genåbningsperioden, som kan være relevante i et fremadrettet perspektiv. Selvom der har været tale om en helt ekstraordinær situation i 2020, og selvom man må være opmærksom på, at nødundervisning ikke kan sammenlignes i forholdet én-til-én med almindelig undervisning, viser det sig alligevel, at der er nogle erfaringer og indsigter fra perioden, som skolerne kan bruge i den videre udvikling af ledelse, organisering og tilrettelæggelse af undervisningen – både i særlige situationer som den nuværende (primo 2021) og ift. en mere almindelig skolehverdag.

Erfaringsopsamlingen tager afsæt i et todelt fokus på henholdsvis (a) styring og ledelse, samt (b) undervisning og pædagogik. Undersøgelsen belyser følgende overordnede spørgsmål og temaer (de detaljerede undersøgelsesspørgsmål fremgår af rapportens metodebilag A):

Styring og ledelse

- Hvilke rammer og retningslinjer for samt forventninger til nødundervisningen har skoleledelsen udstukket i hhv. nedluknings- og genåbningsperioden?
- Hvordan har vilkårene for nødundervisningen set ud fra et ledelsesperspektiv? I nedlukningsperioden: ledelse af medarbejdere på afstand, lærernes digitale omstilling og familiernes muligheder for at skabe gode rammer for deres børns læring i hjemmet? I genåbningsperioden: ledelse af en periodevis fysisk opdelt medarbejderstab, organisatoriske implikationer af retningslinjer om afstand, gruppestørrelse mv. (dvs. personaledekning af klasser og fag og udnyttelse af skolernes lokaler, udefaciliteter mv.)?

Undervisning og pædagogik

- Hvordan er nødundervisningen blevet struktureret og hvilke erfaringer har lærere og elever gjort sig med forskellige undervisningsformer i nedlukningsperioden, herunder hvilke muligheder og begrænsninger de digitale platforme, digitale læremidler mv. giver?
- Hvordan var elevernes deltagelse, motivation, trivsel og læring? Hvilke aspekter af nødundervisningen har hhv. understøttet og udfordret elevernes deltagelse, motivation, trivsel og læring? Hvilke forskelle ser vi blandt forskellige elevgrupper i hhv. nedluknings- og genåbningsperioden?
- Hvordan er nødundervisningen blevet struktureret, og hvilke erfaringer har lærere og elever gjort sig med forskellige undervisningsformer i genåbningsperioden, herunder undervisning i mindre hold, færre lærere per klasse, mere undervisning udendørs?

På tværs af dette todelte fokus, ser vi også på følgende tre temaer:

- Hvordan har skolerne taget hånd om elever med særlige behov i nedlukningsperioden og eventuelt også efterfølgende?
- Hvordan oplevede 9. klasseeleverne aflysningen af afgangsprøverne, og hvilke alternativer til de aflyste prøver blev der evt. sat i stedet?
- Hvordan har lærerne oplevet arbejdsmængden og det kollegiale samarbejde i hhv. nedluknings- og genåbningsperioden?

2.2 Metodisk design

Samlet set bygger erfaringsopsamlingen på en kombination af kvantitative og kvalitative datakilder, der inddrager perspektiver fra en række forskellige aktører, herunder ledelse, lærere og elever. Der er i designet lagt vægt på, at undersøgelsens datagrundlag giver mulighed for både at tegne et bredt billede af de forskellige aktørers erfaringer fra covid-19-perioden og at udfolde disse billeder med mere konkrete og dybdegående beskrivelser af de erfaringer, skolerne har gjort sig. Dog er der forskel på bredden og dybden, hvormed de forskellige uddannelsesområder belyses. Disse forskelle afspejler en prioritering foretaget af BUVM.

Det er en grundlæggende præmis for erfaringsopsamlingen, at dataindsamlingen er gennemført i efteråret 2020, dvs. flere måneder efter at skolernes nedluknings- og genåbningsperiode har fundet

sted. Denne forsinkelse kan potentielt have indflydelse på karakteren og detaljegraden af de erfaringer, der er indsamlet.

Erfaringsopsamlingen er informeret og kvalificeret gennem en forundersøgelse, der dels har inddraget viden fra allerede eksisterende undersøgelser (inkl. Qvortrup m.fl. (2020), Rambøll (2020), Egmont (2020), Danmarks Lærerforening (2020) jf. afsnit 3.1 i bilag A), dels har bestået af en række indledende telefoninterview, der har haft til formål at fokusere indhold og tilpasse sprogbrug i forbindelse med den efterfølgende dataindsamling.

2.3 Datakilder i grundskoleundersøgelsen

Erfaringsopsamlingen på *grundskoleområdet* baserer sig på analyser af såvel kvantitative som kvalitative data for på den måde at give et bredt og nuanceret billede af de erfaringer, som de deltagende grundskoler har gjort sig i nødundervisningsperioden. Et overblik over de enkelte datakilder præsenteres her, og der henvises til bilag A for yderligere detaljer om dataindsamlingens forløb og resultater.

2.3.1 Survey

På grundskoleområdet er der gennemført spørgeskemaundersøgelser blandt følgende respondentgrupper:

- **Skoleledere:** Det er den øverste skoleleder på folkeskoler, fri- og privatskoler og efterskoler, der er blevet inviteret til at deltage i undersøgelsen.
- **Lærere:** Blandt lærerne er det et udsnit af de lærere, der i genåbningsperioden underviste en 2., 5. eller 8. klasse, som er blevet inviteret til at deltage i undersøgelsen, for på den måde både at få dækket indskolings-, mellemtrins- og udskolingsperspektiver.
- **Elever:** Blandt eleverne er det et udsnit af de elever, der i foråret 2020 gik i 5. og 8. klasse, der er blevet inviteret til at besvare spørgeskemaet, dvs. at disse elever går i 6. og 9. klasse i skoleåret 2020/21. Elever i indskolingen er ikke blevet bedt om at besvare et skema.
- Det bemærkes, at specialskoler indgår ikke i datagrundlaget.

Spørgeskemaundersøgelsen er gennemført af Epinion på vegne af Danmarks Evalueringsinstitut (EVA). Dataindsamlingen er foregået i perioden ultimo august-ultimo oktober 2020, som viste sig at være et tidspunkt, hvor skoler og skoleledere var langt mindre tilgængelige, end det erfaringsmæssigt er tilfældet for lignende undersøgelser. Dette skyldes formentlig et stort pres på skolerne pga. de omstillinger, de har skullet igennem og fortsat er præget af som følge af, at covid-19-pandemien er trukket ud.

Der er løbende blevet taget væsentlige skridt for at imødegå relativt lave indberetnings- og svarprocenter ved at udvide rekrutteringsgrundlaget, følge op på kontakt med skolerne samt forlænge tidsfristerne. På trods af dette, er der opnået svarprocenter, der er lavere end det typisk er tilfældet i undersøgelser af denne slags. Svarprocenterne (ud af antallet af indberettede respondenter) er hhv. 38 % blandt ledere, 24 % blandt lærere og 34 % blandt elever. De gennemførte repræsentativtetsanalyser viser, at der er skævheder ift. nogle parametre, hvoraf et antal er statistisk signifikante. Der er afprøvet vægtning af datasættene de steder, hvor skævhederne vurderes uhensigtsmæssigt store og hvor de er statistisk signifikante.

I lederdatagrundlaget konstateres der ikke nogen signifikant forskel mellem de deltagende skoleledere og populationen af skoleledere ift. skolernes geografiske beliggenhed, andelen af etniske minoriteter og karaktergennemsnit. Til gengæld er folkeskoleledere underrepræsenterede, mens skoleledere på fri- og private grundskoler er overrepræsenterede i besvarelsene. Vægtning er afprøvet ift. de to institutionstyper, men da brug af disse vægte de fleste steder ikke substantielt påvirker de afrapporterede svarfordelinger, er det besluttet ikke at afrapportere vægtede data. Der er enkelte undtagelser vedrørende fx modtagelse af retningslinjer fra kommunalforvaltningen, hvor lederbesvarelser afrapporteres adskilte for de to institutionstyper.

I lærerdatagrundlaget konstateres der ikke nogen signifikant forskel mellem de deltagende lærere på skoleniveau og populationen ift. skolernes geografiske beliggenhed, institutionstype, andel etniske minoriteter og karaktergennemsnit. Til gengæld er lærere fra små skoler underrepræsenterede i besvarelsene ift. populationen, men af så begrænset en størrelse at det er blevet besluttet også her at anvende data uvægtede.

I elevdatagrundlaget er der på individniveau tale om et datagrundlag, som i sin sammensætning ikke er at betragte som signifikant forskellig fra populationen ift. køn, etnisk herkomst, forældres uddannelsesbaggrund og geografi. Helt specifikt for 9. klasserne er der en skævhed ift. skoletype. Afprøvning af vægte for at udligne denne forskel viste imidlertid ingen nævneværdige forskelle i de afrapporterede svarfordelinger og derfor anvendes også her uvægtede data.

På baggrund af analyserne af undersøgelsens repræsentativitet er det EVAs samlede vurdering – omend med enkelte opmærksomhedspunkter – at der ikke er betydelig bias i undersøgelsens resultater, om end stikprøven ikke kan betragtes som direkte repræsentativ for populationen, og dermed ikke uden videre kan generaliseres fra undersøgelsen til den samlede population af danske grundskoler.

2.3.2 Registerdata

Til dele af analyserne af elevspørgeskemadata er der anvendt registerdata fra Danmarks Statistik (oplysninger om elevernes socioøkonomiske baggrund m.m.) og Styrelsen for It og Læring (STIL; nationale test i dansk og matematik). Disse data er primært anvendt med henblik på at undersøge, om nødundervisningen har påvirket forskellige elevgrupper forskelligt, dvs. om besvarelser af udvalgte spørgsmål fordeler sig forskelligt afhængig af fx elevernes faglige udgangspunkt eller socioøkonomiske baggrund. Registerdata blev endvidere anvendt i forbindelse med repræsentativitetsanalysen med henblik på at teste, om eleverne er repræsentative for populationen på individniveau set i forhold til forældrenes uddannelsesmæssige baggrund.

2.3.3 Interview

Styrken ved det samlede undersøgelsesdesign ligger i, at data trianguleres – både ift. at have flere respondentgrupper med i de kvantitative data (ledere, lærere og elever) og ved, at der inddrages omfattende kvalitativt datamateriale, som udviser en god spredning af de gængse kriterier.

Casebesøg

På grundskoleområdet er der gennemført casebesøg på i alt ni grundskoler. Tilsammen dækker de ni skoler en god variation på tværs af størrelse, geografi, socioøkonomisk baggrund og etnisk minoritetsandel. Ved casebesøgene har vi gennemført fokusgruppeinterview blandt følgende informanter:

- **Lærere.** Fokusgrupperne blev sammensat af lærere fra både indskoling, mellemtrin og udskoling.

- **Elever.** Fokusgrupperne bestod af et udpluk af fem-seks elever fra samme klasse enten i indskolingen, på mellemtrinnet eller i udskolingen.

Telefoninterview

Som supplement til casebesøgene er der gennemført telefon-/Skype-interview med den øverste leder på de ni caseskoler.

Fjernundervisning, virtuel undervisning og digitale læremidler

Fjernundervisning, virtuel undervisning og digitale læremidler

I erfaringsopsamlingen anvendes følgende begreber til at beskrive måder, hvorpå digitale og virtuelle redskaber og ressourcer har indgået i den nødundervisning, der fandt sted i nedluknings- og til dels i genåbningsperioden i foråret 2020. Begreberne dækker et felt under hastig og kontinuerlig forandring og derfor er disse beskrivelser i sagens natur ikke nødvendigvis hverken helt dækkende eller fuldstændigt afgrænset.

Fjernundervisning

Fjernundervisning er en samlebetegnelse for den undervisning, der er gennemført for de hjemsendte elever og deltagere primært i nedlukningsperioden og nogle steder delvist i genåbningsperioden. Fjernundervisning er tilrettelagt med en fysisk distance mellem lærere og elever/deltagere. Fjernundervisning foregår ofte, men ikke altid, som virtuel undervisning.

Virtuel undervisning

Virtuel forstås i dag typisk i betydningen ”computermedieret”. Det meste af fjernundervisningen i nedlukningsperioden er i en eller anden grad foregået virtuelt. Det kan dreje sig om alt fra beskeder om analoge opgaver givet på en digital platform (som fx *Lectio*, *Moodle* eller *Aula*) til virtuelle læreroplæg. Virtuel undervisning kan både foregå synkront og asynkront:

- **Synkron virtuel undervisning:** elever/deltagere og/eller lærere er tilstede samtidig i et virtuelt rum. Det kan være på digitale læringsplatforme, som er udviklet til undervisningsbrug eller ved hjælp af digitale samarbejdsplatforme som fx *Microsoft Teams*, *Zoom* og lignende. Den synkrone virtuelle undervisning giver mulighed for at etablere et virtuelt klasseværelse eller grupperum, hvor lærere og elever/deltagere kan indgå i dialog, der kan gennemføres oplæg og eleverne/deltagerne kan samarbejde om opgaverne.
- **Asynkron virtuel undervisning:** elever/deltagere og lærere er ikke til stede samtidig. I den asynkrone virtuelle undervisning kan læreren fx give eleverne/deltagerne opgaver via digitale læringsplatforme, et digitalt skole-/studieadministrativt system eller andre digitale kommunikationskanaler. Det kan både være analoge opgaver i fysiske bøger, som eleverne/deltagerne har derhjemme og/eller digitalt materiale i form af fx en video, websider eller digitale læremidler.

Digitale læremidler

Digitale læremidler omfatter fx programmer til træning af ordforråd, grammatik og regnefærdigheder, men kan også være hele læringsforløb med tekster, spørgsmål og samarbejdsfora. Selvom de ikke er udviklet specifikt med henblik på undervisning og læring, så har ele-

Indledning

ver og deltagere i den virtuelle undervisning også anvendt andre former for digitale redskaber og programmer som fx sociale medier, kamera- og videooptagelsesprogrammer og lignende.

Kilde: Danmarks Evalueringsinstitut, 2021.

Note: Definitionen af virtuel undervisning er inspireret af denne artikel: <https://emu.dk/eud/corona-gode-raad-til-undervisning/gode-raad-til-virtuel-undervisning>

3 Ledelse og rammesætning

3.1 Forvaltningens rammesætning

Perioden med nødundervisning har været kendetegnet ved en fælles interesse fra kommunalforvaltninger og skoleledere i at lykkes med den kritiske samfundsopgave, det var at holde undervisningen i gang – også i en undtagelsessituation, som det var tilfældet i foråret 2020. Det handlede blandt andet om gensidig forståelse for, at der var behov for fleksibilitet og hurtige beslutninger.

3.1.1 Forvaltningernes retningslinjer gav skolerne forskellige rammer

Skolelederne oplevede i vid udstrækning at få støtte og retningslinjer fra forvaltningen i nødundervisningsperioden. I spørgeskemaundersøgelsen har 11 % af folkeskolelederne³ svaret, at de *ikke* modtog retningslinjer fra kommunalforvaltningen om, hvordan de skulle tilrettelægge nødundervisningen. For de skoler, der *modtog* retningslinjer, drejede disse sig især om hvilke elever, der skulle have tilbudt nødpasning (72 %), og hvilke elever der skulle have tilbud om at møde fysisk på skolen til undervisning og/eller støtte under nedlukningsperioden (65 %). 51 % af folkeskolelederne fik endvidere retningslinjer om aflysning eller udsættelse af igangsatte eller planlagte faglige aktiviteter, 47 % om aflysning eller udsættelse af kommunale projekter på skolen og 42 % fik retningslinjer for antallet af undervisningstimer i nødundervisningsperioden (tabelbilag B, tabel 1).

Interviewene med skolelederne tegner det generelle billede af, at forvaltningerne har støttet skolerne ved at oversætte sundhedsmyndighedernes retningslinjer og nødbekendtgørelser til konkrete retningslinjer. Kommunalforvaltningens retningslinjer spillede ifølge skolelederne en afgørende rolle for, at de kunne træffe de nødvendige beslutninger og formulere klare retningslinjer til personalet, eleverne og deres familier. En skoleleder fremhæver fx, at kommunen formulerede en tydelig ambition om, at lærerne skulle være i kontakt med eleverne hver dag under nedlukningen. Det betød, at de på skolen ”lagde sig i selen for at have den daglige kontakt”. Med til billedet hører dog også, at ifølge skolelederne var klare retningslinjer og hurtige beslutninger ikke altid tænkt helt ud i sidste led. Fx besluttede man i en kommune, at skoledagen skulle have den samme varighed for alle elever i genåbningsperioden med den konsekvens, at de yngste elever fik forlænget deres skoledag i forhold til deres normale skema. Lærerne fik dermed også en del flere undervisningsti-

3 I dette afsnit afreporteres resultater fra folkeskoler separat, da der ikke stilles de samme krav til fri- og privatskoler med hensyn til involvering af forvaltningen i tilrettelæggelse af undervisningen. Blandt ledere af fri- og privatskolerne i undersøgelsen svarer en mindre del, at de i nødundervisningsperioden har modtaget retningslinjer vedr. nødundervisningen. Hhv. 9 % og 10 % af skolelederne på fri- og privatskoler, at de modtog kommunale retningslinjer om hvilke elever, der fik tilbud om at møde på skolen til undervisning og nødpasning (bilag B, tabel 2). Det er vigtigt at bemærke, at i resten af rapporten afreporteres resultater fra ledere af folkeskoler og fri- og privatskoler *samlet* med mindre der eksplicit står andet. Det gør vi fordi forskelle mellem folkeskoler og fri- og privatskoler ikke er valgt som en gennemgående tematik i undersøgelsen. Svar fra efterskoleledere er afreporteret i en særskilt boks til i kap. 4.

mer og var underlagt et større arbejdspress end normalt. De forskellige retningslinjer fra forvaltningerne var på den måde med til at skabe forskellige rammer for, hvordan skoledagen blev organiseret på skolerne, og hvad der blev prioriteret i hhv. nedluknings- og genåbningsperioden.

3.2 Skoleledelsens rammesætning

Dette afsnit omhandler skoleledelsens rammesætning af nødundervisningen generelt, dvs. på tværs af nedlukning og genåbning. I de to efterfølgende afsnit, hhv. afsnit 3.3 og afsnit 3.4, er der specifikt fokus på hhv. nedlukningen og genåbningen.

Ifølge de interviewede ledere og lærere var både nedlukningen og den gradvise genåbning præget af store omstillinger på kort tid. Lederne beskriver den omfattende opgave med i begge perioder at tilrettelægge undervisningen inden for rammerne af de ændrede vilkår som ”det muliges kunst”. Organiseringen af skoledagen var ikke færdigstøbt – hverken da eleverne med kort varsel blev sendt hjem, eller da skolerne åbnede for fysisk fremmøde igen. Organiseringen udviklede sig derimod løbende i såvel nedluknings- som genåbningsperioden.

3.2.1 Beslutningsprocesser spændte fra inddragelse til orientering af medarbejdere

Det kendetegner hele nødundervisningsperioden, at der på kort tid skulle træffes en række vigtige beslutninger, blandt andet om, hvilke fag der skulle prioriteres, hvilke lærere der skulle undervise hvilke klasser, og hvordan dette kunne foregå i praksis. Interviewene viser, at det har været meget forskelligt hvilke aktører og i hvor høj grad disse er blevet inddraget i beslutningsprocesserne. I den ene ende af spektret har der været inddragende processer, hvor forskellige aktører er taget med på råd, og i den anden ende af spektret er beslutningerne taget af ledelsen, som efterfølgende har orienteret personalet herom.

De steder, hvor beslutningsprocesserne har været inddragende, beskriver lederne, at der har været afholdt store fællesmøder for alle lærere, eller at tillidsrepræsentanter har spillet en vigtig rolle med en løbende dialog, hvor tilbagemeldinger fra medarbejderne fx har ført til justeringer undervejs. De steder, hvor en sådan inddragelse ikke har fundet sted, peger lederne på, at tidsaspektet har været afgørende for, at hverken medarbejdere eller skolebestyrelsen blev hørt, men blot orienteret. En leder forklarer:

Jeg må indrømme, at vi var så pressede, da vi skulle have det op og stå, så de helt store og lange seancer omkring, hvordan fagene var dækket, det havde vi ikke tid til.

Skoleleder

Uanset hvordan processerne er forløbet, fremhæver både lærere og ledere i interviewene, at det har været afgørende, at ledelsen påtog sig lederskabet og var tydelig i sine udmeldinger og samtidig forstående for, at den ekstraordinære situation var krævende for medarbejderne.

3.2.2 Behov for tydelig ledelse i en konstant omskiftelig tid

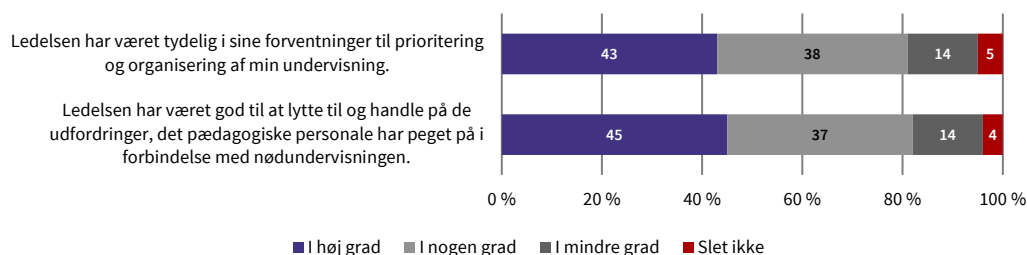
Omskifteligheden betød ifølge både lærere og ledelser, at der var brug for tydelig ledelse og for løbende kommunikation om rammer, forventninger og prioriteringer under hele perioden med nødundervisning. Meldte ledelsen klare retningslinjer ud, havde lærere og pædagoger noget at navigere efter. Fra skoleledernes perspektiv er der en oplevelse af, at de har haft et øget fokus på kommunikation, og af interviewene fremgår det, at de har været bevidste om vigtigheden af at

kommunikere retningslinjer til og forventningsafstemme med personalet. I spørgeskemaundersøgelsen svarer 57 % af lederne, at de i større omfang har været i dialog med det undervisende personale, 29 % i samme omfang, og 14 % i mindre omfang end før covid-19-pandemien (tabelbilag B, tabel 3).

Fra et medarbejderperspektiv har den overordnede oplevelse været, at ledelserne har været både tydelige i deres forventninger og lydhøre. I spørgeskemaundersøgelsen svarer i alt 81 % af lærerne jf. figur 3.1, at de i høj grad (43 %) eller i nogen grad (38 %) oplevede, at ledelsen var tydelig i sine forventninger til prioritering og organisering af undervisningen. Det samme gælder lærernes oplevelse af, at ledelsen har været god til at lytte til og handle på udfordringer ifm. nødundervisningen. Dog angiver i alt knap hver femte lærer, at de enten i mindre grad (hhv. 14 % og 14 %) eller slet ikke (hhv. 5 % og 4 %) oplevede dette. Det tyder på, at kommunikationen ikke alle steder var tilstrækkelig i forhold til de mange spørgsmål og overvejelser, der meldte sig fra start og løbende under nødundervisningen. I de kvalitative interview giver lærerne enkelte steder udtryk for en oplevelse af, at ledelsesstilen særligt i nedlukningsperioden bar mere præg af ”mikromanagement” end sædvanligt. Lærerne peger samtidig på, at denne ændring i ledelsesstil sandsynligvis hænger sammen med forvaltningens mange og konkrete krav i forbindelse med nødundervisningen.

FIGUR 3.1

Læreres oplevelse af ledelsen i forbindelse med nødundervisningen (n = 668)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: Tabelbilag B, tabel 4-5.

Det fremgår samtidig af interviewene, at en stram ledelsesstil ikke nødvendigvis har været uhenigtsmæssig i denne periode. Selvom nogle lærere har tolket de fraværende eller meget få retningslinjer som et udtryk for ledelsens tillid til medarbejderne, så har det frustreret andre lærere, at de har skullet træffe individuelle beslutninger i stedet for at kunne følge ledelsens retningslinjer. Når lærerne i et team fx har været indbyrdes uenige, har manglende retningslinjer været særligt frustrerende.

3.2.3 Det har været svært at opretholde samme kvalitet af undervisningen

I interview med både lærere og ledere er det en gennemgående pointe flere steder, at ledelserne har meldt ud til personalet, at det var nødvendigt i en periode at ”sænke barren” i forhold til undervisningens kvalitet. Sådanne udmeldinger blev givet både under nedlukningen og under genåbningen. Ledelserne giver flere steder givet udtryk for, at lærerne havde urealistisk høje forventninger til indholdet i og omfanget af deres undervisning i starten af nødundervisningsperioden. Lederne sætter ord på, at nogle lærere havde svært ved at ”sænke barren”, som de udtrykker det, og sætte et ambitionsniveau, der matchede de usædvanlige vilkår. Det gjorde sig særligt gældende under

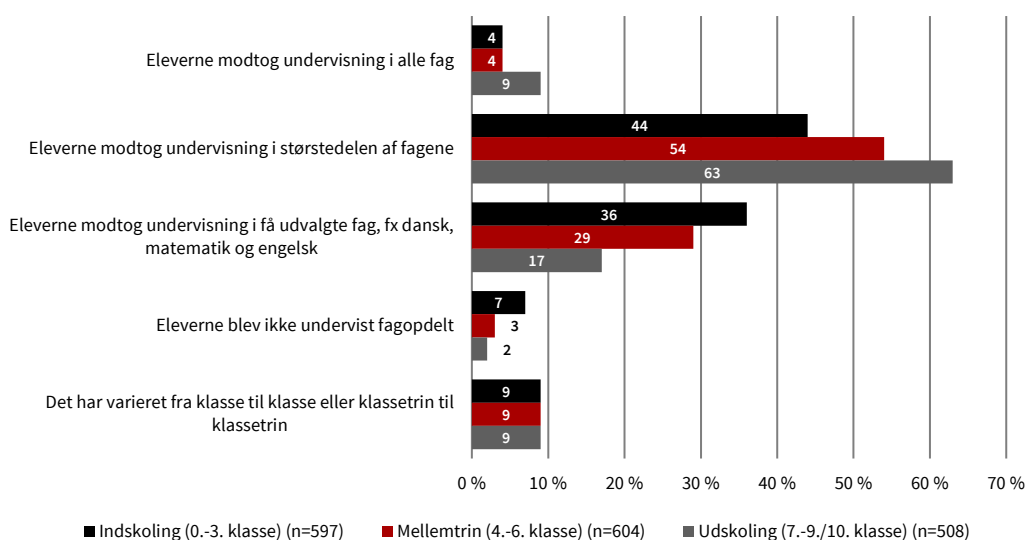
nedlukningen, hvor eleverne måtte undervises på afstand, men det fortsatte i nogen grad, da eleverne kom tilbage i skolen. I genåbningsperioden var fx gruppearbejde en udfordring på grund af afstandskravene. Af disse grunde fortæller flere ledere fra undersøgelsens caseskoler, at de har kommunikeret til deres lærere, at det var i orden, at niveauet i nødundervisningen ikke nødvendigvis matchede det sædvanlige niveau. Imidlertid viser det kvalitative datamateriale også, at det for både ledere og lærere føltes utilfredsstillende at skulle slække på kvaliteten. En leder reflekterer fx over, at "det tog noget tid for mig, at sige 'ro på', og det er en kulturændring". På samme måde giver lærerne udtryk for, at det ikke kun var en lettelse, når ens leder meldte ud, at kvaliteten ikke kunne være den samme som normalt. For nogle lærere har de velmenende, men løse udmeldinger om at "sænke barren" givet anledning til frustrationer, fordi det sjældent var tydeligt, hvordan og hvornår det skulle gøres. Derudover har det været en udfordring for nogle lærere at skulle erkende, at undervisningen ikke kunne gennemføres med en kvalitet, som harmonerede med deres faglige stolthed.

3.2.4 De ældste elever havde en bredere fagdækning end de yngste

En af mange ledelsesmæssige beslutninger, der skulle træffes for nødundervisningen, handler om fagdækning. Spørgeskemabesvarelserne viser, at 69 % af skolelederne har truffet beslutningen om fagdækningen i samarbejde med det undervisende personale (tabelbilag B, tabel 6). Ses der på nødundervisningsperioden som en helhed, har udskolings eleverne haft en bredere fagdækning end eleverne i indskoling og på mellemtrinnet. I spørgeskemaundersøgelsen har i alt 72 % af lederne svaret, at udskolings eleverne enten fik undervisning i størstedelen af fagene (63 %) eller alle fag (9%), jf. figur 3.2. En beslutning om, at eleverne skulle modtage undervisning i få, udvalgte fag som fx dansk, matematik og engelsk gjorde sig i højere grad gældende for elever i indskoling og på mellemtrinnet end for elever i udskoling.

FIGUR 3.2

På tværs af hele nødundervisningsperioden, hvilke af følgende beskrivelser er bedst dækkende for fagdækningen af den undervisning, der blev gennemført?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: Figuren indeholder afrundede tal, hvormed de ikke altid summerer til 100.

Note: Tabelbilag B, tabel 7.

3.3 Skoleledelsens rammesætning for nedlukningsperioden

Når vi ser på de rammer og retningslinjer, som skolelederne har udstukket til lærerne specifikt under *nedlukningen*, tegner der sig et billede af, at de særligt har handlet om følgende:

- Forventninger til undervisningens tilrettelæggelse, herunder struktur og virtuel undervisning
- Prioritering af fag
- Kontakt til eleverne, herunder især til sårbare elever og elever med særlige behov.

3.3.1 Der var stor variation i ledelsernes retningslinjer til undervisningens tilrettelæggelse

Interview med både ledere og lærere peger på, at der i den første del af nedlukningsperioden var stor forskel på ledernes kommunikation til medarbejderne om undervisningens tilrettelæggelse. Mens nogle ledere fortæller, at deres lærere blev "kastet ud i det" med beskeden om at prøve, så godt de kunne, fortæller andre ledere, at de meget hurtigt fik opstillet en række konkrete retningslinjer til medarbejderne, som disse kunne planlægge og prioritere ud fra. Lærerne har med andre ord stået i meget forskellige situationer, hvad angår retningslinjer om undervisningens tilrettelæggelse fra deres ledere.

I spørgeskemaundersøgelsen har lederne svaret på, hvad der bedst kendetegner strukturen for undervisningen i nedlukningsperioden. Her svarer knap halvdelen (48 %) af lederne, at de har bedt lærerne om at lægge helt nye ugentlige planer/skemaer som følge af situationen, og 16 % har bedt lærerne om at arbejde helt eller for det meste ud fra den struktur/de skemaer, de arbejdede ud fra før nedlukningen. Herimod svarer en fjerdedel (25 %) af lederne, at lærerne i nedlukningsperioden planlagde undervisningen løbende (tabelbilag B, tabel 8)

En del af kommunikationen fra lederne til lærerne har omhandlet retningslinjer for selve afviklingen af undervisningen, herunder hvorvidt og hvordan (dele af) undervisningen kunne foregå virtuelt, at der skulle være opgaver og arbejde til eleverne hver dag under passende hensyntagen til deres alder og klassetrin, og at lærerne skulle forholde sig til, hvordan de under de nye vilkår kunne skabe variation i nødundervisningen.

Virtuel undervisning og forudsætninger for den digitale omstilling

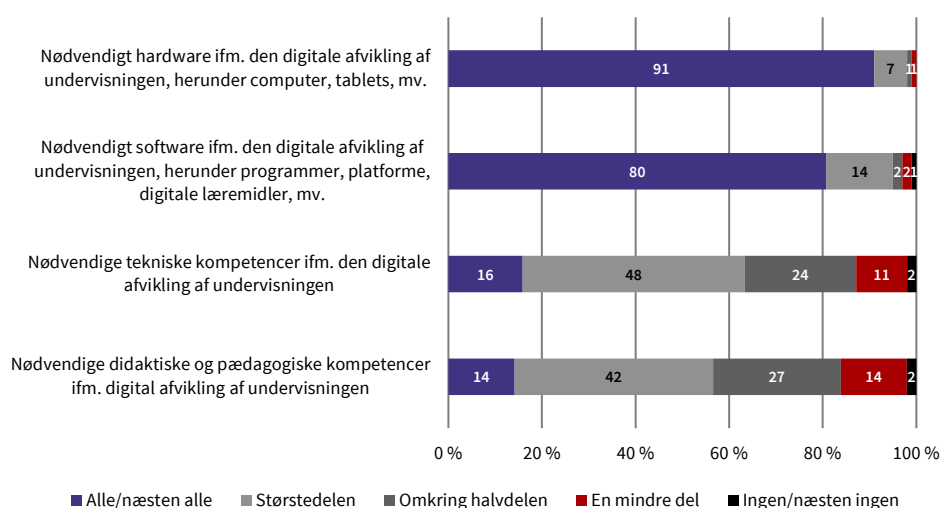
I nedlukningsperioden foregik en del af fjernundervisningen som virtuel undervisning på forskellige platforme. For mange lærere var dette nyt og krævede omstilling. Ledelsens rammesætning og kommunikation i forbindelse med den digitale omstilling har derfor været vigtig.

Spørgeskemabesvarelsene viser, at omstillingen for lærerne handlede om udvikling af deres tekniske samt didaktiske og pædagogiske kompetencer ifm. den virtuelle undervisning. Det handlede ikke om mangel på it-udstyr. Af figur 3.3 ses det, at ifølge lederne havde stort set alle lærerne (91 %) den nødvendige hardware, da nedlukningen indtraf. Der ses imidlertid en større

variation i lærernes tekniske samt didaktiske og pædagogiske kompetencer ifm. virtuel undervisning. I alt 64 % af lederne vurderer, at alle/næsten alle (16 %) eller størstedelen (48 %) af lærerne har haft de nødvendige tekniske kompetencer, hvorimod i alt 37 % af lederne vurderer, at kun omkring halvdelen af lærerne eller færre havde disse kompetencer. Et lignende billede tegner sig jf. figur 3.3 for ledernes vurdering af, hvorvidt lærerne har de nødvendige didaktiske og pædagogiske kompetencer ifm. digital afvikling af undervisningen. I kapitel 4 ser vi på, hvordan virtuel undervisning kræver noget andet af lærerne rent didaktisk og pædagogisk end den almindelige undervisning.

FIGUR 3.3

Hvor stor eller lille en del af det undervisende personale havde følgende, da nedlukningsperioden indtraf (n = 612):

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt ledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: Figuren indeholder afrundede tal, hvormed de ikke altid summerer til 100.

Note: Tabelbilag B, tabel 9-12.

Skolelederne har i spørgeskemaet svaret på, i hvilken grad de rammesatte vejledning, sparring og vidensdeling om digital afvikling af undervisning for underviserne. Svarene viser, at i alt 83 % af lederne i nogen (47 %) eller i høj grad (36 %) havde fokus på at rammesætte tekniske aspekter i den digitale afvikling af undervisning, samt at i alt 75 % af lederne i nogen (50 %) eller høj grad (25 %) havde fokus på rammesætning af didaktiske og pædagogiske aspekter i den digitale afvikling af undervisningen. Dog fremgår det også, at i alt 18 % af lederne enten i mindre grad (15 %) eller slet ikke (3 %) har rammesat vejledning om de tekniske aspekter i den digitale afvikling af undervisning, og for de didaktiske og pædagogiske aspekter af den digitale undervisning gælder det for i alt 26 % af lederne, at de enten i mindre grad (23 %) eller slet ikke (3 %) har rammesat vejledningen (tabelbilag B, tabel 13-14).

Den kvalitative analyse viser, at nogle ledere lod det være op til medarbejderne selv at beslutte, hvorvidt og hvordan undervisningen kunne tilrettelægges virtuelt, mens andre ledere meldte mere klart ud om dette, ved fx krav om at eleverne skulle tjekke ind på et bestemt tidspunkt om morgenen. På en af caseskolerne har man prioriteret en hurtig opkvalificering af medarbejdere gennem et fælles onlinekursus i tekniske aspekter af brug af den udvalgte platform. Derudover

er indtrykket fra analysen af interviewene, at opkvalificering er sket mere ad hoc og primært gennem kollegial sparring med idéer og input fra eleverne selv.

3.3.2 Dansk og matematik har været prioriteret højest, men flere fag blev efterhånden koblet på

Skolerne har ifølge bekendtgørelsen om nødundervisning under nedlukningen (BEK 242, 19.3.2020) skullet gennemføre nødundervisning efter den enkelte elevs behov i den udstrækning, det var praktisk muligt i den ekstraordinære situation. Skolerne har ikke været forpligtet til fx et bestemt antal undervisningstimer eller en given fagdækning. Skolerne er ikke generelt forpligtet til at yde erstatningsundervisning, men lederen skal vurdere om der er nogle elever, der undtagelsesvist har behov for supplerende undervisning eller anden støtte efter nødundervisningens ophør (BEK 242, 19.3.2020, §7, stk. 2). Som beskrevet ovenfor i afsnit 3.2 viser spørgeskemaundersøgelsen blandt skoleledere, at de ældste elever i udskolingen fik en bredere fagdækning i nødundervisningsperioden som helhed end de yngste elever (se figur 3.2).

Specifikt i forhold til nedlukningsperioden peger interviewene med lederne på, at der især blev prioriteret undervisning i dansk og matematik og herefter i sprogfagene. At disse fag blev prioriteret højt, begrundes lederne bl.a. med de bindende og vejledende timetal, der under normale omstændigheder er gældende, men også med de praktiske udfordringer der var forbundet med på afstand at undervise i fag som idræt, musik, madkundskab og fysik/kemi. I bekendtgørelsen om nedlukningsperioden står der da også eksplicit, at pligten til at give nødundervisning ikke omfatter praktisk orienteret undervisning, hvor det vil være forbundet med uforholdsmæssige faglige, praktiske eller sikkerhedsmæssige vanskeligheder at gennemføre undervisningen uden samtidig tilstedeværelse af underviser og elever (BUVM, 2020a).

Undervejs i nedlukningsperioden inddrog lærerne flere fag i undervisningen. Hvor man i starten af perioden prioriterede dansk og matematik, tegner interviewene med lederne et billede af, at flere fag blev koblet på undervejs. Nedlukningsperioden varede længst for de ældre elever, men også for de yngre elever tegner der sig et billede af, at de blev undervist i flere forskellige fag hen imod slutningen af nedlukningsperioden, sammenlignet med da den indtraf. Interviewene indikerer to mulige forklaringer. For det første blev lærerne mere fortrolige med de nye vilkår og muligheder for undervisningen, og formentligt af den grund fik de mere overskud til at inddrage flere fag. For det andet beskrives, at både lederne og lærerne i løbet af perioden blev bevidste om at gøre, hvad de kunne for at skabe variation for eleverne i den anderledes skoledag – variation, som bl.a. handlede om inddragelse af flere forskellige fag.

Ifølge de interviewede lærere har meldingen fra ledelserne i nedlukningsperioden i høj grad været, at de ældste elever skulle have undervisning i alle eller så mange af deres fag som muligt. Det skyldtes hensynet til, at disse elever muligvis skulle til afgangsprøver, hvilket på daværende tidspunkt endnu ikke var afklaret.

3.3.3 Lederne har tydeligt signaleret, at kontakten til eleverne var vigtig for trivsel og relationerne

I analysen af det kvalitative datamateriale ses det, at det har været en prioritet for skolerne at fastholde kontakten til eleverne i nedlukningsperioden. Der er fra skole til skole forskel på, hvordan

denne kontakt er foregået. Fælles for skolerne er, at man har været optaget af at have en fornemmelse af elevernes trivsel, hvilket især gjorde sig gældende for den sammensatte gruppe af elever, der på forskellig vis har nogle særlige behov. Fokuset på elever med særlige behov uddybes i et separat tema i afsnit 4.5.

De retningslinjer, der er blevet meldt ud om kontakt til skolens elever har fx omhandlet, at lærerne skulle sikre visuel kontakt i den virtuelle undervisning, altså at læreren decideret kunne se eleverne, når de fx tjekkede ind på *Microsoft Teams* om morgenen. En anden måde at sikre kontakten har været ved, at lærerne sørgede for at få opgaver retur fra eleverne for derigennem at kunne se, ”om der skete noget derhjemme”, som en leder udtrykker det i et interview. Andre typer af retningslinjer bestod i, at lærerne skulle have kontakt til forældrene og derigennem have føling med elevens trivsel og faglige arbejde, eller at AKT-lærerne skulle arbejde på at sikre kontakt til skolens elever med særlige behov.

Lederne peger i interviewene på, at der var forskel på, hvordan lærerne arbejdede med at sikre kontakt til eleverne afhængig af klassetrin. Især tog nogle lærere undertiden telefonisk eller fysisk kontakt til de yngre elever, som i mindre grad anvendte virtuelle fora i undervisningen, samt disse elevers familier. Både ledere og lærere fortæller om tilfælde, hvor lærere opsøgte familierne og afleverede bøger eller andre analoge opgaver, så eleverne havde noget at arbejde med. En leder forklarer, at disse besøg også blev brugt til at vedligeholde relationerne til eleverne:

Der var nogle ude og aflevere bamser for at vedligeholde relationen og for at sige, at der er noget, der er normalt, og ’jeg er her endnu – jeg er bare ikke sammen med jer.’

Skoleleder

I tråd med ovenstående giver nogle ledere i interviewene udtryk for, at de har meldt ud, at det undervisende personale i første omgang skulle have fokus på elevernes trivsel samt kontakten og relationen til dem, og at dette arbejde til en start havde højere prioritet end den faglige undervisning. Det skyldtes bevidstheden om, at nogle børn var meget utrygge ved situationen.

Familiens støtte og rammer har været afgørende for børnene deltagelsesmuligheder

Elevernes deltagelsesmuligheder, faglige udvikling og generelle trivsel var i nedlukningsperioden påvirket af familiens støtte og rammer. Familierne havde selvsagt meget forskellige vilkår og betingelser for at understøtte deres børns deltagelse i nødundervisningen. Fx var det forskelligt, om familierne havde tilstrækkelig adgang til det nødvendige it-udstyr og tilhørende it-færdigheder, om forældrene kunne hjælpe deres børn til at strukturere dagene, komme i gang med opgaverne og om de kunne hjælpe deres børn med skolearbejdet, når behovet opstod. Også de fysiske rammer og mulighederne for at skabe ro og koncentration om opgaverne har været forskellige for familierne. EVA’s spørgeskemaundersøgelse viser, at næsten alle eleverne i 5. og 8. klasse havde det nødvendige it-udstyr til at kunne modtage undervisning derhjemme (90 % svarer ”Ja” og 8 % svarer ”Ja, men jeg skulle dele med andre i hjemmet (fx computer)”) og flertallet (70 %) af eleverne havde sjældent (26 %) eller aldrig (44 %) problemer med at finde et roligt sted at arbejde derhjemme (tabelbilag B, tabel 15-16). De kvalitative interview med indskolingslærere og indskolings elever vidner dog om, at adgangen til it-udstyr og internet til børnene i nogle familier har været en udfordring. Det er

heller ikke alle elever, der har kunnet få hjælp til skolearbejdet af deres forældre i det omfang, som de er vant til fra skolen, da forældrene typisk også har skulle passe deres arbejde og evt. mindre søskende samtidig. Konsekvensen heraf er, at elevernes mulighed for hjælp har været præget af hele familiens situation, både hvad angår tilgængeligt udstyr, mulighed for ro samt mulighed for løbende hjælp og støtte.

3.4 Skoleledelsens rammesætning for genåbningsperioden

Da skolerne åbnede igen efter nedlukningen, varetog lederne den overordnede organisering af undervisningen, fx skoledagens opbygning, hvorvidt og hvordan eleverne skulle inddeles i mindre hold, og hvilke lærere der skulle undervise hvilke elever og i hvilke fag. I første fase af genåbningen var det elever på 0.-5. klassetrin, der vendte tilbage til skolerne. For at begrænse smittekæderne, skulle skoledagen organiseres, så elever mødte de samme, få elever og lærere hver dag. Det blev mange steder løst ved at inddele eleverne i mindre hold, som blev undervist af én eller få lærere.

3.4.1 Brug af holddeling og ekstra bemanning til at begrænse smitterisiko

I alt 76 % af skolelederne angiver i spørgeskemaundersøgelsen, at de benyttede sig af holddannelse for alle (63 %) eller størstedelen (13 %) af 0.-5. klasserne i genåbningsperioden (tabelbilag B, tabel 17). Inddelingen af eleverne betød, at der var behov for at bringe flere medarbejdere i spil. Halvdelen (51%) af skolelederne angiver, at de havde bedt skolens pædagoger om at varetage flere timer, hvor de havde det primære ansvar for undervisningen. Halvdelen af skolelederne svarer, at de havde bedt allerede tilknyttede vikarer om at arbejde flere timer (53 %), ligesom ansættelse af ekstra vikarer har været en del af løsningen (36 % af lederne svarer, at de ansatte ekstra vikarer uden læreruddannelse, mens 22 % har haft ansat ekstra læreruddannede vikarer) (tabelbilag B, tabel 18).

Kombinationen af, at ledelsen satte de overordnede rammer, og at lærere og pædagoger blev tilknyttet ét eller få hold af elever, havde især to konsekvenser af betydning for undervisningen, da elever på 0.-5. klassetrin vendte tilbage i genåbningens første fase:

- Lærerne fik større ansvar for at organisere skoledagen med pauser og skift mellem faglige aktiviteter.
- Lærernes kompetencer blev afgørende for, hvilke fag der blev undervist i.

3.4.2 Lærerne fik i den første fase af genåbningen større ansvar for dagens struktur og mere sammenhængende tid med eleverne i 0.-5. klasse

Idet lærerne i videst muligt omfang skulle være sammen med de samme elever for at begrænse smitterisikoen, havde lærerne i indskoling og på mellemtrinnet ofte halve eller hele dage med det samme lille hold af elever og dermed andre muligheder for at organisere undervisningen end ellers. En leder forklarer, at den pågældende skole gav lærerne i teamene videre rammer:

Vi havde slået klokken fra, så pause og andre ting har vi ladet være op til lærerteamet at arbejde med. Vi synes, at når vi ikke var forpligtet på fuld fagrække, og vi havde de her fantastiske udendørs forhold og fantastisk vejr, så er det op til teamet at planlægge dagene, som de skal se ud.

Skoleleder

Interview med lærerne viser, at på den ene side muliggjorde den ændrede organisering rum til elevernes faglig fordybelse. Lærerne har kunnet planlægge forløb, der ikke blev afbrudt af lektionsskift og ikke var styret af de samme krav og mål, som gælder i den almindelige undervisning. En skoleleder forklarer, at de på skolen ”aldrig har lavet så god skole som i den første halvanden måned af genåbningen”, fordi eleverne var grupperet i mindre hold, havde kontinuitet med de samme lærere og mere meningsgivende indhold. På den anden side fortæller lærerne om oplevelsen af at være ”på” hele tiden og uden stop at have ansvar for eleverne både i undervisningen og i pauserne.

3.4.3 Praktiske forhold og lærernes kompetencer afgjorde, hvilke fag der blev undervist i

Når hvert hold af elever kun mødte én eller to lærere, var det vanskeligt for lederne at opnå fuld fagdækning på alle klassetrin i genåbningen. Interviewene med skolelederne tegner et billede af, at det blev prioriteret højt, at eleverne mødte velkendte lærere, da de kom tilbage på skolen. Eleverne havde fx ofte enten deres dansk- eller matematiklærer – i nogle tilfælde begge lærere, og det var netop de to fag, lederne prioriterede højest. Praktiske omstændigheder betød, at alle lokaler inkl. faglokaler blev anvendt til holddeling, og det var derfor ikke alle steder muligt at undervise i de praktisk-musiske fag, selv da fysisk tilstedeværelse igen blev mulig. Prioriteringen af fagene må dermed ses i lyset af en række praktiske omstændigheder. En leder forklarer:

Der er rigtig meget logistik og puslespil i det her, men vi forsøgte, i den udstrækning det var muligt, at få undervist børnene i så meget som muligt og i så mange fag som muligt, men det var bestemt dansk og matematik, der havde topprioritet.

Skoleleder

Ifølge lederne underviste lærerne i de fag, de havde kompetencer til og mulighed for at undervise i, og genåbningsperioden blev ligesom nedlukningen præget af en løbende tilpasning. I starten af genåbningen var det de store fag, der blev prioriteret højest. Men efterhånden blev flere fag føjet til. Fx begyndte lærerne at dele undervisningsmateriale med deres kolleger, eller de bragte flere af deres egne fag i spil. En lærer forklarer fx, at vedkommende startede med kun at undervise i dansk, men efterhånden udviklede hun temaforløb, hvor også historie og kristendom blev flettet ind i undervisningen. Ud over den udvikling, der skete, i takt med at lærerne fandt sig til rette i den nye situation, skete der endnu engang organisatoriske ændringer i forbindelse med anden fase af genåbningen, da de ældste elever i 6.-9. klasse kom tilbage på skolerne. Forandringerne indebar bl.a., at det blev muligt for lærerne at undervise i flere forskellige fag.

3.4.4 Skoledagen ændrede sig – igen – da de ældste elever kom tilbage

Da eleverne i 6.-9. klasse kom tilbage i skole, blev afstandskravet samtidig ændret fra 2 m til 1 m, og der var derfor ikke helt det samme behov for at opdele eleverne i hold. I spørgeskemaundersøgelsen angiver i alt 59 % af skolelederne, at de benyttede sig af holddannelse for alle (45 %) eller størstedelen (14 %) af 6.-9. klasserne i genåbningsperioden (tabelbilag B, tabel 17). De ældste elever blev altså i lidt mindre grad end de yngste elever opdelt i hold i genåbningen. Det betød, at skoledagen i nogen grad blev mere normaliseret, idet lærerne også kunne bevæge sig mellem flere klasser og dermed dække en større del af fagrækken. En skoleleder forklarer:

Vi gik væk fra få lærere og gik over til, at det var de lærere, der normalt havde dem [eleverne], der kom, og så havde vi ekstra fokus på håndhygiejne og at spritte af.

Skoleleder

Boksen nedenfor viser et eksempel på, hvordan dagen var struktureret i hhv. første del af genåbningen, hvor kun 0.-5. klasse var på skolen, og i anden del, hvor alle eleverne var tilbage i skolen.

Eksempel på organisering i genåbningens to faser

Lærere og pædagog i et årgangsteam underviste halve klasser på skift i genåbningens første fase

I første del af genåbningen var hvert årgangsteam på en af caseskolerne ansvarlig for undervisningen i årgangens tre klasser. Teamet bestod af fem lærere, som derudover fik tilknyttet én pædagog. Eleverne blev inddelt i halve klasser af ca. 13-14 elever per hold. Læreren eller pædagogen var sammen med eleverne fra kl. 8.00-12.00 og lagde selv en plan for, hvornår eleverne holdt pauser. Hver underviser var tilknyttet to hold og kunne på den måde gennemføre den samme undervisning to gange, hvilket gav underviserne mindre forberedelsestid.

Klasserne blev undervist af flere lærere i genåbningens anden fase

Klasserne forblev samlet og de holddelinger, der normalt sker på tværs af klasser i forbindelse med fx valgfag, blev sat på pause. Skoledagen blev forlænget med en time (ift. den første fase af genåbningen), så eleverne nu var i skole fra kl. 8.00-13.00. Der blev igen åbnet for faglokaler undervist i flere fag, og lederen forklarer: ”Det var meldingen herfra, at alle de fag, der på alle tænkelige måder kan undervises i, skal der undervises i. Og alle skal byde ind. Så tog vi nogle beslutninger omkring valgfag og tysk/fransk, at det måtte man prøve at gøre online.”

Selvom færre klasser nu var opdelt i hold, var der stadig behov for at holde klasserne adskilt og sikre en vis afstand mellem eleverne. Lederne havde derfor fortsat udfordringer med at få personale og lokaler til at række og bestræbte sig på at finde løsninger, som kunne understøtte en god undervisning. En leder forklarer fx, at pladsmanglen på skolen blev løst ved at sikre, at alle elever havde én ugentlig turdag og én ugentlig idrætsdag udendørs, som gav mulighed for både faglig fordybelse og at indhente noget af den tabte idrætsundervisning. Interviewene viser dog også, at der var situationer, hvor det var svært at finde løsninger, der muliggjorde god undervisning for alle elever. På én skole måtte lærerne undervise to hold samtidig ved at være fysisk til stede hos det ene hold, mens undervisningen blev filmet og vist for det andet hold i et andet lokale. Det betød, at lærerne ikke kunne se alle sine elever, og eleverne havde svært ved at få tilstrækkelig hjælp fra læreren.

Et greb for nogle skoler var, at eleverne i 6.-9. klasse fortsat blev delvist fjernundervist i genåbningsperioden. I spørgeskemaundersøgelsen svarer 31 % af lederne, at for eleverne i 6.-9. klasse foregik en mindre del af undervisningen i genåbningsperioden som fjernundervisning, 9 % svarer ca. halvdelen af undervisningen foregik som fjernundervisning, og i alt 6 % svarer, at i genåbningsperioden foregik størstedelen (3 %) eller al (3 %) undervisningen af de ældste elever som fjernundervisning.

Denne løsning blev slet ikke i lige så høj grad brugt for eleverne i 0.-5. klasse (tabelbilag B, tabel 19). Skolelederne og lærerne beskriver i interviewene, at fjernundervisningen fx blev anvendt i sprogfagene, hvor eleverne normalt bliver undervist på hold, der er sammensat på tværs af klasserne, eller hvis en lærer selv var i risikogruppen for at blive alvorlig syg af Covid-19. Et andet eksempel er, at eleverne nogle steder er blevet fjernundervist på skift for at sikre nok plads på skolen til at overholde afstandskravene.

3.5 Tema: Kommunikation og samarbejde fra hhv. et ledelses- og lærerperspektiv

3.5.1 Skoleledernes oplevelse af ledelsesopgaven under de forandrede vilkår

Skolelederne betegner hele nødundervisningsperioden som en periode med løbende forandringer, der betød omfattende arbejde med dels at få de praktiske rammer på plads, dels at tilrettelægge undervisning inden for de ændrede rammevilkår. Ledelsesopgaven var med andre ord større end normalt, og lederne løftede den i samarbejde med fx viceskoleleder eller andre i ledelsesteamet. På tværs af interviewene tegner der sig det billede, at den direkte kontakt fra ledelsen til medarbejdere er blevet nedprioriteret til fordel for uddelegeret kontakt, så lederen fx holdt ugentlige møder med teamkoordinatorer, eller afdelingslederne havde kontakt med alle teamene. Ledelserne har samtidig været optagede af at være i løbende kontakt med medarbejderne, om end dette har måttet foregå på nye måder. Der er særligt to vilkår, der ændrede medarbejderledelsen i perioden:

- Ændrede kommunikationsformer
- Ledelse af en opdelt medarbejdergruppe.

Ændrede kommunikationsformer har haft sine fordele og ulemper

I nedlukningsperioden og til dels i genåbningsperioden, foregik kontakten mellem ledelsen og medarbejderne via telefon eller virtuel kommunikation. I interviewene fortæller lærere og ledere, at de ændrede kommunikationsformer på den ene side havde den fordel, at møderne blev mere effektive og fokuserede. Det oplevedes især som en fordel, når der skulle gives meddelelser eller planlægges drift. På den anden side var oplevelsen også, at der var noget, som gik tabt. Dialogen oplevedes mindre flydende, og især på møder med mange deltagere satte den virtuelle form begrænsninger, fordi der skulle tales efter tur, og fordi fornemmelsen for de andre deltagere gik tabt. Det betød, forklarer lederne, at det var svært at gennemføre relevante pædagogiske diskussioner. Omvendt havde lederne en oplevelse af, at de individuelle samtaler med medarbejderen fungerede godt, som en leder forklarer: ”Vi ringede op og tog os tiden til at få snakket om det, som man synes var lidt svært, eller [som man] var usikker på, hvad man skulle gøre [ved]”, og påpeger, at det gav mere rolige samtaler end de korte samtaler, der normalt foregår på lærerværelset.

En opdelt medarbejdergruppe med forskellige arbejdsbetingelser

Et kendetegn ved genåbningen var, at medarbejderne befandt sig i forskellige situationer: Fra at alle havde været hjemme, var nogle nu tilbage på skolen, mens andre fortsat fjernunderviste hjemmefra, inden alle til sidst kom tilbage på skolen. Interviewene peger på, at disse forskellige betingelser var med til at komplicere ledelsesarbejdet, dels fordi medarbejderne stod over for helt forskellige hverdage og udfordringer, dels fordi opdelingen af medarbejderne i sig selv kunne skabe manglende forståelse for hinanden i medarbejdergruppen.

Den kvalitative analyser viser derudover eksempler på en organiseringsform, hvor nogle lærere i den første fase af genåbningen blev bedt om både at fortsætte med fjernundervisning af de ældste

klasser og samtidig stå til rådighed for de yngste klasser – enten som tilkaldevikar eller med fast mødedag fx én dag om ugen. Det gjorde betingelserne for fjernundervisning endnu vanskeligere, fordi arbejdsomfanget steg, og muligheden for planlægning blev forringet.

3.5.2 Lærernes oplevelse af det kollegiale samarbejde og af arbejdsomfanget

Af lærernes spørgeskemabesvarelser fremgår, at det kollegiale samarbejde havde vanskelige betingelser især i nedlukningen, men også til dels i genåbningen. I alt 65 % af lærerne angiver, at de i nedlukningsperioden har haft lidt mindre (23 %) eller meget mindre (42 %) kollegialt samarbejde og sparring, mens det gælder for i alt 44 % i genåbningen (tabelbilag B, tabel 20-21). Det kvalitative datamateriale viser ift. det kollegiale samarbejde især forandring i lærernes afholdelse af teammøder.

Skemalagte teammøder havde svære betingelser nødundervisningsperioden

I interviewene fortæller lærerne, at de holdt færre møder med deres kolleger end normalt. De sædvanlige skemalagte teammøder ophørte nogle steder helt i nedlukningsperioden, mens de andre steder efterhånden kom i stand som virtuelle møder. Selv da lærerne kom tilbage på skolen, fortsatte møderne visse steder virtuelt for at mindske smitterisikoen ved at afholde møderne fysisk. Af interviewene med lærerne fremgår forskellige perspektiver på samarbejdet i perioden: Der var lærere, som nød at bruge mindre tid på møder, så de kunne arbejde mere fokuseret med kerneopgaven, og som trivedes med at arbejde alene. I spørgeskemaundersøgelsen svarer 38 % af lærerne, at de *ikke* har savnet sparring i nedlukningsperioden. Det tilsvarende tal for genåbningsperioden er 61 %. Der var dog nogle lærere, der savnede den kollegiale sparring med kolleger og følte sig isolerede i perioden. I nedlukningsperioden angiver fx 33 % af lærerne, at de savnede sparring om pædagogiske og didaktiske spørgsmål, 34 % savnede sparring om tilrettelæggelse og gennemførelse af undervisningen, og 28 % savnede sparring om elevtrivsel (tabelbilag B, tabel 22a-22b).

Perioden med nødundervisning var kendetegnet ved, at lærerne stod over for andre opgaver, end de var vant til – og nye opgaver. Derudover skete der løbende ændringer af vilkårene. De nye arbejdsopgaver og den konstante foranderlighed medvirkede til, at mange lærere oplevede en øget arbejdsbelastning i denne periode.

Lærerne oplevede en øget omstilling i deres praksis og en øget arbejdsomfang

I spørgeskemaundersøgelsen er lærerne blevet bedt om at prioritere blandt 16 udsagn ift., hvad der står tilbage som de mest negative erfaringer fra undervisningen i genåbningsperioden. Her angiver 17 % at de hele tiden skulle omstille sig til en ny praksis. Til sammenligning overgås denne andel af lærernes negative erfaringer i genåbningsperioden kun af afstandsreglerne, som hele 24 % af lærerne identificerede som deres mest negative erfaring i samme periode (tabelbilag B, tabel 23). I et interview beskriver en lærer udfordring med den kontinuerlige omstilling:

Så er du lige nede og hoppe navneord med en 2. klasse, og så suser du ned og har nødundervisning med udskolings eleverne, og så går du ned og hjælper i modtagerklassen, og så går du også lige hjem og Zoom'er med din egen 7. klasse. Og du har dine egne børn, som du stadig skal hjem til.

Lærer

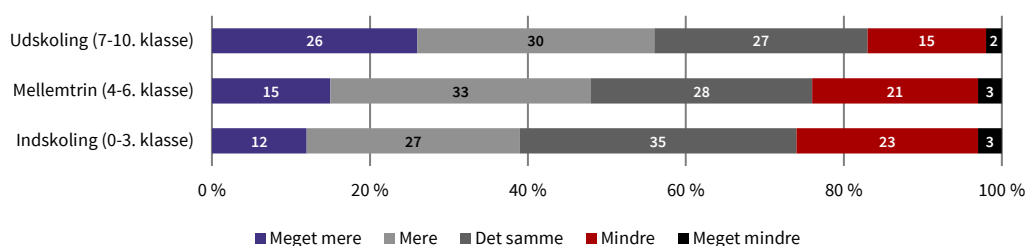
Omstillingen gjaldt ikke blot i løbet af en arbejdsdag, men også i skiftene mellem nedlukning, genåbningens første fase for de yngste elever og genåbningens anden fase, hvor alle elever var tilbage på skolen. Det betød, at lærerne løbende skulle tilrettelægge undervisningen på ny, og interviewene viser, at de oplevede, at det bidrog til at øge omfanget af deres arbejde. I nedlukningen

handlede det især om at finde nye måder at tilrettelægge undervisningen på, så den kunne afvikles på afstand, mens det i genåbningen havde stor betydning, at lærerne var sammen med de samme elever i mange timer ad gangen, da man mange steder arbejdede ud fra et princip om, at eleverne skulle være sammen med så få lærere som muligt for at reducere smitterisikoen. Det betød, at man i mindre grad fulgte eksisterende skemaer, men i højere grad underviste flere sammenhængende timer i ét fag eller tværfagligt, jf. afsnit 4.1.6.

I nedlukningen var det især lærerne i udskolingen, som oplevede en øget arbejdsmængde, jf. nedenstående figur 3.4. Her ses det, at i alt 56 % af de deltagende udskolingslærere svarer, at de i nedlukningsperioden har arbejdet mere (30 %) eller meget mere (26 %) end normalt. Dette tal er i alt 48 % for lærere på mellemtrinnet og i alt 39 % for lærere i indskolingen. I indskolingen oplever i alt 26 %, at de i nedlukningsperioden har arbejdet mindre (23 %) eller meget mindre (3 %) end normalt.

FIGUR 3.4

I forhold til din almindelige hverdag før covid-19-pandemien, har du så arbejdet mere eller mindre i nedlukningsperioden? (n = 668)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: Tabelbilag B, tabel 24.

Interviewene peger på, at en mulig del af forklaringen på forskellen i den oplevede arbejdsmængde kan være, at undervisningen af indskolings eleverne i højere grad foregik ved, at eleverne skulle løse opgaver og udføre aktiviteter efter lærernes anvisninger (lagt ud på fx *Aula*, *Meebook* mv.), mens lærerne i undervisning af de ældre elever i højere grad var i direkte kontakt med eleverne gennem fx synkron virtuel undervisning.

Interviewene med lærerne peger på, at deres oplevelse af en øget arbejdsmængde især drejede sig om to forhold: For det første krævede fjernundervisning tilvænning og tilpasning, hvilket var tidskrævende, og for det andet krævede det både tid og fleksibilitet at stå til rådighed for og sikre løbende kontakt med eleverne.

Fjernundervisning krævede tilvænning og tilpasning

Fjernundervisning var en uvant undervisningsform for lærerne. Det betød, at de måtte tilrettelægge undervisningen på nye måder, og oplevelsen var, at det kunne kræve mere forberedelsestid. Det gjaldt fx i de tilfælde, hvor lærerne udarbejdede instruktionsvideoer til eleverne og dermed skulle forberede et manuskript for undervisningen, eller når de opdelt eleverne i mindre hold i den virtuelle undervisning for at sikre god kontakt med alle elever og derfor måtte gentage undervisningen ad flere omgange, inden de havde været omkring alle elever i klassen. Interviewene peger på, at efterhånden som lærerne gjorde sig erfaringer med fjernundervisningen, kunne de bedre tilrettelægge undervisningen, så arbejdsmængden blev oplevet som mere overkommelig. Én erfaring, der

især står frem fra interviewene, er, at lærerne i den første fase af nedlukningen gav eleverne mange skriftlige opgaver, men snart oplevede, at de druknede i arbejdet med at rette de skriftlige opgaver. Det gav afsæt for at omlægge til flere mundtlige øvelser eller at give eleverne en fælles, mundtlig tilbagemelding frem for at rette alle opgaver skriftligt.

I nedlukningen var det tidskrævende at stå til rådighed for kontakt med eleverne

Da eleverne blev sendt hjem pga. nedlukningen, var det en uventet og uvant situation for både lærere og elever. I interviewene fortæller lærerne, at de gerne ville hjælpe eleverne igennem den ekstraordinære periode, og at de var ”på” på en anden måde en normalt. En lærer forklarer:

Eleverne havde brug for én meget mere som menneske end som underviser tit, fordi det også bare var presset, stressende, usikkert for dem, tror jeg.

Lærer

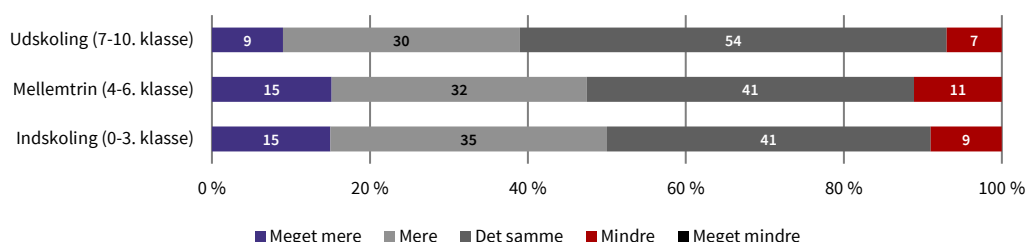
Under nedlukningen var der ikke en klar afgrænsning af arbejdsdagene. I interviewene fortæller lærerne, at det var svært at sætte grænser for, hvornår de svarede på beskeder fra eleverne. Dels kunne det tage lang tid at nå at besvare alle beskeder, især hvis lærerne var optaget af undervisning, og besvarelser kunne trække ud til sent på eftermiddagen, og dels kunne eleverne skrive beskeder sent på dagen eller tidligt om morgenen, fordi de arbejdede i deres egen rytme.

3.5.3 I genåbningen fyldte lærernes undervisningstid mere

Især lærerne i indskoling og på mellemtrinnet angiver, at de i genåbningen oplevede, at deres arbejdsmængde var større end normalt. Figur 3.5 viser, hvordan de lærere, der har besvaret spørgeskemaet, oplever deres arbejdstid i genåbningsperioden. I alt 50 % af lærere fra indskoling angiver, at de arbejdede mere (35 %) eller meget mere (15 %) end normalt, mens de tilsvarende andele for lærere på mellemtrinnet var 32 % og 15 % (i alt 47 %). Til sammenligning angiver i alt 39 % af lærerne i udskoling, at de arbejdede mere (30 %) eller meget mere (9 %).

FIGUR 3.5

I forhold til din almindelige hverdag før covid-19 pandemien, har du så arbejdet mere eller mindre i genåbningsperioden? (n = 668)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: Tabelbilag B, tabel 25.

I interviewene fortæller lærerne, at da de kom tilbage på skolen, gik dagene med undervisning og opsyn med eleverne. Det betød, at forberedelse og teamsamarbejde i vid udstrækning foregik hjemmefra, og at andre funktioner som fx vejledning eller læseløft var aflyst. Interviewene tegner et billede af, at der var et stort spænd i lærernes arbejdstid og dermed også i oplevelsen af arbejdsbe-

lastningen, og hvordan lærere oplevede den "uafbrudte" tid med eleverne. I den ene ende af spændet findes lærere, som underviste til kl. 12, og som oplevede, at de havde en mere rolig og fokuseret dag, fordi de kunne koncentrere sig om kerneopgaven og havde god tid til at forberede undervisning til en lille gruppe elever. En lærer, der underviste to hold på samme trin, forklarer:

Ens forberedelse bliver til to moduler. Det er det samme, du kører med det første hold, og så kører du det med det andet hold, så derfor kan man gå mere til bunds.

Lærer

I den anden ende af spændet findes lærere, som oplevede at have fået længere arbejdsdage og fx underviste uden pause fra kl. 8.00-14.00. En lærer forklarer, at de oplevede at være "de eneste, der var på klassen, og skulle dække alle timerne og alle frikvarterne", og en anden lærer beskriver derfor perioden som "umenneskeligt hård". En leder peger på, at:

Det fungerede, fordi vi vidste, det var en afgrænset periode. Jeg synes, at vi trak rigtig meget på lærerne. Det dér med, at du skal stå og varetage en kæmpe fagrække, som du ikke selv har, og du har opsyn med børnene uafbrudt.

Leder

Ifølge EVA's analyse af det kvalitative datamateriale oplevede lærerne et øget arbejdspress især i den anden fase ad genåbningen, hvor alle elever vendte tilbage til skolen. Nogle lærere skulle fx undervise på skolen og samtidig varetage fjernundervisning, ligesom nogle lærere underviste med "nabotilsyn", dvs. flere hold samtidigt.

4 Nødundervisnings tilrettelæggelse samt elevernes oplevelse og udbytte

4.1 Struktur og undervisningsformer i nedlukningsperioden

Under nedlukningen så skoledagens struktur og tilrettelæggelsen af undervisningen meget forskellig ud, både fra skole til skole, på tværs af klassetrin og undervejs i nedlukningsperioden. På tværs af disse forskelle tegner der sig et generelt billede af, at de yngre elever i høj grad blev bedt om at løse opgaver derhjemme efter anvisninger, som lærerne lagde ud på fx *Aula* eller læringsplatformene *MeeBook* og *MinUddannelse*. De lidt ældre elever, som er mere vant til på egen hånd at bruge læringsplatformene og forskellige digitale læringsmidler, modtog i højere grad virtuel undervisning.

4.1.1 Eleverne mødte forskellige undervisningsformer afhængig af deres alder og dermed deres erfaring med digitale redskaber og platforme

Under nedlukningen så skoledagen ret forskellig ud for hhv. de yngste og de ældste elever. De ældste elever er mere fortrolige og har større erfaring med at udføre skolearbejde på tablets/computer, anvende forskellige digitale læremidler og undervisningsrelaterede kommunikationsplatforme end de yngre elever. De ældre elever havde dermed under nedlukningen alt andet lige flere undervisningsmuligheder, som var vanskeligere at praktisere for de yngre elever. De yngste elever var ikke i samme grad fortrolige med digitale redskaber og platforme, og havde derfor sværere ved at modtage virtuel undervisning og på egen hånd bruge digitale læremidler og platforme – eller i det hele taget arbejde på computer – i forbindelse med undervisningen.

Lærerne forklarer i interviewene, at det var vanskeligt at nå eleverne i indskolingen. Som vi skal se i afsnit 4.1.2, havde indskolings eleverne fx i meget begrænset omfang klasseundervisning via eksempelvis *Skype* i nedlukningsperioden. Det har især at gøre med, at de yngste elever ikke er så vant til at arbejde på computere og ikke kan forventes selv at finde diverse digitale platforme og logge på dem. En lærer fortæller om denne udfordring:

Altså, det er jo selvfølgelig super svært at nå ud til de små. Det var da en udfordring. Hvordan rammer man dem med noget, de magter, og noget de overhovedet lærer noget af? Og hvordan får de trænet læsning? Som vi jo synes er mega vigtigt? Hvordan håndterer de en computer? Alt var jo pludselig på computer, hvor de er vant til at sidde med en fysisk bog. Det synes jeg da var en udfordring. [...] Rammerne omkring det var ok, men at ramme børnene var vanskeligt.

Lærer

Kendetegnende for de yngre elevers undervisning var, at de fik anvisninger fra læreren til at arbejde med forskellige materialer og løse forskellige typer af opgaver hjemme, evt. med hjælp fra forældrene. I sådanne tilfælde sendte lærerne typisk ugeplaner til elever og forældre med beskrivelse af

forskellige opgaver, samt hvornår og hvordan eleverne kunne løse dem. Eleverne fik således en større mængde opgaver på én gang og en løsere struktur på dagen, hvor de selv kunne bestemme, hvornår de arbejdede med hvad. ”Jeg sendte hjem, hvad jeg vurderede, at de kunne nå de første 14 dage,” fortæller en lærer fx. En anden lærer siger:

Vi lavede en gammeldags ugeplan i en pdf, hvor forældrene kunne se, hvad vi ville arbejde med i de forskellige uger. De måtte selv bestemme hvornår og hvordan, det passede forældrene. Men igennem en bestemt uge skulle man lave x antal sider i de forskellige bøger.

Lærer

Det kvalitative datamateriale vidner om, at en relativt løs struktur, som citatet ovenfor er et eksempel på, kunne være vanskelig at håndtere for nogle elever, store som små. Lærere beskriver i interviewene, at ”det hele flød sammen”, og at nogle elever blev kede af det eller frustrerede, hvis de havde svært ved selv at skabe struktur for dagen og kunne, ifølge en lærer, opleve, at de mange opgaver, som de fik tilsendt, kunne virke uoverskuelige. Nogle elever brugte meget kort tid på opgaverne og nåede meget lidt, mens andre meget pligttopfyldende elever kunne have svært ved at sætte grænser for, hvor meget skolen skulle fylde. Sidstnævnte kunne fx frygte at være bagud, og nogle elever endte med at føle sig meget pressede, forklarer lærerne. Dette er en pointe, som også gør sig gældende for elever i udskoling, selvom der tegner sig det mønster i de kvalitative data, at de ældste elever havde en mere vant struktur i forhold til eleverne i indskoling.

Eleverne havde i vidt omfang brug for hjælp til at planlægge og strukturere deres skolearbejde – det gjaldt ikke kun de yngste elever, men også nogle elever på mellemtrinnet og i udskoling. I spørgeskemaundersøgelsen har elever på 5. og 8. klassetrin svaret på, hvorvidt de har fået hjælp af deres forældre eller andre derhjemme til at planlægge og strukturere skolearbejdet i nedlukningsperioden. Når besvarelsener kobles til registerdata om nationale test, ses der jf. tabel 4.1 særligt blandt 5. klasseeleverne en forskel på, i hvor høj grad elever med hhv. et fagligt svagt og fagligt stærkt udgangspunkt⁴ fik den slags hjælp. Blandt 5. klasseeleverne har 45 % af dem med et fagligt svagt udgangspunkt svaret, at de fik hjælp til at planlægge og strukturere deres arbejde hver dag, mod 25 % af eleverne med et fagligt stærkt udgangspunkt. Blandt 8. klasseelever angiver 14 % af eleverne med et fagligt svagt udgangspunkt, og 5 % af eleverne med et fagligt stærkt udgangspunkt, at de fik hjælp til førnævnte.

⁴ Vi har opdelt eleverne, der har svaret på spørgeskemaet, i kvartiler, opgjort efter, hvordan de har klaret sig i tidligere nationale test i dansk og matematik, jf. bilag A. Denne opdeling af elever bruger vi til at undersøge, om elever med hhv. et fagligt stærkt udgangspunkt og et fagligt svagt udgangspunkt har oplevet nødundervisningen forskelligt iht. deres spørgeskemabesvarelser.

TABEL 4.1

Hjælp til at strukturere skolearbejde i nedlukningsperioden blandt elever i 5. og 8. klasse i nedlukningen, opdelt efter fagligt udgangspunkt

Fik du hjælp af dine forældre eller andre derhjemme til at planlægge og strukturere dit skolearbejde?

	Elever i 5. klasser, opdelt efter laveste og øverste kvartil i tidligere nationale test		Elever i 8. klasser, opdelt efter laveste og øverste kvartil i tidligere nationale test	
	Nederste kvartil (n=105) %	Øverste kvartil (n=101) %	Nederste kvartil (n=102) %	Øverste kvartil (n=98) %
Hver dag	45	25	14	5
3-4 gange om ugen	10	23	11	9
1-2 gange om ugen	16	20	32	11
Mindre end en gang om ugen	14	9	20	10
Aldrig	7	8	7	22
Jeg havde ikke brug for hjælp	8	16	17	42
Total	100	100	100	100

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: Procenterne summer ikke til 100, da decimalerne er blevet afrundet.

Note: Der er kun inkluderet elever fra øverste og laveste kvartiler, da der er fokus på elever med hhv. et fagligt stærkt og et fagligt svagt udgangspunkt, her opgjort ved deres præstationer på tidligere nationale testresultater.

Note: En χ^2 -test viser en p-værdi = 0,009 for forskellen mellem øverste og laveste kvartil i 5. klasse. En χ^2 -test viser en p-værdi < 0,001 for forskellen mellem øverste og laveste kvartil i 8. klasse.

Note: Tabelbilag B, tabel 83-84.

4.1.2 Dagens struktur ændrede sig gennem nedlukningsperioden

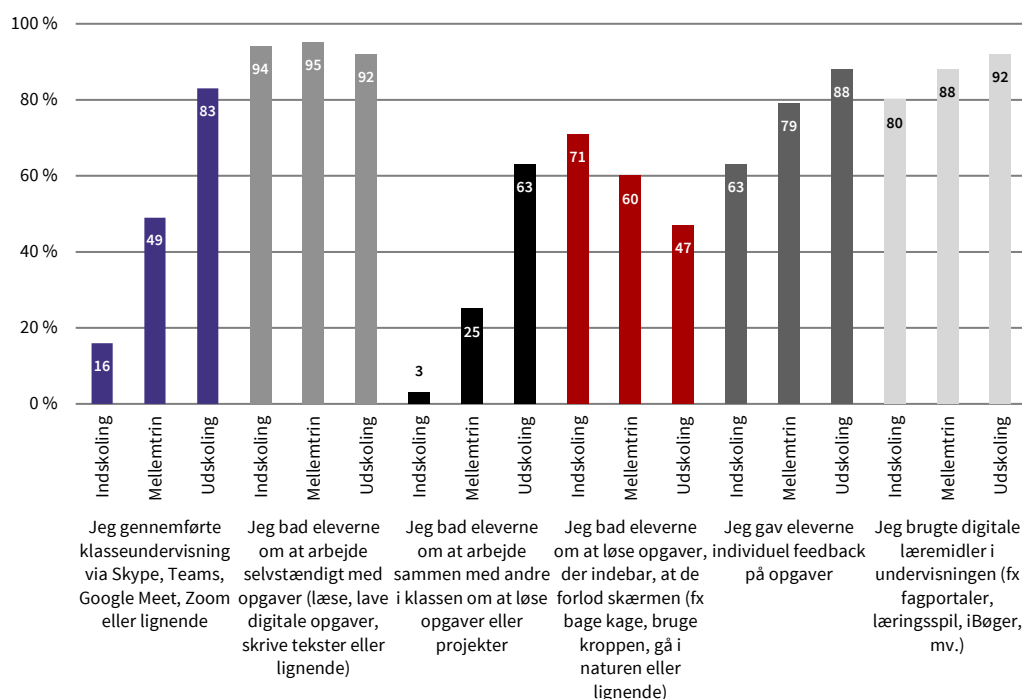
Data fra interviewene viser, at lærerne undervejs i perioden ændrede på strukturen for dagen. Det skyldes, at de, i takt med at de gjorde sig erfaringer med fjernundervisningsformen, blev klogere på, hvad der virkede hhv. godt og mindre godt for netop deres klasser. Der er således eksempler på, at lærere har startet med at udarbejde ugeplaner, men lavede det om til, at klassen mødtes hver morgen på fx *Microsoft Teams*, hvor læreren så præsenterede opgaverne. Andre lærere bad eleverne ringe, når de var færdige med deres opgaver, for så dernæst at få de næste opgaver præsenteret. Derudover tegner det kvalitative datamateriale et billede af, at strukturen undervejs i nedlukningen nogle steder har bevæget sig i retning af en organisering med hele fagdage eller længere moduler med samme fag og væk fra flere skift mellem fag på samme dag.

4.1.3 De ældste elever blev oftere undervist virtuelt, mens de yngste fik skriftlige instruktioner

Figur 4.1 illustrerer, at der var forskel på, hvilke undervisningsformer eleverne mødte i nedlukningsperioden afhængig af klasstrin:

FIGUR 4.1

Undervisningsformer fordelt på indskoling, mellemtrin og udskoling

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: Figuren viser kun svarprocenter for svarkategorierne "I høj grad" og "I nogen grad". De to andre svarkategorier var hhv. "I mindre grad" og "Slet ikke".

Note: n = 172 for indskoling, n = 233 for mellemtrin og n = 263 for udskoling.

Note: Figuren indeholder afrundede tal, hvormed de ikke altid summerer til 100.

Note: Tabelbilag B, tabel 32a-f.

En af variationerne på tværs af klassetrin er, hvor meget klasseundervisning der er gennemført via fx *Skype* og andre virtuelle fora. Jo yngre eleverne er, jo mindre har denne undervisningsform fyldt. Hvor i alt 83 % af udskolingslærerne i spørgeskemaundersøgelsen i nogen (33 %) eller høj grad (50 %) benyttede sig af denne undervisningsform, gjaldt det for i alt 49 % af lærerne på mellemtrinnet og i alt 16 % af lærerne i indskolingen (jf. tabelbilag B, tabel 32a).

I det følgende uddybes tallene fra figuren, og det beskrives, hvordan eleverne oplevede de undervisningsformer, de mødte under nedlukningen, samt hvilke didaktiske og pædagogiske overvejelser lærerne gjorde sig om tilrettelæggelse af fjernundervisningen.

Eleverne arbejdede i høj grad alene og savnede at bruge hinanden i undervisningen

På tværs af klassetrin har lærerne jf. figur 4.1 især gjort brug af at bede eleverne om at arbejde selvstændigt med opgaver og at bruge digitale læremidler i undervisningen. På tværs af trinnene har langt størstedelen af lærerne (hhv. 94 %, 95 % og 92 % for indskoling, mellemtrin og udskoling) i nogen eller i høj grad bedt eleverne om at arbejde selvstændigt med opgaver. Eleverne har således uanset alder generelt arbejdet meget selvstændigt med opgaveløsning i nedlukningen. Eleverne oplevede dette som en stor kontrast til den måde, hvorpå de i en normal undervisningssituation plejer at bruge hinanden, arbejder sammen i makkerpar eller indgår i gruppearbejde. I både interviewene med eleverne og lærerne går det igen, at det individuelle arbejde kunne være en kilde til manglende motivation hos eleverne. En lærer forklarer:

Der er jo også rigtig mange, der nyder samarbejdet, bruger det som motivation at sidde og lave noget sammen med jævnaldrende. Det kunne vi ikke rigtig give dem. Det var det, jeg forsøgte at gøre på Teams i grupper.

Lærer

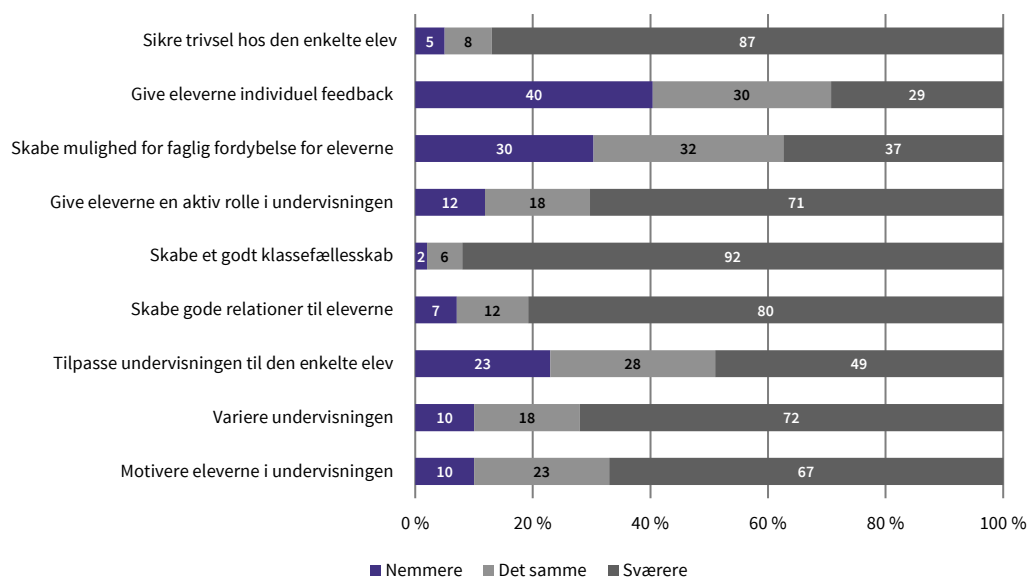
Trods denne opmærksomhed på vigtigheden af at kunne arbejde sammen, har lærerne kun i mindre grad bedt eleverne i indskolingen og på mellemtrinnet om at arbejde sammen virtuelt i nedlukningsperioden. Af figur 4.1 fremgår det, at i alt 3 % af lærerne i indskolingen i nogen eller høj grad har bedt eleverne om at arbejde sammen med andre i klassen om at løse opgaver. For lærerne på mellemtrinnet var dette tal 25 % og for lærerne i udskolingen var tallet 63 %. Det samme billede genfindes i elevernes spørgeskemabesvarelser. Her ses, at i alt kun 14 % af 5. klasseeleverne oplevede, at deres lærer bad dem arbejde sammen i grupper dagligt (5 %) eller tre-fire gange om ugen (9 %). For de ældre elever var gruppearbejde mere udbredt i perioden. I alt svarer 24 % af 8. klasseeleverne, at de dagligt eller tre-fire gange om ugen af læreren blev bedt om at arbejde sammen med klassekammerater. Spørgeskemabesvarelserne indikerer endvidere, at de ældre elever i højere grad end de yngre elever selv tog initiativ til at arbejde sammen med klassekammerater (tabelbilag B, tabel 33b, 33c). Interviewene med eleverne peger på, at eleverne fandt det svært at motivere sig selv, når de sad alene, hvilket vil blive udfoldet i det næste afsnit.

4.1.4 Det var svært at skabe variation i undervisningen

Det var en udfordring for lærerne at tilrettelægge og gennemføre varieret undervisning i nedlukningen. Dette giver lærerne udtryk for i interviewene, og det er en vurdering, som ligger i tråd med elevernes oplevelse af, at undervisningen i nedlukningen var mere ensformig. I spørgeskemaundersøgelsen blandt lærere svarer i alt 72 % (jf. figur 4.2), at de har fundet det sværere at variere undervisningen. Af figuren ses ligeledes, i hvor høj grad andre aspekter af undervisningen har været sværere eller nemmere for lærerne i nedlukningsperioden.

FIGUR 4.2

I forhold til din almindelige undervisning før covid-19 pandemien, har følgende været nemmere eller sværere i din undervisning i nedlukningsperioden? (n = 668)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: Svarkategorierne til spørgsmålet lød: "Meget nemmere", "Lidt nemmere", "Det samme", "Lidt sværere" og "Meget sværere".

Note: Svarkategorierne "Meget nemmere" og "Lidt nemmere" er slået sammen og i figuren blot gengivet som "Nemmere". Svarkategorierne "Meget sværere" og "Lidt sværere" er slået sammen og i figuren blot gengivet som "Sværere".

Note: Figuren indeholder afrundede tal, hvormed de ikke altid summerer til 100.

Note: Tabelbilag B, tabel 34.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt eleverne i 5. og 8. klasse viser, at der både var elever, der oplevede undervisningen mere ensformig (hhv. 33 % og 38 %), det samme som før corona (hhv. 31 % og 34 %) og mindre ensformig (hhv. 36 % og 28 %) (tabelbilag B, tabel 90). Interviewene med eleverne peger på, at eleverne oplevede at skulle arbejde med opgavetyper, der i høj grad lignede hinanden. De ældste elever fortæller om stillesiddende arbejde foran en skærm, og de yngre elever fortæller om kopisider og "mere af det samme". Fælles for deres fortællinger er, at opgaverne synes at være af mere teoretisk karakter, mens praktisk og kreativt arbejde fyldte mindre.

Spørgeskemaundersøgelsen blandt lærerne bakker op om elevernes oplevelse af, at stillesiddende arbejde med opgaver fyldte. På tværs af alle klassetrin angiver 63 % af lærerne, at de i høj grad bad eleverne om at arbejde selvstændigt med opgaver, og 17 % angiver, at de i høj grad fik eleverne til at løse opgaver, der indebar, at de forlod skærmen (tabelbilag B, tabel 32b, 32d). I de tilfælde, hvor lærerne stillede opgaver, der ikke skulle løses ved skærmen, var det i høj kurs hos eleverne, viser den kvalitative analyse. Fx fortæller eleverne begejstret om de gange, hvor deres dansklærer lavede stjerneløb med poster rundt i lokalområdet, eller da eleverne blev bedt om at gå på opdagelse i naturen efter planter og dyr, de kunne beskrive nærmere som en del af et forløb i faget natur/teknologi. Men sådanne opgavetyper fremstår mere som undtagelsen end reglen, og eleverne giver i interviewene direkte udtryk for, at de savnede de mere kreative opgaver, som de er vant til er en del af deres normale skoledag. Blandt lærerne er det et perspektiv, at det var svært at tilrettelægge de former for undervisning, som kunne tilbyde andre arbejdsformer, når undervisningen var virtuel.

Det krævede stor erfaring for lærerne at udnytte digitale muligheder

Der var dog blandt de interviewede eksempler på lærere, der prøvede kræfter med forskellige tiltag i undervisningen for at gennemføre god virtuel undervisning, som kunne fungere godt både for dem selv og for eleverne. Der findes i datamaterialet adskillige eksempler på, at lærerne undervejs gjorde sig erfaringer med tiltag af forskellig slags, som måske kunne være velfungerende i forhold til at understøtte elevernes faglige udvikling og trivsel. Fx fortæller en lærer om en erfaring, vedkommende gjorde sig med at udvikle video til klassen, hvor læreren optog sig selv på en instruktionsvideo:

Jeg lavede en instruktionsvideo hver dag, som børnene kunne se: 'I dag skal jeg arbejde med det og det,' og så gennemgik jeg det [som eleverne var blevet præsenteret for i instruktionsvideoen, red.]. Og så lavede jeg en video hver eftermiddag, der ligesom samlede op, da kl. var 15, for at lukke dagen ned. Så fik man nogle facitter osv.

Lærer

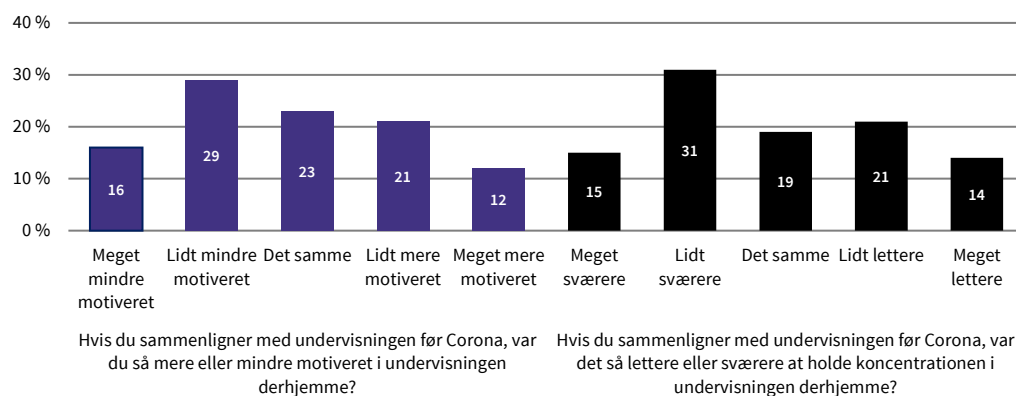
Eleverne kunne så se filmene igen og igen og forhåbentlig derigennem få den nødvendige forståelse af opgaven. Et andet eksempel er lærere, der har bedt eleverne foretage videofremlæggelser, og som oplevede, at dette medie var motiverende for eleverne, fordi man ifølge læreren "rammer dem i øjenhøjde og i noget, som de virkelig kan."

4.2 Elevernes deltagelse og motivation i nedlukningsperioden

Det har været svært at motivere og sikre elevernes aktive deltagelse i undervisningen under nedlukningen. I forhold til elevernes motivation i nedlukningsperioden, så viser spørgeskemaundersøgelsen blandt elever jf. figur 4.3 et varieret billede. I alt 45 % af eleverne i 5. og 8. klasse var lidt mindre (29 %) eller meget mindre motiverede (16 %) i nedlukningsperioden, når de bliver bedt om at sammenligne med deres motivation i undervisningen før pandemiens start. Derimod angiver i alt en tredjedel af eleverne, at de var lidt mere (21 %) eller meget mere motiverede (12 %).

FIGUR 4.3

Motivation og koncentration blandt elever i 5. og 8. klasse i nedlukningsperioden (n=1.113)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: På spørgsmålet om motivation er der efter klyngekorrektion ingen signifikant forskel på svarene for eleverne i hhv. 5. og 8. klasse, hvorfor der afrapporteres for den samlede elevgruppe. På spørgsmålet om koncentration viser en χ^2 -test viser en p-værdi = 0,050 efter klyngekorrektion.

Note: Procenterne summer ikke til 100, da decimalerne er blevet afrundet.

Note: Tabelbilag B, tabel 35, 40.

Når elevernes spørgeskemabesvarelser kobles til registerdata, finder vi, at 5. klasseelever med et fagligt stærkt udgangspunkt⁵ var *mindre* motiverede i nedlukningsperioden end fagligt svage elever. I alt svarer næsten hver anden elev med et fagligt stærkt udgangspunkt (47 %) på 5. klassetrin, at de var lidt mindre (34 %) eller meget mindre motiveret (13 %) under nedlukningen ift. før covid-19-pandemien. Til sammenligning svarede i alt næsten hver tredje elev med et fagligt svagt udgangspunkt (31 %) på 5. klassetrin, at vedkommende var lidt mindre (20 %) eller meget mindre motiveret (11 %)⁶ (tabelbilag B, tabel 77). Det kan bemærkes, at en lignende forskel gør sig gældende blandt gymnasieelever med hhv. et fagligt stærkt og fagligt svagt udgangspunkt (se EVA rapporten om de gymnasiale uddannelser fra samme undersøgelse), men det har ikke været muligt inden for denne undersøgelses rammer at komme nærmere mulige forklaringer herpå.

Den manglende motivation hos eleverne er også noget, der ses i lærernes besvarelser i spørgeskemaundersøgelsen. Her angiver samlet set 67 % af lærerne, at de har fundet det meget sværere (26 %) eller lidt sværere (41%) at motivere eleverne i nedlukningsperioden, sammenlignet med den almindelige undervisning (se figur 4.2 eller tabelbilag B, tabel 34). Analysen af spørgeskemadata viser ingen markante forskelle ift., om lærere, der har brugt bestemte undervisningsformer, har haft mere eller mindre svært ved at motivere eleverne til at deltage i undervisningen i nedlukningsperioden (tabelbilag B, tabel 36a-f).

Udfordringen med at motivere eleverne kan hænge sammen med, at der i nedlukningsperioden også var en række andre forhold, som var vanskeliggjort. Fx svarer 72 %, jf. figur 4.2 i afsnit 4.1.3 at

5 Vi har opdelt eleverne, der har svaret på spørgeskemaet, i kvartiler, opgjort efter, hvordan de har klaret sig i tidligere nationale test i dansk og matematik, jf. bilag A. Denne opdeling af elever bruger vi til at undersøge, om elever med hhv. et fagligt stærkt udgangspunkt og et fagligt svagt udgangspunkt har oplevet nødundervisningen forskelligt iht. deres spørgeskemabesvarelser.

6 Vi kan ikke med udgangspunkt i disse data sige, at en tilsvarende forskel gør sig gældende blandt elever i 8. klasse, da forskellen er statistisk insignifikant, når der tages højde for klyngeudvælgelsen, jf. metodebilag B.

det er svært at skabe en varieret undervisning. Næsten lige så mange (71%) svarer, at de fandt det sværere at give eleverne en aktiv rolle i undervisningen. Også andre forhold, som vi ved har betydning for elevernes motivation, nemlig relationer og fællesskab, havde vanskelige kår under nedlukningen. I spørgeskemaundersøgelsen svarer 92 % af lærerne, at det var sværere at skabe et godt klassefællesskab, og 80 %, at det var sværere at skabe gode relationer til eleverne (se figur 4.2 eller tabelbilag B, tabel 34). Disse forhold, der var vanskeliggjort under nedlukningen, vedrører nogle af de pejlemærker for god undervisning, som beskrives i *God undervisning med elevernes øjne* (EVA, 2018). Mere specifikt er det især pejlemærkerne *aktiv elevdeltagelse* samt *nærvær og gode relationer*, der har været udfordrede i nødundervisningen i nedlukningsperioden. Indsigterne i elevernes motivation og muligheder for deltagelse uddybes i det følgende.

4.2.1 Nogle elever havde svært ved reelt at deltage og mistede motivationen

Lærernes oplevelse af, at det var svært at bevare elevernes motivation, ses ikke kun i spørgeskemaundersøgelsen. Også i interviewene kredser lærerne om dette emne. De sætter ord på, at nogle elever ikke loggede på, når der var undervisning, og at nogle elever ikke kom op om morgenen, så fx pædagoger tilknyttet klasserne eller de selv måtte ringe rundt og gøre en indsats for at få eleverne med.

Ikke alle elever loggede på lige så tit som resten af klassen

I forhold til elevernes deltagelse i undervisningen i nedlukningsperioden giver data indsamlet vha. brug af elevernes *Unilogin* fra Styrelsen for It og Læring (STIL) et indblik i elevernes aktivitet på de digitale læremidler og på læringsportaler. Anvendelse af disse læringsportaler forudsætter, at eleverne har logget på med deres *Unilogin*, og STIL har opgjort disse aktiviteter for perioden 23. marts til 5. april 2020.

Analysen af elevernes brug af deres *Unilogin* i nedlukningsperioden viser, at langt de fleste elever særligt på mellemtrinnet og i udkolingen loggede på hver dag, mens 6 % af folkeskoleeleverne i 1. til 9. klasse betegnes som "digitalt frafaldne" (svarende til 25.800 elever). "Digitalt frafaldne" elever defineres i denne sammenhæng som elever med *Unilogin*-aktivitet (målt i antal aktive dage over en 14-dages periode), der svarer til 25 pct. eller mindre af klassens gennemsnitlige *Unilogin*-aktivitet. Dvs. definitionen bygger på den enkelte elevs aktivitet relativt til klassekammeraternes aktivitet.

Der er flere "digitalt frafaldne" elever i indskolingen sammenlignet med mellemtrinnet og udkolingen, hvilket ifølge STIL's analyse kan skyldes, at eleverne i de små klasser i højere grad modtager deres hjemmeundervisning ved, at forældrene logger ind via *Aula* og finder hjemmearbejdet til dem. I tråd hermed viser ovenstående analyse ud fra figur 4.1, at eleverne i indskolingen ikke er blevet undervist virtuelt i samme grad som de øvrige klassetrin. Gruppen af "digitalt frafaldne" elever består i højere grad af elever med indvandrer-/efterkommerbaggrund og af elever, hvis forældre har en grundskoleuddannelse som højeste uddannelse. På mellemtrinnet og i udkolingen udgøres gruppen af "digitalt frafaldne" i højere grad af drenge (STIL, 2020).

Selv når eleverne var til stede, når den virtuelle undervisning var i gang, så var det ikke altid nemt for eleverne at deltage aktivt. I den forbindelse reflekterer lærerne over, at de digitale medier som

fx *Microsoft Team*, ikke nemt lægger op til samme aktive deltagelse, som eleverne er vant til fra klassen. En lærer beskriver, at ”ordene hænger underligt i luften”, og det kan virke demotiverende og afholde nogle fra at byde ind. Andre pointer, som fylder i datamaterialet, er, at mange elever savnede det fysiske møde og de muligheder, dette giver for samarbejde, hjælp fra læreren samt relationer mellem lærer og elever og elever indbyrdes.

Analysen af elevinterviewene viser, at flere forskellige forhold var med til at få eleverne til at miste motivationen og gøre det svært at deltage. Eleverne fremhæver selv:

- Ringe mulighed for at få hjælp
- Opgaver, der var svære at forstå og gå til
- Undervisningen oplevedes ensformigt
- Følelsen af uoverskuelighed og stress
- At blive distraheret af mulighederne derhjemme
- Savnet af klassekammeraterne
- Savnet af læreren.

Når eleverne sætter ord på disse forhold, beskriver de fx, at de bliver trætte og ikke gider undervisningen, når de sidder alene og ikke kan være sammen med klassekammeraterne og læreren på samme måde, som de plejer. Det bliver let for dem at lukke ned for skolearbejdet og op for fx spil eller deres telefon. Eleverne beskriver, hvordan det kunne være svært at få hjælp og at det var svært at bevare overblikket. En elev forklarer:

Jeg kom faktisk til nogle af de dér møder, men nogle gange så gik jeg også ud af det, fordi der var så meget stress med det. Man fik ikke rigtig lavet noget, og så var de i gang med en anden [opgave, red.]. Det hele kørte bare rundt, og så fik man slet ikke lyst. Jeg blev sådan helt, jeg fik lyst til at kaste computeren væk og sidde for mig selv, fordi det gav en så meget stress oppe i hovedet. [...] Hvis man havde brug for hjælp, så kunne man ikke tale med ham [læreren, red.] fysisk. Man kunne ikke høre noget, for så skulle man sige til ham, om han ikke vil gentage det igen. Han kunne ikke decideret bruge hænderne og sige: ’Her skal du gøre det her.’ Han havde også mange andre, som han skulle hjælpe på én gang, fordi der var mange, der skulle hjælpes på én gang. Jeg mistede bare lysten. Jeg fik det dårligt, hver gang jeg gik ind på det. Der var stress over det hele tiden.

Elev, 8. klasse

Oplevelsen af, at det var svært at bevare overblikket, svært at forstå de stillede opgaver og svært at få hjælp fra læreren, er alt sammen aspekter af det, der ellers kendetegner god undervisning, men som altså har haft vanskelige betingelser under nedlukningen.

Det var udfordrende for lærerne at give eleverne en aktiv og deltagende rolle i fjernundervisningen

I interviewene fortæller lærerne, at noget gik tabt på de digitale platforme, og når de skulle kommunikere via skærme. De erfarede, at de ikke bare kunne ”sætte strøm til undervisningen” og forklarer, at de oplevede at miste følingen med, hvad eleverne lærte, hvad eleverne evt. havde svært ved, om mængden af opgaver var passende, om eleverne overhovedet kom i gang, og om der var behov for, at læreren justerede undervisningen undervejs. Dét var svært at fornemme over afstand, giver lærerne udtryk for. En lærer forklarer:

Jeg er meget vant til at bruge hele min krop og mit rum til at undervise i og den dér øjenkontakt, hvor jeg kan se, okay ham i hjørnet, han har overhovedet ikke fattet noget som helst af det her. Jeg kunne ikke se Emil i øjnene her, fordi han havde måske bare sat en hund på [som profilbillede] i stedet for sit eget billede på. Så jeg havde slet ikke den der fornemmelse af... Så kan jeg stille det dér fuldstændig håbløse spørgsmål: 'Er I med?' 'Ja-ja,' siger de alle sammen, og jeg har ikke en fløjtende anelse om, om de var med. Det kunne jeg først se bagefter. Nej, det var halvdelen så ikke, for jeg havde ikke mulighed for at stilladsere, jeg havde ikke mulighed for at modulere min undervisning, jeg havde ikke mulighed for at sige: 'Prøv at se på tavlen. Jeg gennemgår det lige en gang til.'

Lærer

Som læreren her sætter ord på, kræver virtuel undervisning, helt andre former for stilladsring, end lærerne plejer at anvende. Lærerne beskriver også, at de oplevede, at elevernes motivation kunne hænge sammen med typen af opgaver, der blev stillet, og måden de kunne løse opgaverne på. Fx peger en lærer på, at muligheden for at arbejde sammen med andre i mindre grupper i virtuelle grupperum kunne virke motiverende, mens den store fælles klasseundervisning kunne virke demotiverende, da det var svært at komme til orde og undervisningen fik et langtrukket præg. Elevernes måde at deltage i undervisningen blev anderledes end før covid-19-pandemien, hvor de kan byde ind, arbejde mere aktivt sammen fx i grupper eller afprøve nogle ting selv. Under nedlukningen blev elevernes rolle i højere grad at tage imod – eller at "blive bombarderet," som en lærer udtrykker det:

Det blev meget for eleverne at læne sig tilbage og så blive bombarderet, selvom vi også prøvede med det andet [virtuelt gruppearbejde, red.] og lavede rigtig mange stop og tage fat i eleverne for at få dem inddraget. Men de var meget tilbøjelige til, især når man sidder bag en videoskærm, så er det meget nemt bare at sidde på hænderne og læne sig tilbage og ikke deltage. Det synes jeg faktisk var den største udfordring [...] Det var svært at give dem muligheder for at deltage, som du siger, fordi så er der én, der kunne deltage, og 20 andre, der sidder og venter hele tiden.

Lærer

Den passive rolle, som indtages af de 20 elever, der beskrives i citatet ovenfor, går igen i beskrivelserne i interviewene. Lærerne fandt det svært at motivere til aktiv deltagelse, og de peger på, at klasseundervisning via en skærm ikke naturligt lægger op til, at eleverne byder ind. En lærer forklarer, at det kræver nogle helt andre didaktiske og pædagogiske greb at få eleverne til at ytre sig via en skærm og inddrage sig selv i undervisningen. Lærerne oplever, at nogle af de didaktiske greb, de anvender i deres normale undervisning, kun vanskeligt eller slet ikke lader sig udføre via skærmen, og at det kan få motivationen til at falde. Interviewene vidner endvidere om, at lærerne fandt det svært at blive ved med at finde på og være opfindsomme i forhold til at få fjernundervisningen til at fungere og være motiverende.

4.2.2 For nogle elever var undervisningen i nedlukningsperioden motiverende

Interviewdata vidner ikke kun om manglende motivation og udfordringer med at deltage. Nogle lærere fortæller også om eksempler på elever, der blev motiverede for undervisningen på en anden måde, end de tidligere havde været, og som trivedes med de muligheder for at deltage, der gjorde sig gældende, fx at der var ro til at koncentrere sig og mulighed for at arbejde i sit eget tempo. Denne vurdering ses også blandt eleverne, som i interviewene giver udtryk for, at der var forhold,

som virkede fremmende for deres motivation. De elever, som har oplevet undervisningen i nedlukningsperioden som motiverende, peger på fire forhold, der har haft en betydning for deres motivation:

- At der var mulighed for bedre koncentration
- At der var mere ro og færre forstyrrelser
- At de kunne komme hurtigere i gang
- At de kunne planlægge arbejdet selv.

Interviewene med både elever og lærere giver indtryk af, at især elever, som enten er meget fagligt stærke eller relativt selvkørende i forhold til at strukturere deres arbejde og indsats, lægger vægt på ovenstående punkter. Desuden har også nogle elever, som har det svært med at indgå i sociale relationer i undervisningen, haft gavn af undervisningen, som den så ud under nedlukningen. En lærer sætter ord på, hvorfor netop disse elever har været motiverede for undervisningen i nedlukningen:

Vi havde også en pige, som bare syntes, at det var den fedeste periode nogensinde. Hun er ikke så glad for det sociale med andre mennesker, så hun syntes bare, at det var det mest fantastiske overhovedet. Jeg synes også, at der var mange af de meget stærke elever, som syntes, at det var meget federe det her, for de kunne arbejde meget hurtigt, og de kunne blive rigtig hurtigt færdig med tingene, så de ikke behøvede at hænge sig i alle mulige detaljer, vi som lærere måske står og siger i undervisningen, repeterer noget, der er blevet sagt for 20. gang osv. For de har fattet det. De skal bare ud over stepperne og være færdige, og de er mega hurtige. De syntes bare, at det var fedt, for de kunne være færdige på to timer, mens alle andre sad og knoklede.

Lærer

Også eleverne sætter ord på, hvorfor det var motiverende at arbejde hjemmefra. De forklarer fx, at de kunne komme hurtigt i gang med opgaverne uden at skulle lytte til længere forklaringer, og at de oplevede at kunne arbejde koncentreret og effektivt, til de var færdige for så at kunne holde tidligt fri.

4.3 Elevernes læringsudbytte i nedlukningsperioden

I analyse af datamaterialet tegner der sig et billede af, at læringsudbyttet af undervisningen i nedlukningen vurderes at have været lavere end normalt. I spørgeskemaundersøgelsen vurderer i alt 70 % af lærerne, at læringsudbyttet for den samlede elevgruppe var lidt (49 %) eller meget lavere (21 %) under nedlukningen (tabelbilag B, tabel 30). Der er i data ingen markante forskelle ift., om lærere, der har anvendt bestemte undervisningsformer, har vurderet deres elevers læringsudbytte enten højere eller lavere i den almindelige undervisning (tabelbilag B, tabel 38a-f). Blandt adspurgte elever i 5. og 8. klasse vurderer i alt ca. halvdelen (51 %), at de lærte lidt (35 %) eller meget mindre (16 %) i nedlukningsperioden end i deres almindelige undervisning før covid-19-pandemien. Der er ingen signifikant forskel på de to klassetrin for dette spørgsmål (tabelbilag B, tabel 39).

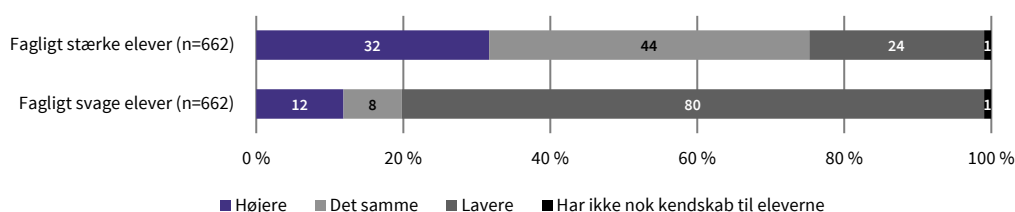
I det følgende afsnit ses det, at der er forskel på lærernes vurdering af læringsudbyttet for elever med et hhv. fagligt stærkt og svagt udgangspunkt. Dette udfoldes i det følgende, hvori det også beskrives hvilke forhold, der har været med til at fremme og hæmme elevernes faglige udbytte.

4.3.1 Lærerne vurderer, at forskellige elevgruppers udbytte har været meget forskelligt

Af lærernes svar i spørgeskemaundersøgelsen fremgår det, at læringsudbyttet vurderes at være mindre blandt fagligt svage elever end blandt fagligt stærke elever. Jf. figur 4.4 nedenfor vurderer i alt 80 % af lærerne, at læringsudbyttet for de fagligt svage elever har været lidt (30 %) eller meget lavere (50 %) end sammenlignet med den almindelige undervisning. De tilsvarende andele for de fagligt stærke elever er hhv. 20 % og 4 % (i alt 24 %).

FIGUR 4.4

Læringsudbytte blandt fagligt stærke og svage elever i nedlukningsperioden

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: Den fulde formulering af spørgsmålet i spørgeskemaet lød: "I forhold til din almindelige undervisning, hvordan vurderer du følgende elevgruppers læringsudbytte i nedlukningsperioden?"

Note: Figuren indeholder afrundede tal, hvormed de ikke altid summerer til 100.

Note: Tabelbilag B, tabel 30. Der er ikke signifikant forskel på trinene inden for hver elevgruppe når de aggregerede svarkategorier anvendes.

Disse resultater kan indikere, at der i forbindelse med nedlukningen er sket en øget polarisering af eleverne, forstået på den måde, at de elever, der i forvejen var fagligt svage, også er de, der ifølge lærerne har haft det mindste læringsudbytte, således at forskellen mellem de fagligt svage og fagligt stærke er blevet større i perioden.

Eleverne selv er også i spørgeskemaerne blevet spurgt om en vurdering af deres eget læringsudbytte i nedlukningsperioden. Når besvarelserne for 8. klasseelevernes kobles til registerdata, ses det, at sammenlignet med eleverne med et *fagligt svagt* udgangspunkt oplever eleverne med et *fagligt stærkt* udgangspunkt i lidt højere grad, at de har lært mindre i nedlukningsperioden end i den almindelige undervisning før pandemien. Hvor i alt 58 % af eleverne med et *fagligt stærkt* udgangspunkt svarer, at de oplever at have lært lidt mindre (35 %) eller meget mindre (23 %) i nedlukningsperioden sammenlignet med den almindelige undervisning, vurderer i alt 38 % af eleverne med et *fagligt svagt* udgangspunkt på dette klassetrin, at de lærte mindre under nedlukningen (tabelbilag B, tabel 82). Det har inden for rammerne af denne undersøgelse ikke været muligt at komme nærmere en præcis forklaring på, hvorfor elevernes egen vurdering af læringsudbyttet er forskelligt fra lærernes vurdering, når eleverne opdeles på fagligt niveau. Det kan dog tænkes, at elever med et fagligt stærkt udgangspunkt har haft højere forventninger eller forholdt sig mere kritisk til den undervisning, de modtog i perioden sammenlignet med elever med et fagligt svagt udgangspunkt.

I interviewene beskriver lærere og elever, hvad det var ved undervisningen, som kunne gøre det hhv. lettere og sværere for eleverne at udvikle sig fagligt i perioden. Her går tre ting igen: Det kunne

være svært at få hjælp, nogle havde svært at lære nyt i fjernundervisningen og mulighederne for koncentration var anderledes. Det uddybes nedenfor.

Det kunne være svært for eleverne at få hjælp

Udfordringer med at få hjælp til opgaverne undervejs er et tema, der især fylder i interviewene med eleverne, og som har været med til at påvirke elevernes deltagelse i og udbytte af undervisningen. Eleverne forklarer, at det kunne være meget frustrerende ikke at få den hjælp til opgaver, som de under normale omstændigheder ville få hjælp til enten fra læreren eller fra klassekammeraterne, men som de nu følte sig nødsaget til selv at løse. Fx forklarer en pige, at hun manglede den tætte og kontinuerlige hjælp og støtte, som hun var vant til at få fra læreren. Læreren kom normalt tit forbi hendes plads, sad i nærheden af hende i klassen og kunne afklare spørgsmål og tvivl undervejs. Denne støtte oplevede hun ikke på samme måde at få i fjernundervisningen. Oplevelsen af manglende hjælp og deraf frustrerede elever er et billede, lærerne kan genkende. En lærer fortæller:

Der var mange elever, der når de fik en opgave, de ikke kunne [løse], så skrev de til læreren, men det var ikke sikkert, at de fik svar før efter tre timer. I den tid var de sat på pause. For mit vedkommende var jeg i tre klasser, og jeg var måske i gang med et af mine utallige teammøder, så jeg kunne ikke svare dem, før jeg var færdig med min undervisning. Eleverne syntes, at det kunne være svært at få stillet en opgave, man egentlig syntes var svær, og så ikke kunne få hjælp til den.

Lærer

Lærerne gør i interviewene opmærksom på, at det især er den manglende fornemmelse for, hvor eleverne er i deres forståelse og i deres konkrete arbejde, der kan gøre det vanskeligt at møde deres behov for hjælp, jf. afsnit 4.2.1. Eleverne er i spørgeskemaet blevet spurgt, hvem der hjalp dem, hvis de havde brug for hjælp med skolearbejdet under nedlukningen. Eleverne har haft mulighed for at afkrydse flere svarmuligheder og deres besvarelser viser, at elever på 8. klassetrin (66 %) i højere grad end elever på 5. klassetrin (38 %) har bedt deres *lærere* om hjælp til skolearbejdet. Her indikerer vores analyser, at eleverne bad om hjælp fra deres lærere i lige høj grad uanset om de har et fagligt stærkt eller et fagligt svagt udgangspunkt⁷. I kontrast hertil, synes fagligt udgangspunkt at hænge sammen med, hvor tilbøjelig eleverne er til at spørge *klassekammerater* om hjælp til skolearbejdet. Vores analyse af data viser, at 8. klasseelever med et *stærkt* fagligt udgangspunkt i højere grad end elever med et *svagt* fagligt udgangspunkt har rakt ud til deres klassekammerater for at få hjælp til skolearbejdet⁸ (tabelbilag B, tabel 85a-b). Interessant er det at bemærke, at denne tendens står i modsætning til, hvad vi finder om den hjælp til at planlægge og strukturere skolearbejdet, som eleverne fik fra *forældrene* jf. afsnit 4.1.1, side 36. Her var det i højere grad elever med et fagligt *svagt* udgangspunkt, der fik den slags hjælp. Vi kan ikke vide med sikkerhed, hvad der forklarer forskellen i de to mønstre, men en mulig forklaring ligger i, at det alt andet lige kræver mere mod at bede klassekammeraterne om hjælp og at det derfor er her vi ser, at det er elever med et *svagt* fagligt udgangspunkt, der holder sig tilbage sammenlignet med deres fagligt stærkere klassekammerater.

7 Vi har opdelt eleverne, der har svaret på spørgeskemaet, i kvartiler, opgjort efter hvordan de har klaret sig i tidligere nationale test i dansk og matematik, jf. bilag A. Denne opdeling af elever bruger vi til at undersøge, om elever med hhv. et fagligt stærkt udgangspunkt og et fagligt svagt udgangspunkt har oplevet nødundervisningen forskelligt iht. deres spørgeskemabesvarelser.

8 Et lignende mønster ses også på 5. klassetrin, omend forskellen er ikke statistisk signifikant, når der tages højde for klyngeudvælgelsen.

Mange fik hjælp til skolearbejdet fra forældrene – omend med betydelige forskelle afhængig af familiebaggrund

Generelt har eleverne i høj grad fået hjælp til skolearbejdet af deres forældre i nedlukningsperioden: 86 % af eleverne på 5. klassetrin har svaret, at de havde fået hjælp fra forældrene. Det samme gjorde 76 % af eleverne på 8. klassetrin. Der ses et tydeligt mønster ift. forældres uddannelsesniveau: På tværs af de to klassetrin ses det, at hvor 82 % af eleverne, der har forældre med en videregående uddannelse fik hjælp af dem til skolearbejdet, gjaldt det for 58 % af eleverne med forældre uden en erhvervskompetencegivende uddannelse. Der er også et tydeligt mønster, hvad angår elevernes herkomst: På tværs af de to klassetrin ses det, at mens 80 % af eleverne med dansk/vestlig baggrund har fået hjælp af forældrene til skolearbejdet, gælder det for 42 % af eleverne med ikke-vestlig baggrund (tabelbilag B, tabel 85-87).

På tilsvarende måde er der et mønster ift. familiebaggrund, når vi ser på, hvor hyppigt eleverne ifølge eget udsagn under nedlukningen ikke fik lavet det skolearbejde derhjemme, som de skulle. Data viser, at hvor 24 % af eleverne med forældre uden en erhvervskompetencegivende uddannelse har svaret "Ofte/altid" til spørgsmålet om, hvor hyppigt de *ikke* fik lavet deres skolearbejde, gjaldt det for hhv. 10% og 12 % af de elever, hvis forældre har en videregående eller en erhvervsfaglig uddannelse (tabelbilag B, tabel 88).

Udfordring at lære nyt i fjernundervisningen – særligt for de yngste

Det går igen blandt de interviewede lærere, at nogle typer af opgaver og undervisning fungerede bedre end andre i fjernundervisningen. Lærerne fremhæver, at repetition af kendt stof kunne fungere fint, mens det var meget vanskeligere at tage hul på nyt stof. Med andre ord gjorde nedlukningens begrænsede undervisningsmuligheder det vanskeligere for eleverne at lære noget nyt. En lærer beskriver, at der i fjernundervisningen er begrænsede muligheder for at bruge de greb, lærerne normalt anvender, når noget nyt skal introduceres.

Det at lære nyt over et digitalt medie, det er sgu ikke helt godt. Der sker altså noget med kropssprog og den måde, som man kan gå til eleverne og snakke med dem, gøre det på en anden måde, have nogle redskaber eller andre ting, som man kan vise det med, det betyder altså noget. Der kan det digitale medie ikke følge med.

Lærer

Datamaterialet peger på, at det var allersværest at lære de yngste nyt, fordi undervisningen ofte foregik gennem beskeder om opgaver, fx over *Aula*. Lærerne peger på, at det var lidt nemmere at introducere nyt stof, hvis man lavede instruktionsvideoer, eller når der afholdtes virtuel undervisning, som i højere grad var en mulighed for de ældre klasser.

Mulighederne for koncentration var anderledes

Interviewene med både lærere og elever peger på, at elevernes koncentration om opgaverne ændrede sig under nedlukningen – for nogle til det bedre, for andre til det værre. Der tegner sig et billede af, at det for nogle elever var meget positivt med den ro og mulighed for fordybelse, som de oplevede i perioden, hvor de sad hjemme. Lærerne lægger vægt på, at disse elever let forstyrres i klassen, og at de måske har brug for lidt længere tid til en opgave. Eleverne beretter også selv, at der var færre forstyrrelser, mere ro, og at de ikke behøvede at skifte til et andet fag, når de var godt i gang med arbejdet i et fag.

Særligt de elever, der "har antennerne ude" og normalt bruger meget energi på at forholde sig til alt det, der sker i klassen, uden at kunne sortere i indtryk, har fået det, lærerne kalder "et pustenum". En lærer fortæller fx, at det kunne ses på elevernes arbejde, at de havde ro til at skolearbejdet og til at reflektere:

Vi havde altså nogle, som blomstrede op. Nogle piger, som synes, at det dér... De der piger, som normalt har antennerne ude for alting, der sker. Jeg kunne bare mærke og se på de ting, de fik afleveret, at der pludselig var ro til at få reflekteret over det, man skulle lave. Den refleksion, den udebliver altså indimellem i det kaos, som er her. Det er ikke mange, men jeg har nogle. Specielt i min klasse var der nogle piger, som simpelthen blomstrede op i det her.

Lærer

Samtidig peger interviewene med lærere og elever også på den modsatte oplevelse, nemlig at eleverne kunne have svært ved at koncentrere sig, når de sad alene, når der var mulighed for at lave andre ting derhjemme, eller når ens søskende måske forstyrrede eller skulle bruge samme computer. Lærerne peger også på det perspektiv, at læring ved skærmen adskiller sig fra læring i klassen, idet den "langsomme, rolige fordybelsesmotivation, hvor man får motorikken med i det, man lærer, forsvinder," som en lærer udtrykker det.

Ser vi på spørgeskemadata, bekræfter de det blandede billede af, at nogle elever havde lettere, mens andre havde svært ved at fokusere og koncentrere sig. Blandt 5. klasseeleverne er andelen af elever, der oplevede at have svært ved at koncentrere sig (40 %), lige så stor som andelen af elever, der oplevede, at de havde lettere ved at koncentrere sig i undervisningen (40 %). Blandt 8. klasseeleverne oplevede halvdelen (51 %), at det var svært at koncentrere sig i undervisningen, mens 30 % oplevede det som lettere (tabelbilag B, tabel 40). Når vi beder lærerne vurdere mulighed for at skabe faglig fordybelse i undervisningen, tegner der sig også et blandet billede (se figur 4.2 eller tabelbilag B, tabel 34).

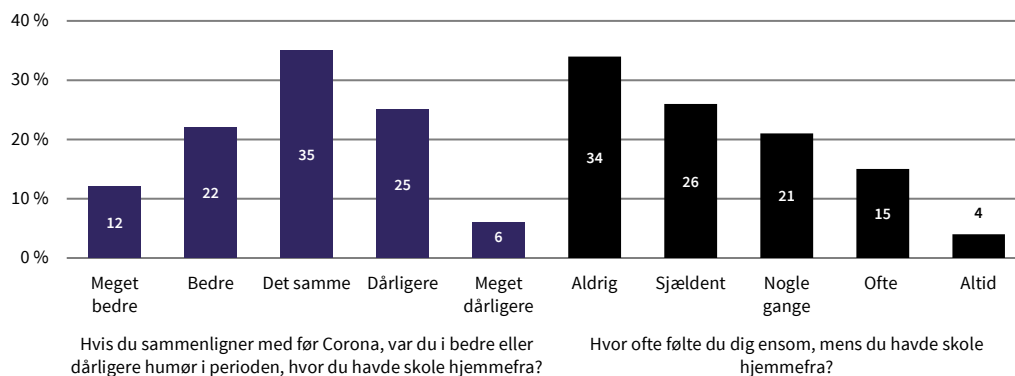
4.4 Elevernes trivsel og sociale fællesskaber i nedlukningsperioden

I interviewene med skolelederne og lærerne er det et gennemgående perspektiv, at de var bekymrede for elevernes trivsel som følge af skolernes nedlukning. Lærerne fortæller i interviewene, at det var en stor udfordring at sikre elevernes trivsel, når man ikke kunne mødes fysisk. Det vanskeliggjorde trivselsarbejdet markant, at man kun kunne ses via digitale platforme. Denne oplevelse går igen i lærernes svar i spørgeskemaundersøgelsen. Her angiver i alt 87 % af lærerne, at det var lidt svært (31 %) eller meget svært (56 %) at sikre trivsel hos den enkelte (se figur 4.2 eller tabelbilag B, tabel 34).

Spørger man eleverne selv til deres trivsel i nedlukningsperioden, tegner deres svar et billede af, at der både var en gruppe elever, som trivedes, og en gruppe, som ikke trivedes. Mens i alt 34 % af eleverne på tværs af 5. og 8. klasse jf. figur 4.5 svarer, at sammenlignet med før pandemiens start var deres humør bedre (22 %) eller meget bedre (12 %) under nedlukningen, svarer 35 %, at de havde det som før, og i alt 31 % svarer, at deres humør var dårligere (25 %) eller meget dårligere (6 %) i nedlukningen end før pandemiens start. Eleverne er også blevet spurgt, om de følte sig ensomme under nedlukningen. Det svarer i alt 19 % af eleverne på tværs af 5. og 8. klasse, at de enten ofte (15 %) eller altid (4 %) gjorde.

FIGUR 4.5

Humør og ensomhed blandt elever i 5. og 8. klasse i nedlukningsperioden. (n = 1.113)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt elever, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: En chi²-test viser, at der ingen signifikant forskel mellem svarene for eleverne i hhv. 5. og 8. klasse, hvorfor der afrapporteres for den samlede elevgruppe.

Note: Tabelbilag B, tabel 41a-b.

4.4.1 Allerede udfordrede elever trivedes generelt dårligere under nedlukningen

Skoleledernes vurdering af trivslen i nødundervisningsperioden som helhed har været, at det er elever fra de socialt udsatte hjem, der har været påvirket mest negativt trivselsmæssigt, jf. afsnit 3.7. Denne vurdering ligger i tråd med de interviewede læreres beskrivelser af elevernes trivsel i nedlukningsperioden. En lærer sætter fx disse ord på sin oplevelse af, at elever, der i forvejen havde det svært, var særligt påvirkede i nedlukningsperioden:

Den klasse, jeg har sammen med Lisbeth, der var også exceptionelt mange, der har det dårligt. Igen, det også er dem, hvor forældrene støtter mindst op, så det hænger lidt sammen det hele. Det er også dem, der lidt tit præsterer ret dårligt fagligt, så det hele [ramler] lidt sammen. Det var måske også dem, der var blevet bedt om at sidde derhjemme og passe de små søskende, samtidig med at man også skal prøve at følge med i en undervisning, og samtidig med at man trænger til at være sammen med nogen, så skal man også lige lege voksen og styre de små søskende derhjemme. Så der synes jeg godt nok, der er nogle af dem, der virkelig havde det rigtig træls.

Lærer

Med dette henviser læreren til, at nogle elever følte sig pressede, stressede og usikre, og de havde brug for kontakt og opretholdelse af relationer. Det, som gjorde nogle elever kede af det eller frustrerede, var især følelsen af at være afkoblet og fjernt fra klassekammeraterne og lærerne og i stedet have mange timer alene. Det fortæller eleverne i interviewene. De beskriver et stort savn og en tiltagende kedsomhed, efterhånden som perioden med nedlukning trak ud.

4.4.2 Relationer og fællesskab var svære at opretholde

Lærerne er i spørgeskemaundersøgelsen blevet spurgt til arbejdet med at skabe fællesskab i klassen og gode relationer til eleverne – noget man ved har betydning for elevernes trivsel. Her svarer i

alt 92 % af lærerne, at det var lidt sværere (30 %) eller meget sværere (62 %) at skabe et godt klassefællesskab, og i alt 80 % af lærerne svarer, at det var lidt sværere (33%) eller meget sværere (47 %) at skabe gode relationer til eleverne, sammenlignet med før pandemiens start (se figur 4.2 eller tabelbilag B, tabel 34). Lærernes arbejde med disse væsentlige opgaver var altså markant udfordret i nedlukningsperioden. I interviewene med lærerne beskriver de en oplevelse af at miste følelsen med eleverne – ikke kun fagligt, men også trivselsmæssigt. Selv for de ældre elever, som havde en del virtuel undervisning, var relationsarbejdet vanskeligt. Man kunne ikke altid se hinandens ansigter på skærmen, og dialogen og deltagelsen oplevedes hæmmet af mediet – på samme måde som det faglige også blev hæmmet af manglende interaktion og deltagelse, jf. afsnit 4.2.1.

Nogle lærere eksperimenterede med forskellige tiltag for at give eleverne en fællesskabsfølelse og for at holde fast i relationen til dem. Her kan fx nævnes, at en lærer bad eleverne vise virtuelt rundt på deres værelser, når de mødtes på *Microsoft Teams*, hvilket gjorde, at ”man var med på en anden måde i deres hjem,” som læreren udtrykker det. En anden lærer lod grupperummene køre, så eleverne kunne ”blive hængende” derinde. Andre lærere prioriterede at ringe til hver enkelt elev og snakke lidt, så de ikke kun blev ringet op, når der var problemer. Atter andre faciliterede fx fælles fødselsdagssang eller fælles historieoplæsning, som i eksemplet nedenfor:

Vi skulle læse en bog, som var planlagt på forhånd, og den skulle man læse to kapitler af hver dag. Enten kunne man læse selv og lave opgaverne. Men hvis man ville være med i følelsen af at ’jeg sidder godt nok hjemme, men jeg sidder sammen med mine kammerater og hører den her historie’ – og det var der to tredjedele [der ville] – så læste jeg højt i *Teams* fra kl. 9-10 hver dag, fordi det har vi før gjort, og mange var med, selvom de sagtens kunne læse selv, fordi det på en måde blev en hyggelig samlende oplevelse midt i alt kaos.

Lærer

Selvom lærerne arbejdede med denne vifte af trivselsmæssige tiltag, så giver de meget tydeligt udtryk for, at netop dette arbejde var noget af det vanskeligste i perioden.

OPSUMMERING

Lærernes erfaringer med virtuel undervisning

- **Vigtigt at se hinanden.** I fjernundervisningen blev især de ældste elever undervist virtuelt, mens de yngste i højere grad arbejde med individuelle opgaver. I interviewene forklarer lærerne, at de yngste elever ikke var så fortrolige med de digitale samarbejdsplatforme. Men både elever og lærere erfarede, at alle elever – uanset alder – havde gavn af den mere direkte kontakt via video.
- **Tydelig instruktion er afgørende.** Den virtuelle undervisning kræver endnu tydeligere instruktion end almindelig undervisning. Lærerne erfarede, at eleverne kunne gå i stå med opgaver i længere tid, end de ville gøre på skolen – fordi der ikke var samme mulighed for at spørge om og få hjælp. Ifølge lærerne var det afgørende, at deres instruktion var meget tydelig, og de sikrede sig, at eleverne vidste, hvad de skulle, inden de startede individuelt arbejde eller gruppearbejde.

- Fjernundervisning bliver lettere ensformig. I fjernundervisningen arbejde eleverne ofte individuelt med opgaver eller digitale læremidler. Ifølge både lærere og elever kunne det individuelle arbejde blive både ensomt, ensformigt og mindre lærerigt for eleverne. Det imødekom lærerne fx ved at afveksle med opgaver væk fra computeren, med elevsamarbejder i grupper og med undervisning af mindre grupper ad gangen.
- Det er svært at lære nyt på afstand. Fjernundervisning bar ifølge lærere og elever præg af repetitions- og træningsaktiviteter. Eleverne kunne fx vedligeholde læsning og skrivning med daglig læsning og dagbogsskrivning. Det var langt sværere for lærerne at introducere eleverne for nyt stof. Én måde at imødekomme udfordringen var fx at udarbejde videoinstruktioner til eleverne, som de kunne se og gense, eller at undervise virtuelt med gennemgang af stoffet på en delt skærm.
- Det kræver en særlig indsats at give eleverne en aktiv rolle. I almindelig undervisning er det motiverende for eleverne at få en aktiv og deltagende rolle. I den virtuelle undervisning var det vanskeligt både at sikre sig, at alle elever reelt deltog (dvs. var loggede på eller arbejdede med de angivne opgaver) og dernæst at engagere dem aktivt i undervisningen. Lærerne gjorde derfor brug af tiltag som fx at forpligte eleverne til at logge på på konkrete tidspunkter, at interagerer med færre elever ad gangen eller ved at engagere eleverne i samarbejder med hinanden.
- Vigtig at gøre erfaringer med digitale samarbejdsplatforme. Undersøgelsen viser stor variation i udbredelsen af virtuel undervisning. Interviewene tyder på, at den pludselige start på nødundervisningen betød, at lærernes individuelle forudsætninger fik stor betydning for, hvornår og hvor meget lærerne kom i gang med den virtuelle undervisning. Interviewene peger også på, at når lærerne fik kompetenceudvikling eller kunne sparre med en erfaren kollega, kom de let i gang med virtuel undervisning.
- Den virtuelle undervisning har sin egen didaktik. Ifølge lærerne forblev den virtuelle undervisning kvalitativt forskellig fra den almindelige undervisning. De peger især på, at de ikke kunne fornemme og interagere med eleverne, som de plejer, og at de savnede at kunne bruge det fysiske rum og de genstande, der er til rådighed i klassen. Omvendt gav den virtuelle undervisning andre deltagelsesmuligheder for elever, som fx var mere trygge ved at sidde hjemme ved computeren.
- Arbejde med klassefællesskabet. Lærerne i undersøgelsen fandt det sværere at skabe et godt klassefællesskab på afstand. De gjorde brug af forskellige tiltag for at skabe klassefællesskab i fjernundervisningen. En lærer indførte fx en fælles daglig højt-læsningsstund, hvor eleverne loggede på og lyttede til, at læreren læste højt, og andre lærere lod bevidst undervisningsrum stå åbne efter undervisningens afslutning og erfarede, at eleverne blev hængende og talte sammen.
- Mundtlig hjælp og feedback. Ifølge lærerne gjorde de i starten af perioden stor brug af at give eleverne individuelle skriftlige opgaver og samtidig give eleverne mulighed for at kontakte læreren, hvis de havde spørgsmål. Det betød, at lærerne fik et omfattende arbejde med at rette opgaver og sende skriftlige svar. Det imødekom lærerne ved fx at give fælles mundtlig feedback, lade eleverne fremlægge mundtligt og have spørgetid fx via en digital samarbejdsplatform, hvor eleverne kunne logge på og stille spørgsmål.

4.5 Tema: Elever med særlige behov

Skolerne har været forpligtet til at tilrettelægge nødundervisningen efter den enkelte elevs behov i den udstrækning, det har kunne lade sig gøre set i lyset af de praktiske begrænsninger, som den ekstraordinære situation medførte. Ifølge bekendtgørelsen om nødundervisning i nedlukningen (BUVM, 2020a) – har skolerne haft en særlig forpligtelse i forhold til følgende elever:

- Elever med behov for specialundervisning og specialpædagogisk støtte
- Elever med særlige støttebehov
- Tosprogede elever
- Elever, hvis udvikling kræver en særlig hensyntagen eller støtte.

Hertil kommer, at skolerne gennem daglig kontakt har skullet yde ekstra støtte til elever, der ikke fik eller ikke kunne forventes at få den nødvendige støtte i hjemmet til at følge undervisningen.

Elever med ”særlige behov” skal således i denne sammenhæng forstås som en meget sammensat gruppe af elever, der af forskellige grunde befinder sig i udsatte eller sårbare positioner, eller som har haft ekstraordinære behov eller potentielt var mere udfordrede i den særlige situation, som en nedlukning af skolerne medførte.

I dette tema beskrives, at det ikke har været muligt for skolerne at yde specialpædagogisk støtte i samme omfang i nedlukningsperioden som før covid-19 pandemien. Det er samtidigt meget tydeligt, at kontakten til elever med særlige behov har været prioriteret højt. Nogle elevgrupper har haft det meget svært under nedlukningen, og skolerne har tilbudt fysisk fremmøde på skolerne til de mest udfordrede blandt dem. Der er dog samtidig fortællinger om enkelte elever, som trivedes godt i perioden.

4.5.1 Specialundervisning og øvrig støtte var vanskelig gjort under nedlukningen

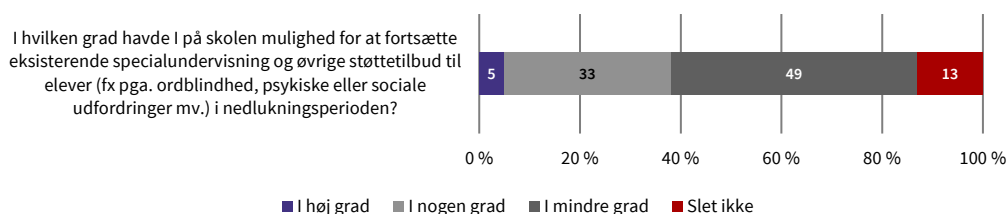
Det var vanskeligt at fortsætte med specialundervisningen og de øvrige støttetilbud, da nedlukningen af skolerne trådte i kraft. I spørgeskemaundersøgelsen svarer næsten halvdelen (49 %) af skolelederne, at de på deres skole i mindre grad har kunnet fortsætte med eksisterende specialundervisning og øvrige støttetilbud (til fx elever med ordblindhed, psykiske eller sociale udfordringer mv). Yderligere 13 % af skolelederne har angivet, at de slet ikke har kunnet fortsætte med eksisterende specialundervisning og øvrig støtte i nedlukningsperioden. Dette er afbilledet i figur 4.6⁹. Det har ikke været muligt inden for denne undersøgelses rammer at afdække årsagerne til, at det har været svært for så mange skoler at fortsætte eksisterende specialundervisningstilbud.¹⁰

9 Ligesom i resten af rapporten afrapporteres resultater fra ledere af folkeskoler og fri- og privatskoler samlet i denne figur da forskelle mellem folkeskoler og fri- og privatskoler ikke er valgt som en gennemgående tematik i denne undersøgelse. Det kan dog nævnes i denne sammenhæng, at der er lidt flere folkeskoleledere (56 %), der svarer ”i mindre grad” end ledere af privat- og friskoler (38 %).

10 Der henvises til, at EVA i løbet af januar – april 2021 gennemfører en tillægsundersøgelse for BUVM, hvor der vil blive samlet op på erfaringer blandt ledere i de relevante kommunale forvaltninger samt blandt ledere af kommunernes pædagogiske psykologiske rådgivning (PPR).

FIGUR 4.6

Mulighed for at fortsætte eksisterende specialundervisning og øvrige støttetilbud til elever (fx pga. ordblindhed, psykiske eller sociale udfordringer mv.) i nedlukningsperioden. (n = 620)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt skoleledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.
Note: Tabelbilag B, tabel 26.

I følge bekendtgørelsen er skolerne ikke forpligtede til at erstatte tabt undervisning, men de skal vurdere, om der er elever, der har brug for supplerende undervisning eller anden faglig støtte som følge af nødundervisningsperioden (BUVM, 2020a). I spørgeskemaet svarer knap hver fjerde (24 %) skoleleder, at der på deres skole ikke var nogen elever, der fik tilbudt supplerende undervisning eller anden faglig støtte efter nødundervisningsperioden. Omtrent halvdelen (53 %) af skolelederne angiver, at én-ti elever på deres skole har fået tilbudt supplerende undervisning eller anden faglig støtte i forlængelse af nødundervisningen (tabelbilag B, tabel 27). Det er vigtigt at understrege, at tilbud om supplerende undervisning eller anden faglig støtte til enkelte elever blot er én måde at sikre, at elever kan få lukket eventuelle faglige huller som følge af nødundervisningsperioden. Af interviewene med lederne fremgår det fx, at der også i den almene undervisning arbejdes med at indhente noget af det faglige indhold, som lederne vurderer, at nogle elever er kommet bagud med.

4.5.2 Skolerne arbejdede for at skabe kontakt til elever med behov for ekstra opmærksomhed og støtte

Ifølge bekendtgørelsen har skolerne under nedlukningen været forpligtede til gennem daglig kontakt at sikre ekstra støtte til børn og unge, som ikke fik eller kunne forventes at få den nødvendige støtte i hjemmet til undervisningen (BUVM, 2020a). Det kan gælde elever med velkendte udfordringer og støttebehov, men også elever som i løbet af nedlukningen fik brug for ekstra opmærksomhed og eventuel støtte fra skolen som følge af den ekstraordinære situation. Et eksempel på sidstnævnte kunne være elever, hvis forældre har skullet varetage jobs i samfundskritiske funktioner, og som måske af den grund kunne opleve at stå ret alene om at passe skolearbejdet derhjemme.

Lærere giver i interviewene udtryk for, at arbejdet med at bevare en relation og sikre en stabil kontakt til de elever, der har haft særlige eller ekstra støttebehov, er blevet prioriteret højt og har fyldt en del i nedlukningsperioden. Det var tillige en opgave, som ledelserne har kommunikeret, at der skulle være fokus på, hvilket både lærere og ledelser giver udtryk for. Spørgeskemaundersøgelsen viser, at opgaven med at sikre kontakt til disse elever især er blevet varetaget af lærerne og kun i meget lille omfang af lederne. I alt 77 % af lærerne svarer i spørgeskemaundersøgelsen, at de havde individuel kontakt til denne elevgruppe (og/eller dennes forældre), mens 13 % svarer, at en kollega har stået for kontakten. Kun 1 % af lærerne svarer, at det var deres leder, der har haft kontakten. Af de lærere, der havde kontakt til denne elevgruppe, havde 27 % daglig kontakt, 42 % kontakt to-fire gange om ugen, 22 % havde kontakt én gang om ugen, og 10 % havde kontakt mindre end én gang

om ugen (Procenterne summer ikke til 100, da decimalerne er blevet afrundet) (tabelbilag B, tabel 28).

Det kvalitative datamateriale tegner et billede af, at skolerne afprøvede forskellige måder for sikre en stabil kontakt og opretholde relationerne til eleverne. Nogle lærere ringede til elever eller deres forældre, hvis eleverne ikke loggede på de platforme, undervisningen foregik på, eller hvis lærerne kunne se, at eleverne ikke arbejdede med eller afleverede deres opgaver. Nogle lærere besøgte desuden familierne løbende gennem nedlukningsperioden for dels at aflevere undervisningsmateriale og dels for at høre nærmere om elevens og nogle gange hele familiens trivsel. Der er også eksempler på, at skolerne indgik individuelle aftaler om fx én-til-én-undervisning med den pågældende lærer, en af skolens pædagoger eller inklusionsvejledere, hvilket især handlede om trivselsmæssige tiltag. Det var imidlertid også en opgave, der var forbundet med udfordringer, og lærerne giver udtryk for, at de ikke altid oplevede succes med den, hvilket læreren sætter ord på i citatet nedenfor:

Vi havde også elever, som jeg ringede til hver dag, fordi de ikke mødte op [til den virtuelle undervisning]. Og jeg snakkede med de dér forældre - nogle gange hver dag. Jeg havde også elever, som selvom man snakkede med deres forældre, jeg ved ikke, måske 30 gange, det er ikke løgn, så kom de [eleverne] aldrig på [...] Jeg vil sige, hvis man skal klare sig godt i sådan en nedlukning, så skal man have valgt sine forældre med omhu. Fordi der skal støtte og opbakning til.

Lærer

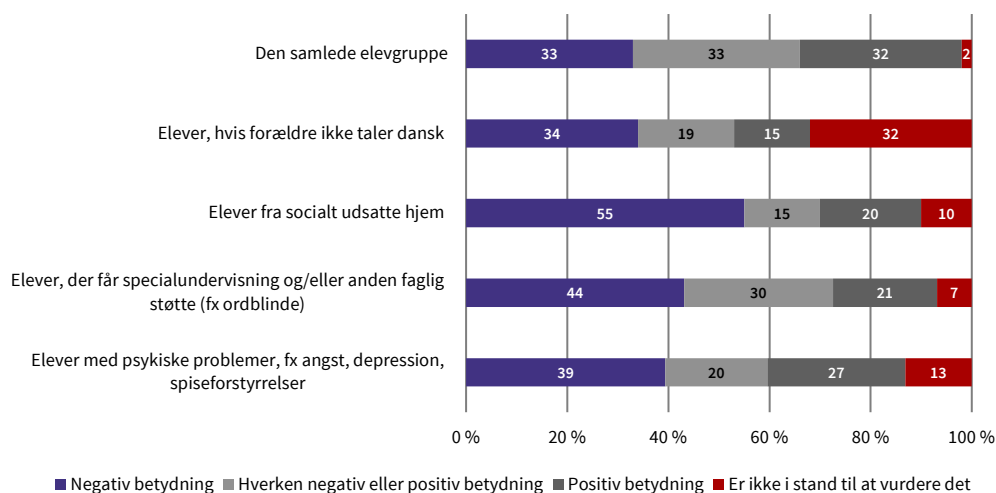
Det var fx i sådanne tilfælde, at lærerne videregav opgaven med at sikre kontakt til eleverne til skolens ledelse eller til en kollega, fx en af skolens ressourcepersoner. Oplevede læreren, der til daglig havde pågældende elev, at komme til kort i kontakten til vedkommende, tog skolens ledelse eller andre kollegaer over i forsøget på at opnå kontakt, peger data fra interviewene på.

4.5.3 Trivslen har været udfordret, og nogle af de mest sårbare elever fik tilbudt fysisk undervisning – også i nedlukningsperioden

Både spørgeskemadata og interview med ledere og lærere viser, at trivslen hos elever med særlige behov har været udfordret i nødundervisningsperioden. Ifølge skoleledernes spørgeskemabesvarelser er det især elever fra socialt udsatte hjem, der trivselsmæssigt har været påvirket mest negativt. Af ledernes spørgeskemabesvarelser ses det jf. figur 4.7, at i alt 55 % vurderer, at nødundervisningsperioden som helhed har haft en negativ betydning for trivslen hos elever fra socialt udsatte hjem. Til sammenligning svarer i alt 33 % af lederne, at perioden har haft en negativ betydning for trivslen, når man ser på hele den samlede gruppe af elever. Figur 4.7 viser også skoleledernes vurdering af nødundervisningens betydning for andre elevgruppers trivsel. Her fremgår det, at der også er andre elevgrupper, hvis trivsel vurderes at have været udfordret.

FIGUR 4.7

Hvilken positiv eller negativ betydning vurderer du, at perioden med nødundervisningen før sommerferien som helhed har haft for følgende elevgruppers trivsel? (n = 620)

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt ledere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Svarkategorierne til spørgsmålet lød: "Meget negativ betydning", "Overvejende negativ betydning", "Hverken negativ eller positiv betydning", "Overvejende positiv betydning" og "Meget positiv betydning".

Note: Svarkategorierne "Meget negativ betydning" og "Overvejende negativ betydning" er slået sammen til "Negativ betydning". Svarkategorierne "Meget positiv betydning" og "Overvejende positiv betydning" er slået sammen til "Positiv betydning".

Note: Tabelbilag B, tabel 29.

Billedet udfoldes i det kvalitative datamateriale, hvor både lærere og ledere giver udtryk for, at alle elever, men især elever med særlige behov, har haft brug for den struktur, som skoledagen under mere normale omstændigheder giver, og som for nogle elever "smuldrede", da de var hjemme. I løbet af nedlukningsperioden oprettede skolerne små hold med fysisk tilstedeværelse på skolens matrikel, hvor de mest udfordrede elever kunne modtage undervisning. Nogle steder blev enkelte elever fra de ældste klasser tilbudt at komme tilbage til skolen, da den åbnede for 0.- 5. årgang. Andre steder blev de mest udfordrede elever tilbudt at komme tilbage til fysisk undervisning endnu tidligere i nedlukningsperioden. Fælles for skolerne er, at de identificerede, at der for gruppen af meget udfordrede elever var et stort behov for den struktur og tætte kontakt til lærerne, de kunne få ved at være fysisk til stede på skolen i stedet for at modtage fjernundervisning derhjemme, hvilket citatet nedenfor illustrerer:

Efter noget tid åbnede vi jo op for indskolingsbørnene, og ligeså snart vi gjorde det, lavede vi også et nødundervisningstilbud til nogle bestemte udskolingsbørn, som simpelthen havde brug for at have en mødetid. Det satte vi i værk, ligeså snart vi kunne. Og det var jo selvfølgelig fagligt, men det var allermest trivsel. Altså, forældrene kunne ikke få en dag til at fungere med dem.

Lærer

Ifølge lærere og ledere fungerer det godt at have de mest udfordrede elever tilbage på skolen, og det var tiltrængt for eleverne – selv efter blot kort tid med nødundervisning hjemmefra. Især de

elever, der kommer fra familier, hvor der er store sociale problemer, blev mærkede af den ekstraordinære situation. Lærere og ledere giver også udtryk for, at nogle af de dårlige vaner, der kom til at præge hverdagen for nogle elever, viste sig at tage tid at rette op på. Det giver nedenstående citat et billede af:

De har jo været overladt til sig selv i alt for stor grad, mange af de her børn, trods det vi prøvede at have kontakt. Jeg havde daglig kontakt med familier. Men man var der jo ikke, og man skabte ikke den struktur, der kunne få en dagligdag til at fungere for de her mennesker. [...] Faktisk kan det have konsekvenser for nogle af de børn, der bor i sådan nogle dysfunktionelle familier, og det er helt klart mit indtryk, at det stadig hænger ved.

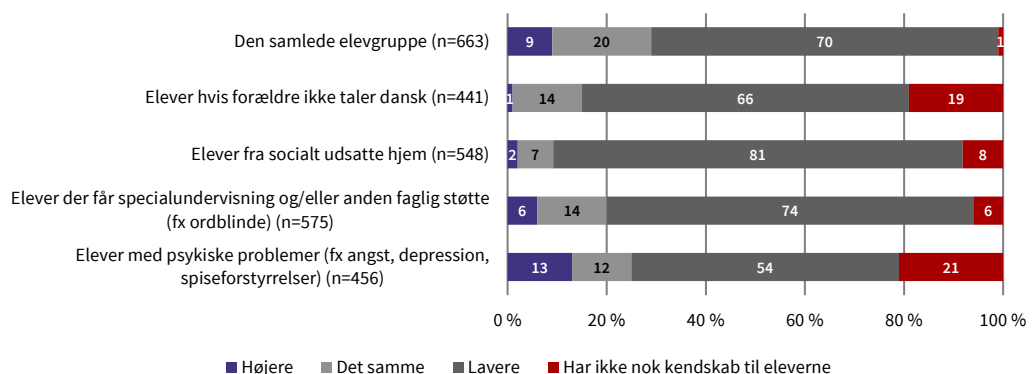
Lærer

4.5.4 Det læringsmæssige udbytte i nedlukningen faldt generelt, men enkelte ”blomstrede”

Lærere og ledere gør i interviewene opmærksom på, at eleverne med særlige behov har reageret forskelligt og havde forskellige udfordringer i perioden med nødundervisning. Af spørgeskemaundersøgelsen fremgår det, at lærerne vurderer, at elever med særlige behov generelt har haft et lavere læringsudbytte i nedlukningsperioden sammenlignet med den almindelige undervisning før pandemien. Det er især elever fra socialt udsatte hjem og elever, der modtager specialundervisning og/eller anden faglig støtte, der vurderes at have haft et lavere læringsudbytte. I alt 81 % af lærerne vurderer jf. figur 4.8, at elever fra socialt udsatte hjem har haft et lavere læringsudbytte i nedlukningsperioden sammenlignet med den almindelige undervisning. I alt 74 % af lærerne angiver, at elever, der får specialundervisning og/eller anden faglig støtte (fx ordblinde), har haft et lavere læringsudbytte i nedlukningsperioden.

FIGUR 4.8

I forhold til din almindelige undervisning, hvordan vurderer du følgende elevgruppers læringsudbytte i nedlukningsperioden?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020

Note: Tabelbilag B, tabel 30. Der er ikke signifikant forskel på trinene inden for hver elevgruppe når de aggregerede svarkategorier anvendes - dog med undtagelse af elevgruppen ”elever med psykiske problemer”, hvor en chi2-test viser en p-værdi = 0.011.

Det lavere læringsudbytte kan hænge sammen med, at en del af specialundervisningen ikke har kunnet forløbe, som den plejede under nedlukningen, jf. figur 4.6 ovenfor, men formentligt ganske enkelt også fordi eleverne manglede den struktur og løbende støtte til skolearbejdet, de ellers ville have og få i løbet af en almindelig skoledag.

Mens det generelle billede er, at elever med særlige behov har haft det fagligt svært i nedlukningsperioden, ses der dog i datamaterialet et mønster der viser, at nogle elever fra denne gruppe "blomstrede" i perioden, som lærere og ledere udtrykker det. Af figur 4.8 ses det, at 13 % af lærerne fra spørgeskemaundersøgelsen vurderer, at elever med psykiske problemer har fået et højere læringsudbytte i nedlukningen. Dykker vi ned i det kvalitative datamateriale, vidner det om, at enkelte elever har haft et godt udbytte af nødundervisningen. Som eksempler herpå fremhæver lærerne elever, der normalt har svært ved at samle sig om opgaverne i klassen, elever der kommer i mange konflikter eller lider af skolevægning. En lærer giver et eksempel på en sådan elev:

Jeg havde en i 9. klasse, som jeg havde tabt fuldstændig inden corona. Han ville ikke i skole og havde ikke lavet noget som helst. Han gik faktisk op til prøverne og præsterede væsentligt bedre, fordi han har fået det her break, hvor han har siddet og arbejdet helt alene og ikke har skullet spille op til noget som helst heroppe, som han ellers ville have gjort.

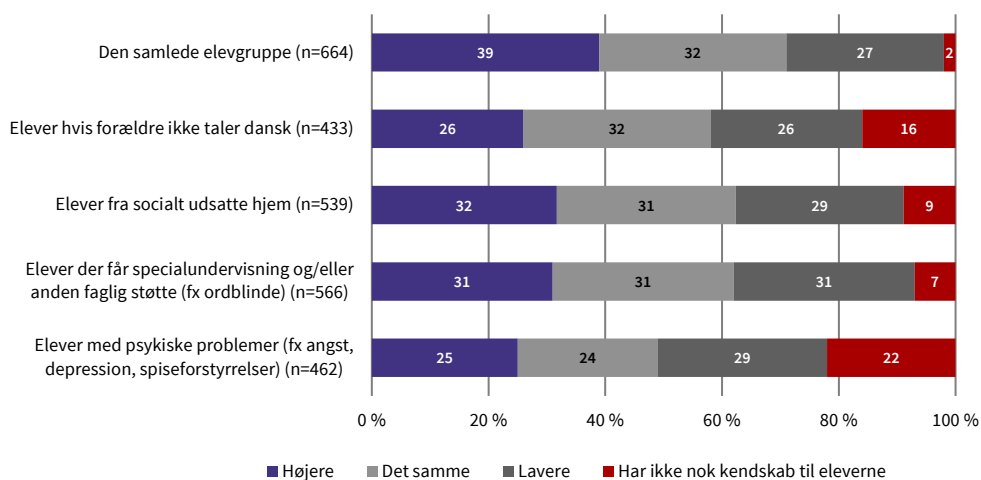
Lærer

Ifølge lærerne har nogle af deres elever nydt godt af en pause fra "det pres, de oplever, det er at komme i skole," som én formulerer det, og de har også haft gavn af den ro, eleverne som følge heraf oplevede under nedlukningen. Det har været godt for disse elever, at de ikke skulle forholde sig til mange klassekammerater eller skifte mellem mange aktiviteter i løbet af dagen, men i stedet kunne arbejde i eget tempo og med tilpassede opgaver, forklarer lærerne.

Svarene fra spørgeskemaundersøgelsen tyder på, at mens der ifølge lærerne var en relativt stor andel af den meget sammensatte gruppe af elever med særlige behov, der havde et lavere læringsudbytte i nedlukningsperioden, var billedet jf. figur 4.9 mere nuanceret i genåbningsperioden. For genåbningsperioden svarer fx i alt 32 % af lærerne i spørgeskemaundersøgelsen, at elever fra socialt udsatte hjem har fået et lidt højere eller meget højere læringsudbytte i genåbningsperioden. For nedlukningsperioden er dette tal i alt 2 %. Det samme billede gælder for elever, der får specialundervisning og/eller anden faglig støtte, hvor 31 % af lærerne vurderer at disse elever har fået et lidt eller meget højere læringsudbytte i genåbningsperioden, hvor 6 % vurderer det samme for nedlukningsperioden (tabelbilag B, tabel 30-31).

FIGUR 4.9

I forhold til din almindelige undervisning, hvordan vurderer du følgende elevgruppers læringsudbytte i genåbningsperioden?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020

Note: Tabelbilag B, tabel 31. Der er signifikante forskelle på trin inden for hver elevgruppe når de aggregerede svarkategorier anvendes (Tabelbilag B, tabel 31A-G).

4.6 Struktur og undervisningsformer i genåbningsperioden

Dette afsnit handler om lærere og elevers erfaringer med undervisningens struktur i genåbningen. Da skolerne åbnede i april, og eleverne på 0.-5. klassetrin vendte fysisk tilbage til skolerne, var skoledagen struktureret anderledes end normalt. Man har nogle steder talt om en ”forenklet skoledag”, fordi eleverne typisk var inddelt i mindre hold, der var færre elever pr lærer, færre fag og dermed færre skift i løbet af en dag. Andre steder gennemførte man flere tværfaglige forløb, flere aktiviteter, hvor det sociale var det primære formål, og aktiviteter, hvor det sociale og det faglige blev kombineret. På den måde har der været tale om en ”anderledes skoledag” for eleverne på 0.-5.klassetrin under genåbningen i foråret 2020. I forbindelse med at de ældste elever i midten af maj 2020 fik mulighed for at komme tilbage på skolerne, var der imidlertid hverken lokaler eller lærere nok til at fortsætte denne særlige organisering alle steder. Det betød, at det især var 0.-5. klasseeleverne, der oplevede anderledes skoledage på mindre hold og evt. med færre fag og mere sammenhængende tid, hvor læreren havde mere tid til hver elev end ellers, mens 6.-9. klasseeleverne oplevede en fagrække og klassestørrelse, der i højere grad lignede den normale.

4.6.1 En anderledes skoledag for 0.-5. klasse

I interviewene beskriver lærerne den første tid i genåbningen som en god periode, hvor eleverne trivedes med at være tilbage på skolen. En lærer udtaler, at ”det var ikke rosenrødt, men det var tæt på” og forklarer, at de små hold gav mulighed for at yde en anden faglig og social omsorg for eleverne. I spørgeskemaundersøgelsen er lærerne blevet bedt om at prioritere blandt 17 udsagn ift., hvad der står tilbage som det mest positive fra undervisningen i genåbningen. 26 % af lærerne i indskolingen og 28 % af lærerne på mellemtrinnet angiver, at mindre hold har været den mest positive erfaring. Af spørgeskemaundersøgelsen ses det ligeledes, at 64 % af lærerne i indskolingen og 62 % af lærerne på mellemtrin underviste deres elever i mindre hold i genåbningsperioden. Udover mindre hold, angiver lærerne på tværs af trinnene, at det har været en positiv erfaring, at eleverne

oplevede færre skift i løbet af dagen (10 % af lærerne har angivet dette som 1. prioritet), at lærerne selv havde frihed til at planlægge undervisningen (10 %) og at de oplevede at få en tættere relation til eleverne (11 %) (tabelbilag B, tabel 42, 46). Interviewene tegner et billede af, at mindre hold især betød roligere timer med bedre tid til den enkelte elev, hvilket var med til at give bedre mulighed for en tættere relation til eleverne. Færre skift og mere frihed til at planlægge gav bedre mulighed for længere forløb og for at tilpasse undervisningen til elevernes ”dagsform”.

Rolige timer og mere tid til den enkelte elev

I interviewene fremhæver lærerne, at holddelingen af eleverne betød, at det var nemmere at have overblik over alle elever. Det gav lærerne en mere rolig undervisning, hvor de kunne tage sig tid til elevernes forskellige udfordringer og understøtte dem på forskellige niveauer:

Vi fik tid til hver elev. Kortere skoledage. Vi havde velforberedte lærere, rolige omgivelser. Og jeg kan godt sige dig, at jeg i min klasse har oplevet nogle børn, som er blomstret op.

Lærer

I interviewene peger lærerne på, at de mindre hold især var en fordel for de elever, som har svært ved at gå i skole. Lærerne peger på, at den øgede voksenstyring var med til at skabe en mere rolig skoledag, hvor eleverne var inddelt i hold i timerne og i legegrupper i frikvartererne. Det betød ifølge lærerne, at der var færre konflikter, fordi eleverne ikke brugte energi på at finde ud af, hvilken gruppe de skulle lege med og heller ikke var bange for at stå alene tilbage uden legekammerater.

Skoledagens start og kortere længde var ifølge lærerne også med til at give roligere dage. Eleverne mødte ved et fast mødested udendørs, hvor en lærer eller pædagog tog imod. Det betød, at der var en anden ro på skolen om morgenen: Forældrene gik ikke ind på skolen, og der var ikke elever, som cirkulerede rundt og skabte uro. Kortere skoledage gav også lærerne bedre tid til at forberede undervisning, og lærerne oplevede, at eleverne profiterede mere af undervisningen og bedre kunne holde koncentrationen.

En af de erfaringer, som skolerne har gjort sig ift. tilbagevenden til undervisning med fysisk tilstedeværelse, er, at det kan give mere rolig start på dagen, når forældrene til de yngste elever ikke kommer med ind i klasserne, men i stedet siger farvel udenfor, fx ved lågen eller i skolegården. I de kvalitative interview er der eksempler på, at der er skoler der har gået videre med dette i den mere almindelige hverdag, omend at det lige præcis er dette, de har taget med sig, handler både om fordelene i forhold til ro og struktur, men også at det er en ”lavt hængende frugt”.

Fleksibel undervisning og tilpasning til ’dagsformen’

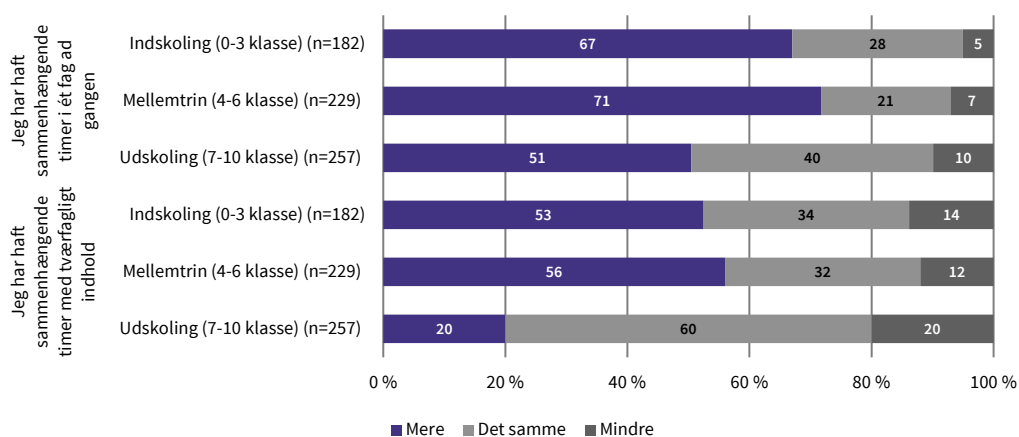
Spørgeskemaundersøgelsen viser jf. afsnit 4.5.1, at lærerne sætter pris på færre skift i skoledagen og frihed til at planlægge. Når lærerne i interviewmaterialet har fremhævet færre skift og frihed til at planlægge undervisningen, har det især handlet om, at lærerne havde mere sammenhængende tid med færre elever, hvor de kunne strukturere undervisningen mere fleksibelt, tage på ture og løbende tilpasse undervisningen efter elevernes ”dagsform,” som en lærer kalder det.

Forenkledte skemaer med mere sammenhængende tid gav ifølge lærerne bedre kontinuitet i relationen til eleverne, som ”mødte de samme ansigter hver dag,” forklarer en lærer. Fra et elevperspektiv, var det ”mere afslappende, fordi der ikke pludselig kom en ny vikar,” siger en elev i interviewet. I de situationer, hvor der ikke var en god relation mellem lærere og elever, kunne de mange timer sammen dog også opleves langstrakte. En lærer forklarer fx, at det var svært, når vedkommende havde dage med et hold med elever, læreren ikke på forhånd kendte eller underviste på andre trin, end de plejede at undervise, og hvor de brugte megen energi på bare at skabe ro.

Forenkledte skemaer betød endvidere, at lærerne kunne planlægge andre undervisningsforløb end normalt. Især i indskoling (i alt 67 %) og på mellemtrinnet (i alt 71 %) angiver lærerne jf. figur 4.10, at de har haft flere sammenhængende timer i ét fag ad gangen, mens det er tilfældet for i alt 51 % af udskolingslærerne. Et lignende mønster gør sig jf. figuren gældende ift. sammenhængende timer med tværfagligt indhold, omend på et lavere niveau.

FIGUR 4.10

I forhold til din almindelige undervisning før covid-19-pandemien, har følgende fundet sted mere eller mindre i genåbningsperioden?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: Svarkategorierne til spørgsmålet lød: "Meget mere", "Lidt mere", "Det samme", "Lidt mindre" og "Meget mindre".

Note: Svarkategorierne "Meget mere" og "Lidt mere" er slået sammen til "Mere". Svarkategorierne "Meget mindre" og "Lidt mindre" er slået sammen til "Mindre".

Note: Tabelbilag B, tabel 43-44.

Analyse af interviewdata peger på, at mere sammenhængende tid med tværfagligt indhold ikke nødvendigvis er udtryk for, at man har haft tværfagligt samarbejde *mellem* lærere, men formentligt snarere et udtryk for, at det er den samme lærer, der så har undervist i de fag, som vedkommende har kompetencer inden for.

De sammenhængende timer har givet mulighed for at afprøve nye undervisningsmetoder og for løbende at justere og lade skift mellem faglige aktiviteter afhænge af elevernes motivation og deltagelse frem for skoleklokken. En lærer beskriver, at "tempoet var kørt ud af skoledagen," fordi klokken ikke ringede, og strukturen var mere fleksibel, hvilket gav mulighed for både fordybelse og udflugter. Omvendt betød de sammenhængende perioder med ét fag, at der ikke blev undervist i alle fag, og eleverne peger i interviewene på, at de synes, nogle fag blev "forsømt" eller "bare visket ud". En elev forklarer:

Det var svært, fordi vi fik kun de to faste fag [dansk og matematik], som vi plejer at have mest. Det var lidt kedeligt. Vi fik ikke særlig meget billedkunst og natur/teknik og alt sådan noget. Det var lidt kedeligt faktisk pga., at vi kun fik to fag.

Elev, 3. klasse

De steder, hvor skoledagen var forenklet med få lærere, mindre hold og færre fag var altså med til at skabe mere rolige omgivelser for eleverne, men kunne også – især i længden – opleves mere ensformigt fra elevernes perspektiv.

4.6.2 Færre ressourcer da 6.-9. klasselever kom tilbage

Da 6.-9. klasseleverne kom tilbage på skolerne, var afstandskravet sat ned til én meter, og interviewmaterialet peger på, at dette var helt afgørende for at det overhovedet kunne lade sig gøre, fordi det var en stor udfordring at finde lokaler og lærere nok til alle elever. Det billede, interviewene tegner af denne periode, er mindre rosenrødt end den første tid med få elever på skolen. Skolerne fandt forskellige løsninger på ressource manglen, og datamaterialet peger især på to løsninger: Nogle af lærerne fortsatte fjernundervisningen for de ældste elever, eller én lærer underviste to halve klasser samtidig.

I spørgeskemaundersøgelsen svarer i alt 32 % af udskolingslærerne, at eleverne i genåbningen havde hele dage (9 %), halve dage (13 %) eller få timer i løbet af ugen (10 %) med fjernundervisning (tabelbilag B, tabel 45). Interviewene peger på, at det især var sprogfagene, der blev afviklet som fjernundervisning for at undgå at blande elever på tværs af klasser. Derudover svarer 17 % af udskolingslærerne, at eleverne blev undervist i mindre hold eller grupper, hvorimod 83 % af udskolingslærerne svarer, at de ikke underviste eleverne opdelt (tabelbilag B, tabel 45, 46). Interviewmaterialet peger på, at holddeling blandt de ældre elever ikke nødvendigvis var ensbetydende med én lærer til hvert hold – undertiden skulle to hold deles om én lærer samtidig. Lærerne fortæller fx, at undervisning af ét hold blev streamet til et andet hold, eller at de gik mellem to lokaler for simultant at varetage undervisningen af to hold:

Der var ikke plads til, at klassen kunne være i ét lokale, fordi der stadig var krav om én meters afstand. Så jeg havde faktisk – ene lærer – mine elever delt i to klasserum, hvor jeg gik frem og tilbage mellem dem. Jeg synes virkelig, at den periode var rigtig hård.

Lærer

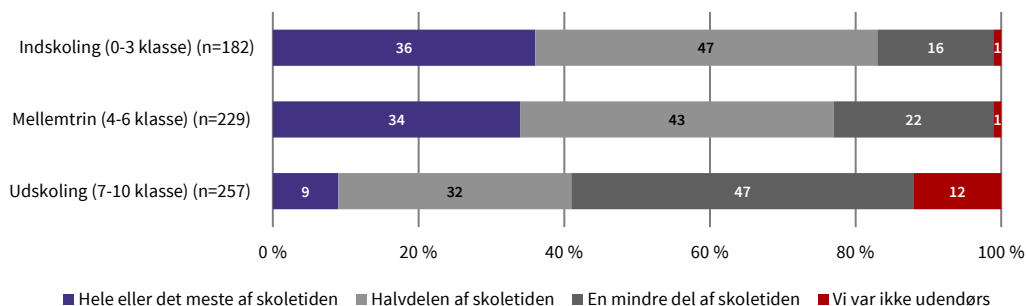
I interviewene forklarer eleverne, at det var frustrerende at blive undervist af én lærer, der samtidig havde ansvaret for et andet hold, fordi undervisningen blev afbrudt, og det var svært at få hjælp. Hvor den første del af genåbningen var præget af nye muligheder i undervisningen, var den sidste del for de store elever anderledes præget af begrænsninger.

4.6.3 Mere undervisning foregik udendørs

I genåbningen rykkede undervisningen i høj grad udenfor. Det var især eleverne i indskolingen og på mellemtrinnet, der blev undervist ude og i mindre omfang elever i udskolingen. I alt svarer 83 % af lærerne jf. figur 4.11, at mindst halvdelen af undervisningen i indskolingen foregik udendørs (6 % hele skoletiden, 30 % det meste af skoletiden, 47 % halvdelen). Dette tal var i alt 77 % for elever på mellemtrinnet og i alt 40 % for elever i udskolingen. Kun i alt 1 % af eleverne i indskolingen og 1 % af eleverne på mellemtrinnet blev ikke undervist udendørs, hvorimod i alt 12 % af eleverne i udskolingen enten ikke var udendørs eller ikke havde mulighed for at være udendørs.

FIGUR 4.11

Hvor meget skoletid brugte du med klassen udendørs (fx i skolegården, i parker eller et andet sted) i genåbningsperioden?

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: Svarkategorierne til spørgsmålet lød: "Hele skoletiden", "Det meste af skoletiden", "Halvdelen af skoletiden", "En mindre del af skoletiden", "Vi var ikke udendørs" og "Vi havde ikke mulighed for at være udendørs".

Note: Svarkategorierne "Hele skoletiden" og "Det meste af skoletiden" er slået sammen til "Hele eller det meste af skoletiden". Svarkategorierne "Vi var ikke udendørs" og "Vi havde ikke mulighed for at være udendørs" er slået sammen til "Vi var ikke udendørs".

Note: Tabelbilag B, tabel 47.

Analyse af interviewene viser, at lærerne havde særligt to grunde til, at de yngste elever kom mere udenfor end de ældste: For det første var de yngste elever i højere grad opdelt i hold med mindst én lærer, og det gjorde en stor forskel, når lærerne ville tage på tur. For det andet havde lærerne mere fokus på at indhente det faglige, da de ældste elever kom tilbage i skolerne, og lærerne kunne derfor ikke være så fleksible med det faglige indhold.

Den udeundervisning, lærerne beskriver i interviewene, spænder fra almindelig klasseundervisning, der er rykket udenfor, til undervisning, der tog afsæt i lokalområdet og rummede både bevægelse og fagligt indhold. Det var især den sidstnævnte form for udeundervisning, der var en krævede opgave at forberede og gennemføre for at det blev god udeundervisning, forklarer lærerne.

Når den almindelige klasseundervisning rykkede udenfor, foregik undervisningen fx siddende på puder på en græsplæne på skolens område. Lærerne giver også eksempler på undervisning på udeområderne, hvor bevægelse og faglighed fulgtes ad, fx når eleverne var på orienteringsløb med gåder, på ordjagt eller spillede bingo, hvor de skulle løbe ud og finde regnestykker. Endelig tog lærerne på ture med eleverne, fx når naturfagsundervisningen rykkede ud i en mose, eller eleverne gik i skoven og skrev stil med inspiration fra indtrykkene dér.

En del skoler har i det kvalitative datamateriale udtrykt ønske om at fortsætte med at have mere udendørs undervisning. I spørgeskemaundersøgelsen har i alt 76 % af skoleledere svaret, at de har haft kun positive (25 %) eller overvejende positive (51 %) erfaringer med *Åben Skole/udeundervisning/udeskole* i nødundervisningsperioden som helhed. I spørgeskemabesvarelserne har i alt 42 % skoleledere angivet, at de allerede har ændret praksis (32 %) eller har truffet beslutning (10 %) om at gøre mere brug af *Åben Skole/udeundervisning/udeskole* (tabelbilag B, tabel 91A, 91B).

4.7 Elevernes deltagelse og motivation i genåbningsperioden

Da eleverne kom tilbage på skolen, var de glade for at se deres kammerater, og det skabte en tiltrængt ramme for hverdagen at være på skolen igen. Skoledagens struktur og undervisningen var anderledes, end den plejede at være, og det havde betydning for elevernes motivation. I begyndelsen var glæden ved at være tilbage stor. Efterhånden som tiden gik, dalede elevernes motivation, for den anderledes dag blev alligevel ensformig, og eleverne savnede de kammerater, de ikke så til daglig som følge af holddeling i både undervisningen og i frikvartererne.

4.7.1 Tilbagevenden til hverdagens rutiner og klassekammerater motiverede eleverne

Blandt eleverne i 5. og 8. klasse angiver i alt 43 %, at de var enten var lidt mere (29 %) eller meget mere (14 %) motiverede i undervisningen i genåbningen sammenlignet med i den almindelige undervisning før covid-19-pandemien. 35 % oplevede, at deres motivation var uændret. I alt 22 % af eleverne oplevede, at de var enten lidt mindre (18 %) eller meget mindre (4 %) motiverede i undervisningen i genåbningen sammenlignet med perioden før covid-19-pandemien (tabelbilag B, tabel 48). Når elevernes spørgeskemabesvarelser kobles til registerdata, finder vi ikke nævneværdige forskelle på motivationen i genåbningsperioden, når eleverne opdeles efter hhv. stærkt og svagt fagligt udgangspunkt¹¹ (tabelbilag B, tabel 79-80).

4.7.2 Ændrede rammer kan have gjort det nemmere at motivere eleverne

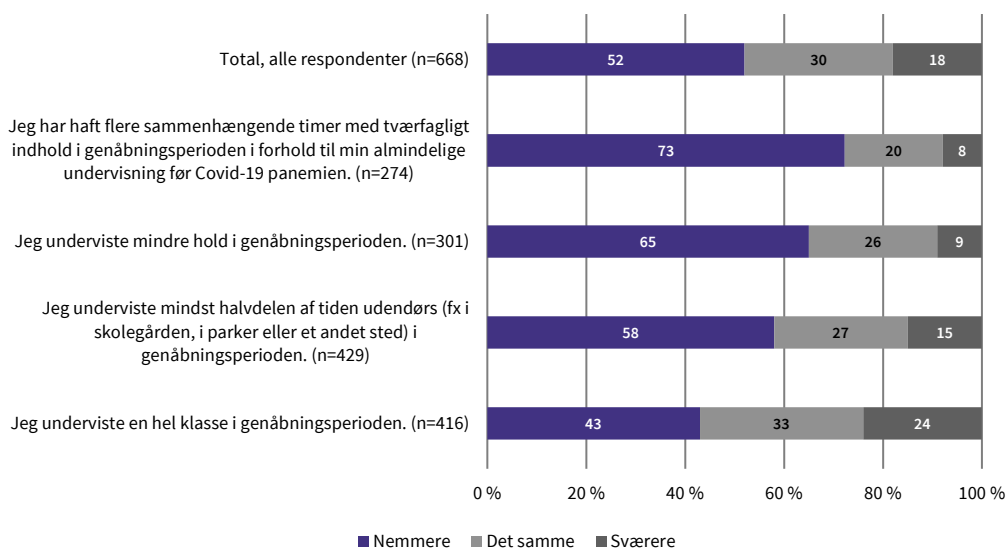
I interviewene fortæller lærerne, hvordan de oplevede, at den anderledes struktur for dagen var med til at skabe et godt afsæt for undervisningen. Analyse af de kvantitative data viser, at i alt godt halvdelen (52 %) af lærerne oplevede, at det var enten lidt nemmere (31 %) eller meget nemmere (21 %) at motivere eleverne i genåbningsperioden, sammenlignet med den almindelige undervisning før covid-19-pandemien (jf. figur 4.12 og tabelbilag B, tabel 49). I det følgende giver vi en beskrivelse af, hvordan lærerne oplevede det var at motivere deres elever, alt efter hvordan undervisningen var tilrettelagt og gennemført i genåbningsperioden. Til figuren er udvalgt en række kendetegn ved undervisningens tilrettelæggelse og gennemførelse, og disse kan være relevante i denne sammenhæng. Kendetegnene er informeret af de kvalitative interview. Der er *ikke* tale om en statistisk sammenligning i den forstand, at vi udtaler os om statistiske forskelle på fordelingerne de forskellige spørgsmål imellem. Derimod beskriver vi helt enkelt, hvordan lærere, der fx har undervist mindre hold eller har undervist meget udendørs osv., har oplevet det at skulle motivere deres elever.

Figur 4.12 viser, at blandt lærere, der har undervist mindre hold i genåbningsperioden, har 65 % fundet det nemmere at motivere eleverne sammenlignet med den almindelige undervisning. Blandt lærere, der i genåbningsperioden har haft flere sammenhængende timer med et tværfagligt indhold end almindeligvis, fandt 73 % af lærerne det nemmere at motivere deres elever. Lærere, underviste hele klasser ad gangen i genåbningsperioden, har haft en mere blandet oplevelse af at skulle motivere deres elever: 24 % har fundet det svære, 33 % har synes at det var det samme, mens 43 % har fundet det nemmere end i den almindelige undervisning.

¹¹ Vi har opdelt eleverne, der har svaret på spørgeskemaet, i kvartiler, opgjort efter hvordan de har klaret sig i tidligere nationale test i dansk og matematik, jf. bilag A. Denne opdeling af elever bruger vi til at undersøge, om elever med hhv. et fagligt stærkt udgangspunkt og et fagligt svagt udgangspunkt har oplevet nødundervisningen forskelligt iht. deres spørgeskemabesvarelser.

FIGUR 4.12

Lærernes oplevelse af, hvor nemt eller svært det var at motivere eleverne i undervisningen i genåbningsperioden opdelt efter udvalgte aspekter af undervisningens tilrettelæggelse eller gennemførelse.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: Den fulde formulering af spørgsmålet om motivation af eleverne lød: "I forhold til din almindelige undervisning før covid-19-pandemien, har følgende været nemmere eller sværere i din undervisning i [klassen] i genåbningsperioden?" hvor "følgende" i dette tilfælde handler om at motivere eleverne i undervisningen og [klassen] henviser til den klasse læreren har svaret ud fra. Svarkategorierne har været: "Meget nemmere", "Lidt nemmere", "Det samme", "Lidt sværere" og "Meget sværere". Svarkategorierne "Meget nemmere" og "Lidt nemmere" er slået sammen til "Nemmere". Svarkategorierne "Meget sværere" og "Lidt sværere" er slået sammen til "Sværere". Til spørgsmålene om undervisningen, har lærerne kunnet angive om de har gjort følgende: "Jeg underviste en hel klasse ad gangen alene", "Jeg underviste en hel klasse ad gangen sammen med en kollega", "Jeg underviste mindre hold/grupper alene" og "Jeg underviste mindre hold/grupper sammen med en kollega". Lærerne kunne sætte flere kryds. Ud fra disse svar er der dannet en variabel der indikerer, om læreren har undervist i hold, hvis læreren har sat kryds ved "Jeg underviste i mindre hold/grupper alene" eller ved "Jeg underviste i mindre hold/grupper sammen med en kollega". På samme måde er der dannet en variabel der indikerer, om læreren har undervist hele klasser, hvis læreren har sat kryds ved "Jeg underviste en hel klasse ad gangen alene" eller ved "Jeg underviste en hel klasse ad gangen sammen med en kollega".

Note: Figuren indeholder afrundede tal, hvormed de ikke altid summerer til 100.

Note: Tabelbilag B, tabel 50, 54, 56-57.

I interviewene peger lærerne på, at eleverne på de små hold blev set og hørt mere, end de plejer, både fordi der var mere taletid til hver elev, og fordi det var nemmere for dem at tale til en mindre gruppe end en hel klasse. Derudover beskriver en lærer, at variationen mellem klasseundervisning og udeundervisning betød, at eleverne var mere aktive, når de var i klassen:

Vi havde jo nogle lange perioder, hvor vi skulle være udenfor. Så synes jeg, når vi endelig kom ind, var de meget mere gearede. De var klar på, at nu arbejder vi altså. Så en time udenfor og en time indenfor, det fungerede rigtig godt.

Lærer

Udeundervisningen bød også på anderledes undervisning og samvær end undervisningen i klasserummet. Når lærerne rykkede undervisningen ud, var der perioder, hvor de gik eller cyklede med eleverne, undersøgte en mose eller samlede sten på strand. Den type aktiviteter satte rammer for

en anden slags samtaler med eleverne. En lærer forklarer, at ”jeg havde nogle af de bedste samtaler med dem i den her periode, hvor vi underviste ude.” Lærerne fremhæver, at især de elever, som kan have svært ved klasseundervisningen, var mere aktive og motiverede, end de plejer at være. En lærer forklarer:

Vi lavede også stafetter og løb, og vi var generelt meget aktive i undervisningen, som en grundlæggende forskel. Det synes jeg var mega fedt. Det var virkelig, virkelig også fedt at se nogle af de elever, som er udfordret på at være i klasserummet nogle gange, være deltagende og glade.

Lærer

De ændrede rammer gjorde det dog ikke kun nemmere at motivere eleverne – der var også en række udfordringer forbundet med de uvante forhold, som især med tiden påvirkede elevernes motivation negativt. Dette udfoldes i næste afsnit.

Elevernes motivation dalede som tiden gik

I interviewene peger eleverne på, at med tiden blev undervisningen mindre motiverende og mere ensformig. Ligesom i nedlukningen ses i genåbningen et blandet billede ift. elevernes oplevelse af, hvorvidt undervisningen er ensformig. I alt angiver 34 % af eleverne, at undervisningen enten var lidt mindre (26 %) eller meget mindre ensformig (8 %), omtrent en tredjedel angiver det samme som før covid-19-pandemien (35 %) og i alt ca. en tredjedel svarer, at undervisningen var enten lidt mere (25 %) eller meget mere ensformig (6 %) (tabelbilag B, tabel 58). En elev forklarer i interviewet:

Den første uge, man kom i skole, var jeg glad, fordi man kunne møde de andre og sådan noget. Men efter nogle uger blev det meget kedeligt igen, hvor læreren talte meget. Timerne blev meget kedelige.

Elev, 7. klasse

Den ensformighed, som nogle elever oplevede, handler ifølge de interviewede elever om, at det var de samme få fag, der blev undervist i, den samme makker, der blev arbejdet sammen med og den samme lærer eller samme få lærere, der underviste dem. Eleverne savnede de praktisk-musiske fag og syntes, at skoledagen blev ”tung”, når den bestod af lange forløb i fx dansk eller matematik.

4.8 Elevernes læringsudbytte i genåbningsperioden

Analyse af datamaterialet viser et forskelligartet billede af elevernes læringsudbytte i genåbningsperioden. Der er både lærere og elever, som vurderer, at læringsudbyttet har været højere, og næsten lige så mange der vurderer, at det har været lavere. Dette afsnit beskriver forskellighederne i vurderingerne af læringsudbyttet. På baggrund af det kvalitative materiale peger afsnittet først på, at det især er lærerens mulighed for at differentiere undervisningen, hjælpe eleverne og give feedback, der har betydning for, om eleverne har fået øget fagligt udbytte af undervisningen. Dernæst fremhæves forhold, som ifølge interviewene har hæmmet elevernes læring, herunder mangel på lærerressourcer samt fag og aktiviteter, der ikke har været gennemført.

4.8.1 Stor spredning i vurderinger af elevernes læringsudbytte

Spørgeskemaundersøgelsen tegner et forskelligartet billede af lærernes vurdering af elevernes læringsudbytte i genåbningsperioden. I alt 39 % af lærerne angiver, at den samlede elevgruppes læringsudbytte været enten lidt (30 %) eller meget (9%) højere i genåbningsperioden end i den almin-

delige undervisning. 32 % svarer, at læringen har været den samme, og i alt 27 % svarer, at elevernes læringsudbytte har været lidt (24 %) eller meget lavere (3 %), jf. figur 4.13 nedenfor. Et lignende, blandet billede genfindes blandt eleverne, hvor gruppen af elever, der i alt angiver, at de lærte lidt (26 %) eller meget mindre (5 %) i genåbningen er lige så stor som den gruppe, der i alt angiver, at de lærte lidt (20 %) mere (9 %). Samtidig oplevede 40 % af 5. og 8. klasseeleverne, at de lærte det samme i genåbningsperioden, som før covid-19-pandemien (tabelbilag B, tabel 31,60).

I det følgende fremhæves først forhold, som kan have styrket elevernes læring i genåbningsperioden. Derefter fremhæves forhold, som kan have hæmmet elevernes læring i genåbningsperioden.

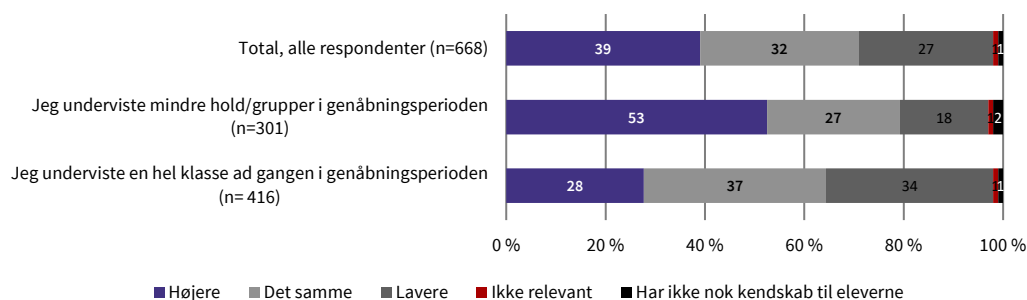
Mulighed for differentiering og hjælp var vigtig for elevernes læring

I spørgeskemaundersøgelsen angiver 43 % af lærerne, at det var nemmere at tilpasse undervisningen til den enkelte elev i genåbningsperioden sammenlignet med undervisningen før covid-19-pandemien. 50 % af lærerne angiver, at det var nemmere at skabe mulighed for faglig fordybelse for eleverne, og 46 % angiver, at det var nemmere at give eleverne individuelt feedback (tabelbilag B, tabel 49).

Som vi skal se i det følgende, indikerer lærerne i de kvalitative interview, at mindre hold har haft nogle fordele. Figur 4.13 viser lærernes vurdering af elevernes læringsudbytte i genåbningsperioden opdelt efter, hvorvidt de underviste mindre hold eller hele klasser. I alt har omtrent halvdelen (53 %) af de lærere, der har undervist mindre hold, i spørgeskemaet angivet, at de vurderer, at den samlede elevgruppes læringsudbytte har været højere i genåbningsperioden end i den almindelige undervisning. Blandt lærere, der har undervist hele klasser ad gangen i genåbningsperioden, vurderer i alt 28 %, at eleverne har haft et højere læringsudbytte.

FIGUR 4.13

Lærernes vurdering af den samlede elevgruppes læringsudbytte i genåbningsperioden opdelt på, om lærerne underviste mindre hold eller hele klasser.

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: Den fulde formulering af spørgsmålet lød: "I forhold til din almindelige undervisning, hvordan vurderer du følgende elevgruppes læringsudbytte i genåbningsperioden, hvor der her er fokus på "Den samlede elevgruppe".

Note: Den fulde formulering af spørgsmålet om undervisning i hold eller hele klasser lød: "Når du underviste på skolen i genåbningsperioden, underviste du så en hel klasse ad gangen, eller var klassen opdelt i hold? Vælg det svar, der passer bedst." Lærerne kunne angive om de har gjort følgende: "Jeg underviste en hel klasse ad gangen alene", "Jeg underviste en hel klasse ad gangen sammen med en kollega", "Jeg underviste mindre hold/grupper alene" og "Jeg underviste mindre hold/grupper sammen med en kollega". Lærerne kunne sætte flere kryds. Ud fra disse svar er der dannet en variabel der indikerer, om læreren har undervist i hold, hvis læreren har sat kryds ved "Jeg underviste i mindre hold/grupper alene" eller ved "Jeg underviste i mindre hold/grupper sammen med en kollega". På samme måde er der dannet en variabel der indikerer, om læreren har undervist hele klasser, hvis læreren har sat kryds ved "Jeg underviste en hel klasse ad gangen alene" eller ved "Jeg underviste en hel klasse ad gange sammen med en kollega".

Note: Figuren indeholder afrundede tal, hvormed de ikke altid summerer til 100.

Note: Tabelbilag B, tabel 61

I interviewene forklarer lærerne, at når de har undervist et hold, der kun bestod af halvdelen af deres egen klasse, har det givet gode betingelser for læring. Få elever og få skift i løbet af dagen har givet dem bedre tid til at hjælpe den enkelte elev, til at se, høre og anerkende alle elever og til at tilpasse undervisningen til fx både de udfordrede elever og til de fagligt dygtige elever.

I modsætning til nedlukningen tyder de kvantitative data fra genåbningen ikke på nogen nævneværdig forskel i lærernes vurdering af læringsudbyttet blandt elever med hhv. et fagligt stærkt og et fagligt svagt udgangspunkt. I interviewene fremhæver lærerne især, at forhold, som havde betydning for elevernes læring i genåbningsperioden, i høj grad omhandlede lærernes muligheder i undervisningen. Herimod var forhold med betydning for elevernes læring under nedlukningsperioden knyttet til elevernes muligheder for at tilrettelægge deres dag og arbejde selvstændigt. Udover at lærerne havde mere tid pr elev, betød de små hold ifølge lærerne, at de brugte mindre energi på at holde ro i klassen til sammenligning med den normale undervisning. Dette var i sig selv med til at give bedre betingelser for koncentration om undervisningen og mere overskud til at fokusere på kerneopgaven, viser interviewene. En lærer forklarer:

Jeg tror faktisk, at det er første gang nogensinde, at jeg er blevet færdig med det matematikpensum, som jeg gerne ville igennem i løbet af et år.

Lærer

Læreren forklarer desuden, at de små hold især var en fordel for de elever, der havde svært ved at være i skole, fordi der var mere ro og bedre tid til den enkelte elev. Den anderledes – og nogle steder forenkede - skoledag, der er beskrevet i 4.7.1 med færre elever på et hold, færre skift i løbet af

dagen og fleksibel mulighed for at tilpasse undervisningen til eleverne, gav ifølge lærerne bedre betingelser for elevernes læring.

Mangel på lærere og aflyste fag havde negativ betydning for elevernes læring

Når både lærere og elevers vurderinger af læringsudbyttet i genåbningen er så forskelligartede, kan det hænge sammen med, at der var situationer, hvor der ikke var tilstrækkeligt med lærere til at undervise alle hold, ligesom visse fag og faglige aktiviteter blev aflyst. Dette belyses i dette afsnit.

Interviewene med lærere og elever peger på, at holddeling var udfordrende, når en lærer har skullet stå for undervisning af flere hold samtidig eller har varetaget undervisning i klasser og fag, vedkommende ikke har følt sig hjemme i. Især lærere og elever fra mellemtrin og udskoling fortæller i interviewene om disse erfaringer. Både lærere og elever fortæller, at det gik ud over læringsudbyttet, når lærerne havde tilsyn med flere hold i forskellige lokaler. Lærerne forklarer, at det begrænsede, hvordan de kunne undervise. Instruktionen blev kortere og skulle gentages eller streames i flere lokaler, og lærerne valgte opgaver, som eleverne kunne sidde med alene. En elev forklarer, at eleverne enten kunne læse eller lave opgaver i udleverede mapper, og at det var en ”meget kedelig” skoledag. Lærerne havde dårligere betingelser for at se, om eleverne var i gang eller havde brug for hjælp, når lærerne ikke var i samme lokale som eleverne. En elev forklarer, at det var svært at få lærerens opmærksomhed:

Vi havde ikke så tit en lærer, og vi måtte ikke bare gå ud i fællesrummet, for der var også nogle, der sad dér og havde time. Og man måtte ikke bare gå ud til alle de andre, så lærerne skulle komme ind, men der kom ikke nogen, så man kunne ikke få hjælp.

Elev, 6. klasse

Holddelingen af eleverne var altså ikke i sig selv en fordel, hvis ikke der fulgte lærerressourcer med.

En anden væsentlig begrænsning i genåbningen var, at eleverne ikke blev undervist i alle fag, mens de store fag som dansk og matematik samt sociale aktiviteter fyldte mere, end de plejede i den almindelige undervisning. Både lærere og elever peger i interviewene på, at de var bagud i især de fag, der afvikles i faglokaler (fx håndværk og design) eller på tværs af klasser (fx fransk eller tysk). I spørgeskemaet havde lærerne mulighed for at prioritere blandt 16 udsagn ift., hvad der står tilbage som den mest negative erfaring fra undervisningen i genåbningsperioden. 16 % af lærerne, der underviser i udskolingen, angiver udsagnet ”At jeg oplevede et pres, for at indhente det tabte fra nedlukningsperioden” som deres mest negative erfaring. Til sammenligning overgås dette udsagn kun af udsagnet ”afstandsregler”, som hele 18 % af udskolingslærerne identificerede som deres mest negative erfaring i samme periode (tabelbilag B, tabel 23). I interviewene forklarer lærerne, at presset for at indhente det tabte fra nedlukningsperioden hænger sammen med, at udskolingseleverne kun havde kort tid til at indhente dette før de planlagte - men senere aflyste - afgangsprøver.

4.9 Elevernes trivsel og sociale fællesskaber i genåbningsperioden

Lærerne havde i genåbningen ekstra fokus på elevernes trivsel, og sociale aktiviteter fyldte mere i undervisningen end hidtil. Interviewene med lærerne giver overordnet to forklaringer på det øgede fokus på det sociale fællesskab. For det første søgte lærerne at sikre sig, at eleverne havde det godt efter nedlukningen, og de ændrede rammer for undervisningen var med til at gøre det nemmere. For det andet søgte lærerne at kompensere for, at det sociale fællesskab på skolen var udfordret af de restriktioner og afstandsregler, der gjaldt, og selvom eleverne var tilbage på skolen, savnede de

deres klassekammerater, som var på andre hold, og frit at kunne lege sammen. I det følgende tegnes først et billede af elevernes trivsel i genåbningen, og derefter udfoldes de to forklaringer på lærernes fokus på trivsel og sociale relationer i genåbningen.

4.9.1 Eleverne trivedes med at være tilbage på skolen

85 % af 5. og 8. klasseeleverne angiver i spørgeskemaundersøgelsen, at de i genåbningsperioden enten var i lige så godt humør som før corona (41 %), eller at de var i bedre (31 %) eller meget (13 %) bedre humør end før corona. Kun i alt 16 % angiver, at de var i lidt eller meget dårligere humør i genåbningsperioden sammenlignet med før corona (tabelbilag B, tabel 63). Når eleverne i interviewene vurderer, hvordan de havde det i genåbningsperioden, er deres vurderinger tæt koblet til deres oplevelser af sociale relationer til lærere og elever. De positive fortællinger handler især om at være glade for at se klassekammerater og lærere igen, om nemmere at kunne få hjælp og opmærksomhed i timerne og om at have tid til sociale aktiviteter. De negative fortællinger handler omvendt om at møde lærere, de ikke kendte, være adskilt fra deres venner, når de var inddelt i hold og generelt at være begrænsede af ikke at måtte være tæt på hinanden.

4.9.2 Anderledes undervisning gjorde det nemmere at styrke relationer, trivsel og fællesskaber

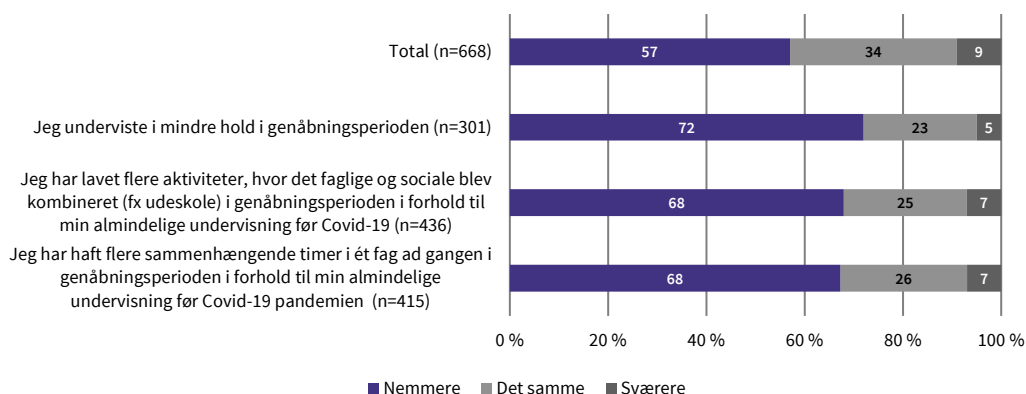
I genåbningen havde lærerne nogle andre rammer for undervisningen end normalt. I spørgeskemaundersøgelsen angiver i alt 57 % af lærerne (jf. figur 4.14), at det var enten lidt eller meget nemmere at skabe *gode relationer* til eleverne, i alt 49 % svarer, at det var nemmere at skabe et *godt klassefællesskab*, og en tilsvarende andel (49 %) angiver, at det var nemmere at skabe *trivsel* hos den enkelte elev i forhold til den almindelige undervisning (tabelbilag B, tabel 49).

Der er selvfølgelig mange måder, hvorpå man kan understøtte skabelse af gode relationer mellem lærere og elever. Ligesom til figur 4.12 og 4.13 har vi til figur 4.14 udvalgt en række kendetegn ved undervisningens tilrettelæggelse og gennemførelse, som kan være relevante i denne sammenhæng. Udvalget er informeret af de kvalitative interview. Også her er formålet blot at give en beskrivelse af, hvordan lærerne oplevede muligheden for at skabe gode relationer til eleverne, alt efter hvordan undervisningen var tilrettelagt og gennemført i genåbningsperioden. Der er *ikke* tale om en statistisk sammenligning i den forstand, at vi udtaler os om statistiske forskelle på fordelingerne de forskellige spørgsmål imellem. Derimod beskriver vi helt enkelt, hvordan lærere, der fx har undervist mindre hold, har udført flere aktiviteter med en kombination af det faglige og det sociale end sædvanligvis, osv., har oplevet muligheden for at skabe gode relationer til eleverne i genåbningsperioden.

Figur 4.14 viser fx, at blandt de lærere, der underviste mindre hold, oplevede 72 %, at det var nemmere at skabe gode relationer til eleverne i genåbningsperioden end i den almindelige undervisning.

FIGUR 4.14

Lærernes oplevelse af, hvor nemt eller svært det var at skabe gode relationer til eleverne i genåbningsperioden opdelt efter udvalgte aspekter af undervisningens tilrettelæggelse eller gennemførelse

Kilde: Spørgeskemaundersøgelse blandt lærere, Danmarks Evalueringsinstitut, 2020.

Note: Svarkategorierne til Q10_4 lød: "Meget nemmere", "Lidt nemmere", "Det samme", "Lidt sværere", og "Meget sværere". Svarkategorierne "Meget nemmere" og "Lidt nemmere" er slået sammen til "Nemmere". Svarkategorierne "Meget sværere" og "Lidt sværere" er slået sammen til "Sværere".

Note: Den fulde formulering af spørgsmålet om undervisning i hold lød: "Når du underviste på skolen i genåbningsperioden, underviste du så en hel klasse ad gangen, eller var klassen opdelt i hold? Vælg det svar, der passer bedst." Lærerne kunne angive om de har gjort følgende: "Jeg underviste en hel klasse ad gangen alene", "Jeg underviste en hel klasse ad gangen sammen med en kollega", "Jeg underviste mindre hold/grupper alene" og "Jeg underviste mindre hold/grupper sammen med en kollega". Lærerne kunne sætte flere kryds. Ud fra disse svar er der dannet en variabel der indikerer, om læreren har undervist i hold, hvis læreren har sat kryds ved "Jeg underviste i mindre hold/grupper alene" eller ved "Jeg underviste i mindre hold/grupper sammen med en kollega".

Note: Figuren indeholder afrundede tal, hvormed de ikke altid summerer til 100.

Note: Tabelbilag B, tabel 64, 66, 68.

Spørgeskemabesvarelsenerne viser endvidere, at 67 % af de lærere, der underviste i mindre hold, oplevede at det var nemmere at sikre *den enkelte elevs trivsel* i genåbningsperioden end før covid-19-pandemien. 61 % af de lærere, der i genåbningsperioden lavede flere aktiviteter der kombinerer det faglige og det sociale (fx udeskole) end før covid-19-pandemien oplevede at det var nemmere at sikre den enkelte elevs trivsel i genåbningsperioden. Det samme gælder lærere, der har haft flere sammenhængende timer i ét fag ad gangen i genåbningsperioden (tabelbilag B, tabel 65, 67, 69).

I interviewene peger lærerne på, at undervisning i mindre hold og med sammenhængende tid netop gav bedre mulighed for at nå alle elever og for at tilpasse dagens struktur alt efter elevernes behov på den pågældende dag. En lærer forklarer, at den forenkledede skoledag gav bedre relationer til eleverne:

Det var den periode, hvor jeg oplevede at komme tættere ind under huden på de her unger. Der var mange, der faldt ned i gear og faldt på plads.

Lærer

Analyse af spørgeskemadata viser, at sammenlignet med lærere, der har undervist alene, er der en højere andel af de lærere, der i genåbningsperioden har undervist med en kollega, der har svaret, at det var nemmere at skabe et godt klassefællesskab. Ligeledes ses det, at der blandt de lærere, der i højere grad har kombineret fagligt og socialt indhold i undervisningen, er en højere andel af lærere, der svarer, at det var nemmere at skabe et godt klassefællesskab i genåbningsperioden ift.

de lærere, der i mindre grad har anvendt denne kombination (tabelbilag B, tabel 70-71). I interviewene forklarer de lærere, der har undervist sammen med kolleger, at det gav ekstra overskud til at fokusere på det sociale. Til gengæld peger lærerne i interviewene på, at de bredere årgangsfællesskaber og skolefællesskabet var udfordret, fordi fællessamlinger og samarbejde på tværs af klasser var aflyst.

Lærerne prioriterede sociale aktiviteter

Analysen af det samlede datamateriale peger på, at lærerne valgte at give sociale fællesskab og aktiviteter mere plads i genåbningen. I spørgeskemaundersøgelsen svarer lærerne, at de i genåbningen har haft højere fokus på både aktiviteter med et primært socialt eller pædagogisk formål og aktiviteter, hvor det faglige og sociale blev kombineret end de havde i undervisningen før covid-19-pandemien (tabelbilag B, tabel 72-73).

I interviewene forklarer lærerne, at det var vigtigt for dem at sikre elevernes trivsel, og en lærer fortæller, at "det sociale var rigtig vigtigt for eleverne, og det var også det, vi lagde mest vægt på". Det gjorde lærerne fx, når de tog på ture med eleverne, og en anden lærer fortæller, at "vi var også ude og spise frokost på min båd. Det var en måde at komme tættere på mine elever. Det var bare mega hyggeligt." Det var bl.a. muligt for lærerne at have mere fokus på det sociale, fordi der ikke gjaldt de samme krav og mål som normalt. I interviewene forklarer lærerne, at særligt udeundervisningen lagde op til, at der indgik mere sociale elementer, når de gik ture eller sammen med eleverne cyklede til naturområder eller fx historiske seværdigheder.

Det er således et dominerende perspektiv i det kvalitative datamateriale, at både ledere og lærere ser mange fordele ved mindre hold, flere voksne i undervisningen, mere sammenhængende tid med eleverne, samt mere fleksibilitet til selv at kunne strukturere dagen og planlægge undervisningsforløb uafhængigt af de almindelige mål og krav. Disse ønsker er alt andet lige sværere at implementere i en hverdag, hvor alle elever er tilbage på skolerne med (næsten) fuld fysisk tilstedeværelse, og lærerressourcerne er de samme som før covid-19-pandemien. At arbejde mere med mindre hold er dog langt fra umuligt – også under mere almindelige undervisningsforhold. I alt 21 % af skolelederne angiver i hvert tilfælde, at de allerede har ændret praksis (13 %) eller har truffet beslutning (8 %) om at indføre øget holddeling. Hvad angår flere voksne i undervisningen, er det i alt 14 % af skolelederne, der svarer, at de allerede har ændret praksis (9 %) eller har truffet beslutning (5 %) om at gøre brug af flere voksne i undervisningen. Ift. mere tværfaglig undervisning svarer i alt 19 % af lederne, at de allerede har ændret praksis (12 %) eller har truffet beslutning (7 %) om at arbejde mere tværfagligt på deres skole (tabelbilag B, tabel 92, 93, 94).

4.9.3 Afstandsreglerne begrænsede elevernes samarbejde og samvær

I spørgeskemaundersøgelsen blev lærerne bedt om at angive, hvilke negative erfaringer der har fyldt mest. Besvarelserne peger især på, at det er afstandsregler, der har fyldt som en negativ erfaring, idet 24 % har denne erfaring som deres førsteprioritet. Det er særligt i indskoling (27 %) og på mellemtrinnet (27 %), at afstandskravet er blevet oplevet som en negativ erfaring (tabelbilag B, tabel 23). Af interviewene med lærere og elever fremgår det, at afstandsreglerne især havde to negative konsekvenser: For det første blev interaktionen i undervisningen udfordret, og for det andet var samværet mellem eleverne begrænset.

I undervisningen sad eleverne med to meters afstand i den første fase af genåbningen, hvor elever på 0.-5. klassetrin vendte tilbage til skolerne. Dette afstandskrav gjorde det vanskeligt at tale sammen, få hjælp fra hinanden samt samarbejde i grupper eller med sidemakkeren. Gruppearbejde er netop noget, der normalt fylder en stor del i undervisningstiden. Det er samtidig en undervisningsform, som mange elever sætter pris på, og som de foretrækker fremfor at arbejde alene. I et interview forklarer en elev: "Vi sad bare spredt rundt i et lokale, så det var også lidt uhyggeligt, hvis man kan sige det." Eleverne måtte ikke låne en blyant af hinanden eller røre hinandens borde, og når de

arbejdede sammen, var det med den eller de samme, få elever, og det blev derfor ensformigt i længden. Afstandsreglerne havde også betydning for relationen til lærerne og muligheden for at få hjælp i timerne, for som en elev forklarer:

Lærerne skulle holde afstand til os. De måtte ikke røre ved vores bøger eller ved os. De måtte ikke engang røre ved vores computer. Det var ikke særlig rart [...] Vi kunne ikke rigtig lave noget, for vi kunne ikke få hjælp fra lærerne til det.

Elev, 8. klasse

Eleverne blev inddelt i legegrupper, som de skulle lege med i frikvartererne, der ofte foregik på særligt afmærkede områder. Det kunne på den ene side betyde, at der blev dannet nye relationer og venskaber mellem eleverne, og at der var færre konflikter, fordi eleverne ikke skulle forhandle om, hvem der skulle lege med hvem. På den anden side forklarer eleverne, at frikvartererne blev kedelige, fordi der var begrænsede muligheder, og en lærer forklarer, at især de ældre elever følte sig overvågede og fanget i frikvartererne, hvor de var vant til at kunne forlade skolen. Lærerne var kedede af på den måde at skulle begrænse elevernes gensynsglæde og relationer. En lærer forklarer, at det var "trist", fordi "vi skulle sige, at de ikke måtte kramme hinanden og være sammen. Det var unaturligt og helt forfærdeligt." I et interview opsummerer en elev med følgende ord, hvordan begrænsninger prægede oplevelsen af at komme tilbage i skolen:

Jeg synes, at det var meget uhyggeligt på en måde. Man regnede med, at man kom tilbage til normal skole. Alle holdt afstand. Jeg synes, at man fik en følelse af at være giftig, hvis man kan sige det på den måde.

Elev, 8. klasse

Interviewmaterialet viser, at jo længere tid afstandsreglerne gjaldt, des mere frustrerede var eleverne over, at de ikke måtte være sammen med alle deres kammerater, og jo mere savnede de klassefællesskabet.

4.10 Tema: Afløsning af afgangsprøverne

6. april 2020 meddelte regeringen, at elever i 9. og 10. klasse ikke skulle til afgangseksamen i 2020. I stedet skulle de afsluttende standpunktskarakterer ophøjes til prøvekarakter, så eleverne fra årgang 2019/20 har fået et fuldt eksamensbevis, og de kan søge ungdomsuddannelser som normalt (BUVM, 2020b). I det følgende belyses først elever, lærere og skolelederes perspektiver på arbejdet med prøvelignende aktiviteter og dernæst deres perspektiver på den betydning, afløsningen af afgangsprøverne har haft for elevernes læring, motivation, deltagelse og trivsel samt for de næste skridt i uddannelsessystemet.

4.10.1 Skolerne gennemførte prøvelignende aktiviteter i udvalgte fag

I alt angiver hele 80 % af skolelederne i spørgeskemaundersøgelsen, at der på deres skole er blevet gennemført prøvelignende aktiviteter i undervisningen for alle (62 %) eller nogle (18 %) af skolens 9. klasseelever. 20 % af skolelederne angiver, at de ikke gennemførte prøvelignende aktiviteter med eleverne. Undersøgelsen viser derudover, at et flertal (63 %) af de skoler, der gennemførte prøvelignende aktiviteter valgte at gennemføre dem i udvalgte prøvefag, mens 23 % gennemførte prøvelignende aktiviteter i alle prøvefagene (tabelbilag B, tabel 74-75). I interviewene fremhæver skoleledere og lærere især tre begrundelser for, at de har valgt at gennemføre prøvelignende aktiviteter: For det første for at motivere eleverne i den sidste del af undervisningen, for det andet for at få et ekstra grundlag, hvorpå de kunne vurdere eleverne, og for det tredje så eleverne kunne øve sig

i prøvedisciplinen. I det kvalitative datamateriale kan vi se, at de prøvelignende aktiviteter spænder fra mindre prøver i undervisningen såsom fremlæggelser, skriftlige test på digitale portaler og afleveringer til større prøveforløb over flere uger, skriftlige prøver over fx fire timer og mundtlige prøver, der simulerer en almindelige eksamen, dog uden censor. Som eksempel beskriver en elev, at deres klasse havde små skriftlige prøver i matematik, gruppefremlæggelser af analyser i dansk og tysk og et længere prøveforløb i naturfag.

Elevernes fik ekstra valgfrihed og vejledning til de prøvelignende aktiviteter

Ifølge eleverne var der særligt to forhold, som var anderledes ved de prøvelignende aktiviteter i forhold til dels de retningslinjer, de var blevet præsenteret for i forbindelse med de forestående afgangsprøverne, og dels deres forventninger om, hvordan prøver normalt afholdes. For det første oplevede eleverne, at de havde en øget adgang til vejledning og sparring fra læreren både i det prøveforberedende arbejde og i afholdelsen af de prøvelignende aktiviteter. For det andet oplevede eleverne en højere grad af valgfrihed i forbindelse med de prøvelignende aktiviteter. Valgfriheden handlede fx om, hvilket sprogfag de ville til prøve i, om prøven skulle være mundtlig eller skriftlig eller hvilket emne i fx historie, de skulle op i.

4.10.2 Eleverne oplevede mindre fagligt indhold i den afsluttende undervisning

Ifølge eleverne ændrede undervisningen karakter, da prøverne blev aflyst. Eleverne beskriver, at undervisningen i nogle fag og perioder var præget af, at de skulle forberede sig til prøvelignende aktiviteter. Derimod var undervisningen i andre fag og efter afholdelsen af de prøvelignende aktiviteter mere overfladisk og med flere sociale aktiviteter end den almindelige undervisning. Eleverne beskriver, at aktiviteter som klasseudflugter og rundbold fyldte i undervisningen, og at der fra lærernes side var fokus på, at de fik en god social afslutning med deres klasse.

Et perspektiv, der gik igen i interviewene, var, at eleverne oplevede, at undervisningen var mere overfladisk end almindelig undervisning, da lærerne havde forberedt sig på at afholde prøveforløb og derfor ikke havde tid til at planlægge undervisningen. De beskriver eksempelvis, at undervisningen "gik langsomt", samt at der var mindre indhold i eller "kød på" det stof, de fik. I forlængelse heraf beskriver eleverne, at den overfladiske undervisning havde betydning for deres motivation og læring. En elev beskriver sin oplevelse her:

De ville gerne lære os noget, men vi var jo færdige med pensum, så de fandt et nyt emne frem, som vi egentligt ikke skulle lære. De prøvede jo at lære os noget nyt, men hverken lærere eller vi havde tænkt, at vi skulle tilbage til skolen nu – vi var klar til læseferie og at have fri.

Tidligere elev i 9. klasse

Et andet perspektiv i datamaterialet er, at eleverne oplevede, at de lærte mere i perioden, da de blev introduceret for nye emner i stedet for repetere kendt stof fra årets undervisning, og der på den måde blev "bygget mere viden på". I tråd hermed udtaler en skoleleder, at lærerne brugte den ekstra tid til at inddrage emner i undervisningen, som eleverne skulle bruge i deres videre færd i ungdomsuddannelsesregi, og en lærer beskriver en oplevelse af at få "to måneders undervisning ganske gratis", hvori han kunne lære eleverne ekstra meget i fysik.

4.10.3 Aflysningen af prøverne var både med til at sænke og øge elevernes motivation

I interviewene peger eleverne på, at aflysningen af afgangsprøverne både har været med til at sænke og øge deres motivation for undervisningen i den sidste periode op til sommerferien.

På den ene side beskriver eleverne, at aflysningen af prøverne var med til at demotivere dem ift. undervisningen. De bruger vendinger som "luften var gået ud af ballonen", og at de "bare talte dage til sommerferien". En elev beskriver, at arbejdsmoralen ikke var den samme som fx til terminsprøven i 8. klasse, fordi eleverne vidste, at de ikke skulle til nogen prøve. I forhold til de alternative prøveaktiviteter beskriver eleverne, at det var en god mulighed for at øve sig i at gå til prøve, men at de ikke gjorde sig helt ligeså umage, som hvis der havde været tale om gældende prøver.

På den anden side beskriver eleverne en øget præstationsmotivation, hvor de var drevet af at yde en ekstra indsats, når de vidste, at deres præstation ville blive bedømt og belønnet (jf. forskellige motivationsformer beskrevet i *Undervisning – for alle* (EVA, 2016)). Elevernes oplevelse var, at det nu var ekstra vigtigt at være aktiv i undervisningen i forsøget på at påvirke deres afsluttende standpunktskarakter. Det var også en officiel udmelding, at karaktererne skulle gives så sent som muligt, så lærerne havde det bedst mulige grundlag at vurdere elevernes faglige standpunkt ud fra. En elev beskriver fx, at alle eleverne begyndte at række hånden op ved hvert spørgsmål, også de mere stille elever og de, der førhen har "gemt" sig i undervisningen. For eleverne afhang deres deltagelse af, hvorvidt de oplevede, at de i undervisningen fortsat havde mulighed for at ændre deres karakter, og deltagelsen afhang derved også af lærernes italesættelse af, hvad der lå til grund for karaktergivningen. Lærerne beskriver i tråd hermed, at det var svært at motivere eleverne i den sidste periode frem til ferien, og at de italesatte muligheden for at hæve elevernes karakter for at motivere dem.

4.10.4 Der var fokus på muligheden for at hæve standpunktskaraktererne

Et gennemgående perspektiv i elevinterviewene var, at lærerne tydeliggjorde, at elevernes præstationer i den sidste undervisning op til sommerferien og i prøvelignende aktiviteter *kun* kunne hæve deres karakter op. Eleverne fortæller, at lærerne ofte gjorde det klart, at fx en opgave, aflevering eller en prøvelignende aktivitet ikke kunne trække ned, men at de modsat havde mulighed for at påvirke deres karakter positivt, hvis de lå på vippen mellem to karakterer. I forlængelse heraf beskriver eleverne, at de var positivt overraskede over deres afsluttende standpunktskarakter, at lærerne havde været gavmilde med karaktererne, og hvis læreren var i tvivl, fik eleverne den høje karakter. Interviewpersonerne beskriver dog også klassekammerater, som havde regnet med at få højere karakter, end de fik, eller klassekammerater, som blev nødt til at tage 10. klasse, da deres karaktergennemsnit ikke var højt nok til at give adgang til den ønskede ungdomsuddannelse.

I tråd med elevernes beskrivelser viser tal fra BUVM, at standpunktskarakterer for årgang 2019/20 generelt er på et højere niveau end tidligere år, og at niveauet er steget i de fleste fagdiscipliner. Dette ses tydeligst i mundtlig dansk og engelsk, hvor karaktergennemsnittet for standpunktskarakteren i begge tilfælde ligger 0,5 højere i 2019/20 end året før. Tallene viser derudover, at det samlede karaktergennemsnit for folkeskolens afgangseksamen i 9. klasse er på niveau med året før (7,4), men at en større andel elever har opnået et samlet gennemsnit på under 2,0, og en større andel elever har opnået meget høje gennemsnit i skoleåret 2019/20 sammenlignet med året inden. Tallene bør dog tolkes med ekstra varsomhed, da elevernes prøvekarakter i skoleåret 2019/20 netop udgøres af en ophøjelse af elevernes standpunktskarakter, hvorfor evt. udviklinger over tid ikke nødvendigvis er et udtryk for ændring i det faglige niveau (BUVM, 2020c).

4.10.5 Der var forskellige oplevelser af lærernes vurderingsgrundlag

Der ses i interviewene en variation i elevernes oplevelse af, hvor tydeligt lærerne har italesat, hvad der ligger til grund for deres fastsættelse af standpunktskarakterer. Nogle elever oplever, at deres lærere har forsøgt at motivere dem til at deltage i undervisningen ved at italesætte, at de kan påvirke deres karakter gennem fx aktiv deltagelse i undervisningen eller en god præstation til prøvelignende aktiviteter. For andre var det ikke tydeligt, om det var deres præstation igennem hele året, i fjernundervisningen, i de prøvelignende aktiviteter eller i den sidste undervisning på skolen, der lå til grund for lærernes vurdering. I forlængelse heraf var et perspektiv blandt eleverne, at lærerne har haft svært ved at vurdere elevernes mundtlige niveau i fjernundervisningen, da der ikke var samme muligheder for at deltage aktivt i fjernundervisningen, som i den almindelige undervisning. Derimod oplevede eleverne, de fik mange flere skriftlige afleveringer end normalt, og at lærerne i højere grad vurderede deres niveau ud fra deres skriftlige præstationer i hjemsendelsesperioden.

I forlængelse heraf viser tal fra BUVM, at karaktererne i skriftlig dansk og matematik ligger på et højere niveau end de seneste år og omvendt, at niveauet er lavere i mundtlig dansk, engelsk og fællesprøven i fysik/kemi, biologi og geografi (BUVM, 2000c).

Skolelederne er i spørgeskemaet blevet bedt om at vurdere, hvor let eller svært det har været for lærerne at give en retvisende standpunktskarakter. Her svarer i alt 37 % af lederne, at det har været let (30 %) eller meget let (7 %) for lærerne, 43 % vurderer, at det hverken har været let eller svært, og i alt 17 % vurderer, at det har været svært (16 %) eller meget svært (1 %) for lærerne at give retvisende standpunktsbedømmelser (tabelbilag B, tabel 76). Således er der en overvægt af lederne, der vurderer, at det har været muligt for lærerne at give retvisende standpunktskarakterer.

4.10.6 Perioden oplevedes mindre stressfyldt, og skoleforløbet følte uafsluttet

Et perspektiv i elevinterviewene er, at eleverne trivedes bedre i perioden op til sommerferien, da de var glade for at slippe for den ekstra stress, der er forbundet med at skulle gå til afgangsprøver, og da der var øget fokus på det sociale i undervisningen. En elev beskriver fx:

Fra første dag i 7. klasse, da jeg havde skiftet skole, sagde lærerne, at nu skulle vi til at tage skolen seriøst, fordi I skal op til de her prøver, og alt har handlet om prøver, så det var befriende på en eller anden måde.

Tidligere elev i 9. klasse

Samtidig savnede eleverne også den afslutning på grundskolen, som prøverne markerer. En elev beskriver fx, at hun oplever, at en del af at bestå folkeskolen er at komme til eksamen, og en anden elev italesætter, at hun gerne vil have vist, hvad hun kunne, så hun ikke bliver set på som en del af "årgang corona". I lærerinterviewene beskrives det ligeledes, at eleverne havde brug for at få sat et punktum for deres grundskoleforløb, og at de prøvelignende aktiviteter i vis udstrækning kunne bidrage til dette, da eleverne her kunne få lov at vise, hvad de kunne. Ud over fraværet af prøver er fraværet eller ændringen af de ceremonielle og sociale ritualer i forbindelse med afslutningen af grundskolen også med til at gøre, at eleverne i interviewene oplever skoleforløbet som uafsluttet.

4.10.7 Eleverne mangler erfaringer med prøvedisciplinen til deres næste skridt i uddannelsessystemet

Eleverne udtrykte i interviewene bekymring for, om de på deres ungdomsuddannelse mangler erfaring med at gå til en gældende prøve. En elev udtaler fx:

Vi har ikke de samme erfaringer fra folkeskolen. Selvfølgelig er det ikke det samme på gymnasiet, men det ville have givet os lidt mere hjælp hen ad vejen, hvis vi vidste, hvordan det foregår, og hvad der er en god måde at forberede sig på.

Tidligere elev, 9. klasse

Eleverne beskriver, at de har følt sig mindre klar til deres ungdomsuddannelse, og at de bliver nervøse over, at deres første møde med en eksamenssituation med en censor er til en eksamen, hvor karakteren kommer til at stå på eksamensbeviset. Særligt for elever med eksamensangst opleves det som en udfordring, at de ikke er blevet eksponeret for prøvedisciplinen inden deres ungdomsuddannelse. Et perspektiv i interviewene er dog, at eleverne var glade for de prøvelignende aktiviteter, hvor de fik mulighed for at øve sig i at gå til prøve. Lærerne understreger i tråd hermed, at de i høj grad gennemførte de prøvelignende aktiviteter for at ruste eleverne til at gå til eksamen på deres videre uddannelse, fx i naturfag, hvor eleverne lærte at arbejde projektorienteret med tre fag og udarbejde en problemformulering.

Nødundervisning på efterskoler

Her stilles der skarpt på et par perspektiver, der kommer frem, når der ses særskilt på spørgeskemabesvarelser fra ledere af efterskoler.

Efterskoleeleverne blev undervist i stort set alle fag og af egne lærere

Betragtes nødundervisningsperioden som en helhed, tegner der sig et billede af, at efterskoleeleverne har modtaget undervisning i alle eller stort set alle fag. Lærerne på efterskolerne har i høj grad undervist de klasser og i de fag, som de plejer. Efterskolerne har desuden ikke i nævneværdig grad været nødt til at bruge vikarer i genåbningsperioden for fx at kunne imødekomme krav om afstand og holdstørrelse, som det ellers har været tilfældet på folkeskoler og fri-/privatskoler. Efterskolerne har på samme måde som folkeskolerne samt fri- og privatskoler i høj grad gennemført prøvelignende aktiviteter for skolens 9. klasseelever (tabelbilag B, tabel 96-101).

Lederne vurderer, at elevernes trivsel og læring var udfordret

I alt vurderer 58 % af efterskoleledere, at nødundervisningsperioden som helhed har haft overvejende negativ (44 %) eller meget negativ (14 %) betydning for den samlede elevgruppes trivsel. Særligt hårdt ramt synes at være elever fra socialt udsatte hjem, men også andre elevgrupper har været udfordrede trivselsmæssigt. Dog vurderer 19 % af efterskolelederne, at elever med psykiske udfordringer som fx angst, depression og spiseforstyrrelser har haft trivselsmæssig gavn af perioden (tabelbilag B, tabel 102-105).

32 % af efterskoleleder vurderer, at nødundervisningsperioden som helhed forringede mulighederne for at gennemføre undervisning af god kvalitet. Endvidere vurderer i alt godt halvdelen af efterskolelederne, at nødundervisningsperioden som helhed havde en overvejende negativ (49 %) eller meget negativ (2 %) betydning for den samlede elevgruppes læring. I den positive ende af skalaen kan det fremhæves, at i alt 15 % af lederne vurderer, at nødundervisningsperioden havde overvejende positiv (12 %) eller meget positiv (3 %) betydning for de fagligt svage efterskoleelevers læring (tabelbilag B, tabel 106-108).

Appendiks A – Litteraturliste

Børne- og Undervisningsministeriet. (2020a). *Bekendtgørelse om nødundervisning m.v. på børne- og undervisningsområdet som led i forebyggelse og afhjælpning i forbindelse med covid-19*: BEK nr. 242 af 19.3.2020. Lokaliseret [01.02.2021] på: <https://www.retsinformation.dk/eli/ta/2020/242>

Børne- og Undervisningsministeriet. (2020b). *Sådan åbner dagtilbud, skoler og uddannelsesinstitutioner i første fase*. Lokaliseret 01.02.2021 på: <https://www.uvm.dk/aktuelt/nyheder/uvm/2020/apr/200406-saadan-aabner-dagtilbud-skoler-og-uddannelsesinstitutioner-i-foerste-fase>

Børne- og Undervisningsministeriet. (2020c). *Karakterer i 9. klasse fra skoleåret 2019/20*. Lokaliseret 01.02.2021 på: <https://www.uvm.dk/statistik/grundskolen/karakterer-og-test/-/media/d5d69e715d4c458e8dcd4ce24738aa52.ashx>

EVA (2016). *Undervisning – for alle*. Lokaliseret 01.02.2021 på <https://www.eva.dk/grundskole/undervisning-motivation>

EVA. (2018). *God undervisning set med elevernes øjne*. Lokaliseret 01.02.2021 på: <https://www.eva.dk/grundskole/undervisning-set-elevernes-oejne>.

STIL 2020: "Opgørelse af elevers brug af Unilogin i hjemmeundervisning" notat og bilag "Følsomhedsanalyse af operationalisering af "digitalt frafalde" elever samt tabeliste med kommunefordeling", Styrelsen for It og Læring (STIL), Børne- og Undervisningsministeriet.

Grundskolers erfaringer med nødundervisning under covid-19-pandemien

© 2021 Danmarks Evalueringsinstitut

Citat med kildeangivelse er tilladt

Publikationen er kun udgivet i elektronisk form på: www.eva.dk

ISBN (www) 978-87-7182-484-1

Danmarks Evalueringsinstitut (EVA) gør uddannelse og dagtilbud bedre. Vi leverer viden, der bruges på alle niveauer – fra institutioner og skoler til kommuner og ministerier.

**DANMARKS
EVALUERINGSINSTITUT**

T 3555 0101
E eva@eva.dk
H www.eva.dk